

Hechos de los Apóstoles

Espíritu Santore mijare yiña'ajāärāñu, Jesúre ãrïka

1-2 ¿Yaje mime Teófilo? Bikija þapera miro'si yiþüatañ'muraþe. Jesúre imaroyiraþaka, supabatirã kiwäröroyiraþakakaka sapi mire yibojaþüaraþe. Ritaja mire yibojaikareka mabo'ikakurirã Tuþaräte kire e'emiaeakarõ'ðjirã miro'si yo'otiyiraþe. Mabo'ikakurirã Tuþaräte kire e'emiaeerã baaeka rupu kirika bojariroka bojirimaja kiwã'maeakäka kimaeka. Espíritu Santore kire jeyobamaka kiyaþaeka uþakaja nabaarükiakaka nare kibojaeka.

3 Reyariþotojo ñia kijariþe'rika be'erõ'ð ð'räkurimaria kimajaroka bojataþarükiräte kiþemakotowiriroyika. Ð'parã po'imajarakarõmi i'supaka nare baabaraka Jesúre imaeaka. "T'kitakijioka kime", nañaokaro'si supa kibaaroyika. Supa baabaraka "Ikuþaka yire yi'yuräte jã'mebaraka Tuþaräte nare imaruþtaräñu mae", ãþaraka nare kiwärörijarika.

4 Ð'räkuri naka rẽrítirã ba'abaraka kimaeka þoto, ikuþaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénräja mijá imabe rupu. Maþaki Tuþaräte mijare bojaeka uþakaja Espíritu Santore mijare kiþüataräñu. Supa imarõ ð'õrãja kire mijá ta'abe. Koþakaja mijare yibojaroyiraþaka ã'mitiriroyiraþarã mijá ime.

5 Mamarī puri okoapi takaja ruþuko'a po'ímajare Juanre jūjeka. Maekaka puri no'oþirāmarīaja Espíritu Santore Tuþarāte mijare ña'ajāärāñu kiyaþaika uþakaja mijā imawārūokaro'si,— kika wārūekarāte kērīka.

Mabo'ikakurirā Jesúre a'rika

6 Í'rārīmi ate Jesúka rērītirā ikuþaka kire narīka: —Yija ïþamaki, “Maekaka puri Romatatarāte þoatatirā Israel ka'iakarāre yijā'merāñu Tuþarāte þūataekaki imarī”, ¿yaje meñu je'e?— kire narīka.

7 Suþaka naþakā'ã ikuþaka nare kērīka:
—Marākā'ã baatirā mijā ðrīrūkimarīa sime. Maþaki Tuþarā Í'rīkaja sōñuka.

8 I'suþaka simako'omakaja Espíritu Santore mijare ña'rījāirāka þoto, okajājia mijā jarirāñu. I'suþaka jariwa'ri aþea wejearā a'ritirā, yika imakekarā imarī, yimajaroka nare mijā bojarāñu. Jerusalénrā, Judeaka'iarā, Samariaka'iarā, suþabatirā ritatojo wejearekaoka, yimajaroka mijā bojarijarirāñu,— nare kērīka.

9 I'suþaka nare kērīka be'erō'õ, kire nayoiyukā'ãja, mabo'ikakurirā ke'rika. Oko ûmakakarā keyawa'rika þoto kopakaja kiðiberika.

10 Ke'þakā'ã wejeþemarāja nañakoarika. I'suþaka nimekā'ãja ikuþarō'õþiji Í'þparā ángelrāka boia jariroaka jääekarā naþō'irā þemakotowirirīkaekarā.

11 Toþi ikuþaka nare narīka:
—Galileakarā, wejeþemarāja mijā ñakoaria'si mae. Mijaka imaroyiraþaki mabo'ikakurirā Tuþarāte kire e'emiamaka mijā ñaikijioka toþi mijā þō'irā etarāki ate ke'yu uþakajaoka,— nare narīka.

Judaswāsa ñ'torā Matíare ne'eka

12 Olivos wāmeika þusiarā nimaeka aþóstolrāka. I'sia be'erō'ð Jerusalénrā naþe'rika mae, nimaekarō'ðpi koyikuriji simaeka simamaka.

13 Wejearā eyatirā wi'iarā neyaeka. Ímika wi'iareka mirīwa'ritirā, kurarakarā ñ'rākō'rīmatorāja neyaeka. Ikuþati nimaeka torā eyaekarā: Pedro, Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Suþabatirā aþerā imaekarā Simón Celote, suþabatirā Santiago maki Judas.

14 Jesús be'erō'ðkarā, kiþako María, suþabatirā aþerā rōmijāþitiyika ñ'rākō'rīmatorāja narērīroyika ñ'rīka uþakaja þupajoawa'ri Tuparāka jairā.

15 I'suþaka nabaaroyika þoto Jesúre ã'mitiriþēarñ naka narērīroyika, ciento veinte rō'ðjīrā þo'imaja nimaeka. Í'rākuri i'sirakamarā watopekaþi mi'mirīkatirā ikuþaka Pedrone nare bojaeka:

16 —Wātaka ñoñurā, mijá ã'mitiþe. Bikija mañeki David imaroyikaki Espíritu Santore kire ãþakā'ã, Jesúre nañi'aerā Judare bojajāärükiakaka, kio'oeka.

17 Mia je'e, yijkakiji Judare imakoperoþoyiraþe. Jesúka yija imaokaro'si yijare kiwā'maeka uþakaja kiwā'maekaki.

18 (I'suþaka imariþotojo niñerū yaþawa'ri Jesúre kibojajāärüþe. Kibojajāärüþaka waþa mirāka kiþe'atarapakaþi ka'ia nawaruarapé. Sarā mae kirupuko'api ña'rītirā, kiñe'mea kijāwatarapé kitapisia þoriþateribaka.

19 I'suþaka kibaaeka ã'mitiritirā, Acéldama Jerusalénkarāre sawāmejñaeka i'sia ka'ia. Nokaþi,

“Riweka'ia”, ãrĩrika simaeka).*

20 Ikupaka Davidre bikija o'oeka:

“Baiþarãmarã wi'ia jariwa'rirãka sarã imaeakakite a'ritaþawa'rika simamaka. Aþika etatirã sarã imaberijíki.”

Toþi þuri,

“Aþika o'atirã kiba'iraberû”, ãrĩwa'ri David imaroyikakite o'oeka uþakaja Judare baaeka.

21-22 I'suþaka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae. Mia, maiþamaki Jesúre maþõ'irã imaroyiraþaka þoto makaja imaroyiraþakite ma'eye'e. Juanre ruþuko'a Jesúre jüjemaka ñaekaki, mabo'ikakurirã Jesúre a'rikarõ'õjirã maka imaroyiraþaki kimajíñu. Suþabatirã reyariþotojo õñia Jesúre jariþe'rika be'erõ'õ kire ñaekakioka kimarãkareka jia simarãñu,— Pedrote nare ãrïka.

23 Torãjirã mae, ï'parã torã imae karâte nawâ'meka. “José, Matíasþitiyika nime jia þuþakirã”, narïka. José Barsabás kiwâmea imako'omakaja aþewâme Justo kire narïka.

24-25 Torãjirã mae,

—Yija ïþamaki Jesús, mi'i imaki ritaja þo'imajare þuþajoika õñuka. I'suþaka simamaka “Í'í kime Judas õ'toarã o'arûkika mijaka wârõrimaji”, ãrĩwa'ri yijare miõrîrûjebe. Mia je'e, Judas þuri yijare a'ritaþaraþaki ba'iaja baarika yaþawa'ri. Suþa imarî maekaka ba'iaja baariwaþa tiybeyurõ'orã kime,— kire narïka.

* **1:19** Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar el lector entender que pasó a Judás.

26 Supa imarī José wāmea ātarā no'ojī'aeka, supabatirā Matías wāmea aþorā. Topi mae jotoarā jāatirā, sanajājeeka mamari ña'rīrāñuo ūaokaro'si. Slatirā, "Matías kime Tuþarāte wā'maiki", narīka. Torajīteþi ï'þoð'þuarāe'earirakamakiro'si kijarika mae.

2

Espíritu Santore nare ña'rījāika

1 Pentecostés* bayarīmi seyaeka poto Jesúre yi'yurāte nimaupatiji ï'rākō'rīmatorāja narērīkū'ika.
2 Ikuþarō'ðipiji jājia wīrōa baeika upaka sokaarika wejeþemapi. I'sia wi'iarā rupataekarā nimaupatiji jia sana'mitirika.

3 Supabatirā þekajū'rēika upaka simamaka niaeaka. I'supaka þekajū'rēikapi þibitirā nimaekarakamakireje saña'rīþeika.

4 Sapí Tuþarāte þūataekaki Espíritu Santore nare ña'rījāika. Nareka ña'rījāitirā aþerā oka na'mitiribeyua imakoþeikaja nare kijaiwārūrūjeka. I'supaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairā najarika kijā'meka upakaja.

5 I'sia poto judíotatarā imariþotojo aþerō'ðrā þo'ijirikarāoka Jerusalénwejarā imakekarā. I'sirokapí ãrīwa'ri rakaka oyiaja jairā nimaeka. I'supaka imariþotojo jia Tuþarāte jiyipuþayeeirā nimaeka.

6-7 Torajīrā mae wīrōa baeika upaka okaaririka ã'mitiritirā, ï'rāoka torā rērīkarā. Torā eyatirā rakakaja jairā imariþotojo nokarokapi jairāte

* **2:1** Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

ã'mitiyurã nimaeka. I'suþaka simamaka jimarã naþupataeka. Toþi natiyiaja ikuþaka najaibu'aeaka:

—Galileakarã nime.

⁸ Tokarã imariþotojo ðmarãkã'ã mijä oka, suþabatirã yija oka þariji najaiyuje'e?

⁹⁻¹¹ Í'râtatamarã maime. Mija ñabe: Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egiþto, suþabatirã Cirenewejea a'riwa'ri Libia, suþabatirã Romakarã maime. Creta, Arabiaþi i'taekarãoka imarã maka. Suþabatirã Romaþi i'taekarã, judiorãka, suþabatirã Tuþarâte jiyipuþayeerijayurãoka imarã naro'si. Suþa imariþotojo, têrïwa'ribaji jia Tuþarâte baarimajaroka mokapiji maka Galileakarãre jairijiyu,— ãrïbu'abaraka nimaeka.

¹² Puþatatiyawa'ri, marãkã'ã ãrïrika imabeþakã'ã ikuþaka narïka:

—¿Dakoþi ãrïwa'ri suþa nabaayu?—

¹³ Suþabatirã aþerimaraþi puri,
—Nukuwejabiyu,— ãþaraka ba'iaja neewâ'imarïka.

Torã etaekarâte Pedrote bojawârõeka

¹⁴ I'suþaka nañua ã'mitiritirã, Pedro, kijeyomarã ï'rõõ'þuarâe'earirakamarã þitiyika jia wâärõ'õrã nawirirïkaeka. Torâjirã jâjirokapi ikuþaka Pedrote ãrïka ritaja torã imaekarâte ã'mitiyaokaro'si:

—Judiorãka aþerõ'õpi i'taekarã, suþabatirã Jerusalénkarãoka jia mijä ã'mitiþe ruþu.

¹⁵ “Nukuwejabiyu”, yijareka mijä ãrïko'omakaja wejabiribeyurã yija. Sajë'râkamarã simamaka imabeyurã ruþu ukuwejabiyurã.

- 16** Ikuꝝaka simatiyayu. Yijare mijā ūaika, "I'suꝝakaja simarāñu", Tuꝝarārika bojaījirimaji, Joel imaekakite ārīka. Mia je'e:
- 17** "Ó'ōjītepi ñamajī wejetiyia seyarāñurō'ōjīrā Espíritu Santore ritatojo wejeareka imarāte yiña'ajāärāñu. Suꝝa imarī mijā makarā yirika bojarimaja nimirāñu. Bikirimajare þuri wāärō'ōrāja yibaarūkia ñiarūjerāñu. I'suꝝaka simako'omakaja þakiarāte þuri nakārōmarō'ōþi nare sayibearāñu.
- 18** Torājīrā mae, Espíritu Santore yiña'ajāärāñu yijā'meika upakaja baairāte. Rōmijāte, ñimirījareoka i'suꝝaka yibaarāñu yirika bojariroka bojarimaja nimaokaro'si.
- 19** Mija jērāko'abeyua wejeþemarā mijare yibearāñu. Suþabatirā ritaja wejeareka i'suꝝaka yibaamaka, 'Tērīriki kime Tuꝝarā', þo'imajare ārīrāñu. I'suꝝakajaoka þitā'muapi þuyurā, suþabatirā þeka jū'rēika ûmakapupakā'ā niarāñu.
- 20** Mia je'e, ñimikaki aiyate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerō'ōjīrā jū'aka jarirāki. I'suꝝaka simarāka þoto wejetiyia seyamaka, jia suþabatirā ba'iajaoka þo'imajare baaeka ñatirā, sawaþa maiþamaki Tuꝝarāte nare baarāñu. Imatiyairīmi simarāñu i'suꝝaka kibaarāñurīmi.
- 21** 'Ñipamaki, ba'iaja baaiki ñime. Ba'iaja yibaaika miye'kariabe', yire ārīrāñurāte þuri, ba'iaja nabaaeka waþa Tuꝝarāte nare baabesarāñu", Tuꝝarāro'si Joelre o'oeka,— ārīwa'ri Pedrote nare bojaeka.
- 22** Sabe'erō'ōjīte ikuꝝaka Pedrote nare ārīka ate:

—Mija ã'mitiþe Israelkarã. Jesúš Nazaretkaki Tuparãrikaþi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'supaka Tuparâte baaeka simamaka “Kijã'meka uþakaja Jesúre baaeka”, ãrîwärûirã mijá ime.

23 I'supaka simako'omakaja, Jesúre ã'mijlaraþparã, kire okabaaraþparã mijá ime. Supabatirã yaþua tetekarã kire mijá þatakãrûjeka. I'supaka mijá baarükia õrîtikaki Tuparã þuri. “Ba'iaja kire nabaarãka imako'omakaja yi'i þuri jia þupajoawa'ri Jesúre þüatarãki”, Tuparâte ãrîka.

24 Ba'itakaja jüabaraka Jesúre reyako'omakaja Tuparã þuri õñia kire jariþe'rîrûjekaki, reyariba'imarîka Jesúre imaeka simamaka.

25 Supa imarî mañeki, David, Jesúre imarâkakaka þupajoawa'ri, ikuþaka kio'oeka:

“Maiþamaki, yikaja yire jeyobaabaraka mime. Supa imarî wayuþi'ribeyuka yi'i.

26 Supa imarî jijimaka yipuþakaþi ñime. I'supaka simamaka jijimakaþi miká yijaiyu. Supabatirâoka ‘Reyariþotojo õñia yijariþe'rîrâñu’, ãñuka ñime.

27 Maiþamaki, miyaþamaka, reyairâte nayayeirõ'õrã imarûkimarîka ñime. Supabatirã mirikitaki imawa'ri, miyaþaika uþakaja baarimaji ñimamaka yipo'ia mirabarûjebesarâñu.

28 Supa imarî õñia yire mijariþe'rîrûjerâñu. Supabatirã jia jijimaka ñimarâñu ate miká imawa'ri”, ãþarakaka David imaekakire o'oeka're.

29 Mija ã'mitipe yijeyomarã. Mañeki David imaeakakite reyamaka õ'õrãja kire nayayeka supakaja kimajapema õiñujuá rupu.

30 Supa imarã kiro'si imarãkiakamarã þupajoabaraka supa Davidre ãrïka. Ñamají imarãkiakaka bojirimaji kimaeka. I'supaka imarã, “Ñamají l'rïka yiriþparãmi kimarãñu Tuþparâte þüatarükika, yupakajaoka ïpi imarükika”, ãrïwa'ri David imaroyikakite þupajoaeka, Tuþparâte kire õrïrûjemaka.

31 Sõnuka imarã, “Jã'merimaji Tuþparâte þüatarãñuka reyariþotojo õñia jaripe'riräki. Supabatirã reyaekarâte imarõ'õrã imabesarãki imarã, kiþo'iaoka rababesäräka”, ãrïwa'ri kio'oeka're.

32 Jesûre reyaraþaka be'erõ'õ, kire yija ñaraþe ate. Supa imarã “Tuþparãja supa kire baaraþaki”, yija ãrïwärûyu.

33 Mabo'ikakurirõ'õpi imatirã Tuþparâte akaeka Jesûre. Supa imarã Tuþparâte imarõ'õrã kiritaþë'rõto jiyipuþayeerûkirõ'õpi kirupe mae. “Õ'õrã jã'mebaraka ñima uþakaja Espíritu Santore miþüatabe”, Jesûre kërïka. Supa imarã Jesûs mae yijare Espíritu Santore ña'ajääekaki. Mae mijia ñako'a, mijia ã'mitiriko'a, Espíritu Santore yijare ña'rïjääikakaka sime.

34 Ate David imaeakakirika ikuþaka mijare yibojayu. “Yi'iji i'supaka ñimarãñu”, ãrïwa'rimarã Davidre so'oeka. Dakoapi ãrïwa'ri ritikaja Tuþparã þõ'irã kiþo'ia mirïwa'riberijïki iki. I'supaka simamaka Jesûre mirïwa'rirûkia simamaka ikuþaka Davidre o'oeka:

“Yiritaþë'rõto jiyipuþayeerûkirõ'õpi mirupabe,

35 mimajamarāre yitērīpatalayuju', Tuþarāte ãñu Ņipamakire", ãrīwa'ri David imakakite o'eka.

36 Suþa imarī ritaja Israelkarā, ika jia mijā ñope: Yaþua tetekarā mijā jääekakitejeoka Jesúre, Tuþarāte þo'imaja ūpamaki imarūjeka, suþabatirā Jā'merükika kire kiwā'maeka,— ãrīwa'ri Pedrote nare bojaeka.

37 I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, jimariä ba'iaja þupariwa'ri ikuþaka Pedrorákare narīka:

—¿Yija jeyomarā, marākā'ã yijabaarāñu je'e mae?—

38 Toþi ikuþaka nare kērīka:

—Ba'iaja mijā baaika ja'atatirā jia mijā imabe. Suþabatirā, ruþuko'a mijā jūjerūjebe, "Yijare täärimaji Jesúre ime", ãrīwa'ri. I'suþaka mijā baamaka, ba'iaja mijā baaika ye'kariatirā Espíritu Santore Tuþarāte mijare ña'ajääärāñu.

39 Espíritu Santore mijare kiþüatarāñu, suþabatirā mijā makarā, mijā riþparāmerā, suþabatirā yoepi i'taekarāteoka. "Yimakarā uþakaja mijā imarāñu", kērīka uþakaja yi'rirāñurā uþatireje Espíritu Santo kiña'ajääärāñu, — Pedrote ãrīka.

40 Toräjirā mae ikuþaka nare kiokajäärijarika:

—“Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirā, yijare mitääbe”, ãrīwa'ri Tuþarāte mijā jëñebe ba'iaja imarika tiybeyurō'õrā ba'iaja baairā þo'imajaþitiyika mijā a'ria'si ãrīwa'ri,— nare kērīka.

41 I'suþaka kibojaeka jijimaka ã'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesúre yi'rikarā. I'suþaka imawa'ri ruþuko'a najüjerūjeka mae.

42 Supabatirā aþóstolrākare wārōika ã'mitirirā naþō'irā narērīroyika. Nawārōika yi'riwa'ri sana'mitiriþēarija'ataberika. Suþa imarī ð'rīka ta'iarāja þupajoairā najarika mae. I'suþaka imawa'ri, ð'rākuri jariwa'ririmarīaja rērīkū'itirā naþibaba'aroyika, supabatirā Tuparāka najaika. Supabatirā, "Ika ima Jesú斯 po'ia uþaka ima. Mare tāärimaji kime", ãrīþupajoabaraka þan naþibaba'arijarika.

Jesúre yi'yurā ikuþaka imaekarā

43 Aþóstolrāka rīkimakaja maikoribeyua beaekarā, i'suþaka nabaarūkia Tuparāte nare ja'ataeka simamaka. I'suþaka nabaaika ðawa'ri jimarī ritaja Jerusalénkarāre þupataeka.

44-45 Jesúre yi'yurā þuri ð'rīka ta'iarāja þupajoekarā. Suþa imawa'ri natiyiaja nayaþaika uþakaja najeyobaabu'aeka. Aþerikuri naba'irījia, naka'iaoka nijika sawaþa e'etirā najeyomarāte yaþaika ko'apitorāja niñerū nare ðjirā.

46-47 ð'rārīmi jariwa'ririmarīaja, ð'rīka ta'iarāja þupakirā imarī, Tuparāte jiyipuþaka ðrīriwi'i þeterā narērīroyika. Supabatirā najeyomarāre akawa'ritirā nawi'iarā piyia Jesúre ba'aeka uþakaja þan naþibaba'aeka kire jiyipuþaka ðrīwa'ri. I'suþaka baatirā jiiroka þuparitirā ba'arika naþibaba'aroyika, Tuparāte jiyipuþaka ðñurā imawa'ri. I'suþaka nabaamaka ðatirā "Jiitaka baairā nime", ritaja po'imajare nareka ãrīþupajoeka. ð'rārīmi uþakaja torā rīkimabaji Maiþamakire tāäkarāte þubuwa'rika, kire yi'yurā kimarūjekarā imarī.

3*Bitamajite Pedrote jieka*

1 Í'rārīmi upakaja rā'irā Tuparāka jairī judíorākare eyaroyika Tuparāte jiyipupaka õrīriwi'iarā. Torājīrā mae Í'rārīmi Pedro, Juanpitiyika torā Tuparāka jairī na'rika.

2 Torā Írīka bitamaji þo'ijirikakite koþerekarā rupaeka. I'supaka kimamaka Í'rārīmi upakaja kijeyomarāre kire kōkewa'riroyika. I'supaka kire baatirā koþereka Jiyurika ãñua wāmeika rō'õrā kire naruþataroyika. Torā rupatirā wayuoka kibaayu ãrīwa'ri "Niñerū kūþajī yire mijā ñibé", ãparaka kimaeka.

3 Pedrorākare torā kākaerā baaeka ñatirā,
—Yire mijā wayuñabe kūþajī,— nare kērīka.

4 Toþi,
—Ó'õrā miabe,— Pedrote kire ãrīka.

5 Supa kēþakā'ā "Mae kūþajī yire nijirāñu je'e", ãrīwa'ri jia nare kiyi'rika.

6 —Niñerū þuri yire imabeyua. Aþeakaka imatiyaika mire yijeyobaarāñu. Jesucristo Nazaretkakire yire jā'mekapí ãrīwa'ri, "Mi'mirikatirā jia a'yuka mijape", mire ñañu,— Pedrote kire ãrīka.

7 I'supaka kire ãrītirā kiþitaka ritapẽ'rōtopi ñi'atirā Pedrote kire mi'marīkaeka. I'supaka kire kibaamaka kiú'þua, kiāñarakaoka jiika mae.

8 Supa imarī kibu'ririþkaeka. Supabatirā Pedrorākāþitiyika Tuparāte jiyipupaka õrīriwi'iarā buþurīkewa'ritirā kikākawa'rika mae. "Jia Tuparāte yire baayu, bitamaji upaka ñimareka yire kijieyu", ãrīwa'ri jijimaka kimaeka.

9 Kituritaþamaka torā imaekarāre kire ūaeka. Suþabatirāoka “Jiitaka Tuþarāte yire baayu!”, kēþakā'ā na'mitirika.

10 Suþa imarī kire ūatirā “Niñerū jēñebaraka Jiyurika āñua wāmeika koþereka rō'ōrā ruþako'okaja kimema. ¿Marākā'ā simamaka i'suþaka kijayu je'e?”, narīka.

*Tuþarāte jiyipuþaka õrñriwi'i þete Salomón
wāmeika imaekarō'ōrā po'imajare kibojaeka Pedro*

11 Bitamaji imakoþekaki, Pedrorākakaja kimajipaeka. Tuþarā jiyipuþaka õrñriwi'i þete Salomón wāmeika imaekarō'ōrā i'suþaka nimaeka. I'suþaka kima ūatirā þupatawa'ri, rīrīra'atirā rīkimarāja po'imajare torā etaeka.

12 Torā netamaka ūatirā, ikuþaka Pedrote nare ārīka:

—Mija þupata'si yitā'omaja Israelka'iakarā. Yijaþi ārīwa'rimarīa i'suþaka kijayu. Suþabatirā “Tērīritarā imarī noñu uþakaja kire najieko'o”, yijareka mijā ārīþupajoa'si. Suþabatirā “Aþerā bo'ibajirā jia Tuþarāte yi'yurā imawa'ri suþa kire nabaako'o”, mijā ārīa'sioka.

13 Ikuþaka simatiyayu: Mañekiarā, Abraham, Isaac, suþabatirā Jacobrākare jiyipuþaka õrñkaki Tuþarāte yaþaeka uþakaja baaekaki kime Jesú. I'suþaka kimamaka ritaja po'imajare jiyipuþaka õrñrūkika Tuþarāte kire imarūjeka. Kire ūariþe'yowa'ri ūparimarāre kire mijā okabaaeka “Kire mijā jāâbe”, ārīwa'ri. I'suþaka mijā ārīko'omakaja Pilato þuri ba'iaja kire baarika yaþaberikoþekaki.

14 Tuþar  te yaþaika uþakaja baaiki Jes  re þoatarikopakaja Barsab  s, þo'imajare j  rimajiratakiteje Pilatore mij   þoatar  jeka.

15 I'suþaka baawa'ri þo'imajare   nia imajiþarika ja'atarimajire mij   j  r  jeka. I'suþaka kire mij   baako'omakaja, Tuþar   þuri   nia kire jariþe'rir  jekaki. Kire   aekar   imar  , "  nia kime mae", yija   r  w  r  yu.

16   i bitamaji imakoperoyiraþakite   nur   mij   ime. Jes  re yi'yur   yija imamaka ki  'þua kire kijieyu. Kire   atir   "Rita sime, Jes  re kire jieika", mij     r  w  r  yu.

17   o  ua sime yijeyomar  , mij     parimar  pitiyika   r  þ  aberiw  ri Jes  re mij   j  r  jeka.

18 "I'suþaka simar  nu", Tuþar  te   r  ka simamaka suþa simaraþe. Mia je'e, bikija ikuþaka Tuþar  ro'si bojaþirimajare   r  ka: "Cristore ba'aja baaw  'imar  tir   kire naj  r  nu", nar  ka.

19 S  nur   imar  , "Ba'aja kire yija baaraþaka yijareka samiye'kariabe", Tuþar  te mij     pe mijare sakiye'kariaokaro'si. I'suþaka mij   baar  kareka mijare kijeyobaaika jia   nur   mij   imar  nu.

20 I'suþaka mij   imamaka Cristore mij   þo'ir   Tuþar  te þ  atar  nu ate. Bikijar  ja "  i nare J  mer  kika", Tuþar  te   r  tikaki kime Jes  s.

21 Maekaka mabo'ikakur   Jesucristore ime ruþu. "Mae ritatojo wejea jier   me'þe", Tuþar  te kire   r  r  nur  mi   r  r   etar  kika kime. Ika yibo-jaike uþakaja Tuþar  ro'si bojaþirimaja bikija kirir   imai'tara'aekar  te   r  ka.

22 Mia je'e, ikuþaka Mois  s imaroyikakite bo-

jaeka mañekiarāte: “Maiþamaki Tuþarāro'si bojarimaji ñima uþakaja aþika kirika bojarima-jire kiþüatarāñu. I'suþaka baarāñuka matataki imarāki, suþabatirā ritaja kẽrīrāka uþakaja mijayi'þe.

²³ Kẽñu uþakaja yi'ribeyurāte þuri topi kire poatatirā, kire kiriatarāñu”, ãrīwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

²⁴ Aþea ikuþaka Pedrote ãrīka:

—Samuel imaroyikaki, suþabatirā kibe'erō'õ Tuþarāro'si bojaþirimajaka, maekaka imarūkiakaka, simauþakaja bojaekarā naro'si.

²⁵ Bikija, mañekiarāte Tuþarāte bojatika nabujaeka kiro'si bojaþirimaja. “Moiséte imaeka uþaka aþika yirika bojaþirimajire yiþüatarāñu”, ãrīwa'ri mañekiarāte Tuþarāte bojatika simamaka, simauþakaja sime maro'si mae. Ikuþaka Abraham imaekakite Tuþarāte bojaeka: “Jia ritaja þo'imajare yibaarāñu, miriþarāmiþi ãrīwa'ri”, Tuþarāte kire ãrīka.

²⁶ Mia yijeyomarā Israelkarā, Tuþarāte yapaika uþakaja baarimaji kime Jesús. Õ'ðrā Tuþarāte kire þüataeka þoto mamarī maro'si kire kiþüataeka jia mare kibaaokaro'si. Ba'iaja mabaaika majaa'ataokaro'si i'suþaka Israelkarāro'si kibaaeka,— Pedrote nare ãrīka.

4

¹⁻² “Najāäkaki imariþotojo õñia Jesúre jariþe'rika. I'suþaka kibaaeka simamaka mareoka Tuþarāte õñia jariþe'rirüjerāñu”, Pedro Juanþitiyika þo'imajare bojabaraka imaeka þoto naþð'irā netaeka kurarāka, saduceokaka

þupajoairā, supabatirā Tuþarāte jiyipuþaka ñoríriwi'ia ñarñrimaja ïþamakioka. Koþakaja na'mitiritika simamaka, jimarĩa boebaka nimaeka.

³ Suþa nabaamaka Pedro, Juanka ïþarāte wêkomaka imariwi'iarā nare ne'ewa'rika. Na'itakarā sajaþakā'â "Waeroka bikitojo naka majaiye'e", narñþupajoaeka.

⁴ I'suþaka nare nabaako'omakaja, Jesú斯 majaroka kibojamaka ã'mitiritirā sayi'yurâte ríkumarãja imaeka. Mia je'e, ñimirñjatakaja majaoajíkareka cinco mil rakamarárõ'ðjírã Jesúre yi'yurâte imaeka Jerusalénreka.*

⁵⁻⁶ Toþi mae bikitojo Jerusalénrãjaoka, judiotatarã ïþarimarã, supabatirã Moisére jã'meka wãrõrimaja, supabatirã þakiarimarãþitiyika torã narërika. Ku-rarãka ïþamaki imatiyaiki Anás, supabatirã Caifás, Juan, Alejandrórãkaoka imaekarã. Supabatirã Anás tã'õmajaoka torã imaekarã.

⁷ Suþa imarí Pedro, Juanþitiyika wêkomaka imariwi'iarã imaekarâte Anáre akarûjeka. Mae kiþo'irâ eyatirã kiwâ'tarã narñkataeka þoto, ikupaka nare kijëriñaeka:

—¿Maki i'suþaka baarika mijare jã'meraþaki? Supabatirã, ¿marãkã'â simamaka bitamajite mijajieraþe?— nare kërïka.

⁸⁻⁹ I'suþaka këþakã'â, Espíritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka Pedrote yi'rika:

—Yija ïþarimarã, þakiarimarãoka, mijaj ã'mitiþe rupu. Makire yijare jã'memaka bitamajite

* **4:4** Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

wātawa'ri kire yija jieraþe ãrīwa'ri mijare sayija bojaerā baayu mae.

10 Mija ã'mitiþe Israelkarā. Jesúš Nazaretkakite jā'meikaþi ãrīwa'ri ï'í bitamajite yija jieraþe. I'suþaka yijare baarújeraþakite yaþua tetakarā mijā jääraþaka simako'omakaja õñia Tuparäte kire jariþe'rirújeraþe.

11 Mija ã'mitiþe, bikija David imækakite ikuþaka o'oeka:

"Wi'ia baarimaja, ãta i'rō mijā taaeka. I'suþaka simako'omakaja aþika i'sio ãtaþi wi'ia kibaamaka aþo ãta tērīwa'ribaji imatiyaiio sajarika", ãrīwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuparäte þūatarükikate þupajoaweibaraka.[†]

12 Jesucristo ï'ríkaja imaki ritatojo wejeareka þo'imajare täärükika Tuparäte þūataekaki. Maki aþika imabeyuka Jesúš upaka baaiki,— Pedrote nare ãrïka.

13 Pedro, Juanþitiyika kíkirimarñaja najaimaka ã'mitiritirā, ïparimarâre þupataeka. "Jia þapera wärütiyaberikarā imariþotojo jiitakaja najaiyu, Jesúš jeyomarā mirärä imarñ", naríþupajoaeka.

14 Bitamajite Pedrorákaka imamaka ïawa'ri, "Ba'iaja mijā baayu", ïparimarâre nare ãrīwärüberika.

15-16 Torâjírā mae, þeterä ïparimarâre nare þorirüjeka. Pëterä na'rika be'erð'õ natiyiaja ikuþaka najaibu'aeka:

[†] **4:11** La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesúš. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

—¿Marākā'ã nare mabaarāñu mae? Ritaja Jerusalénkarāre ñorípatayu bitamajite najiekia. Supa imarī “Waþuju þakirimaja nime”, maríwārūberijíka sime.

17 I'suþaka simamaka bitamaji majaroka ã'mitiririmarīa sime. Supa imarī ikuþaka nare marīye'e mae: “Jesúrika þo'imajare mijā jaimirírkawa'rirkareka ba'iaja mijā jūarāñu”, nare marīye'e,— ãrīwa'ri ïþarimarrāre jaibu'aeka.

18 I'suþaka baaweatirā nimaekarõ'ðrā nare akatirā, ikuþaka nare narīka:

—Jesúmajaroka þo'imajare mijā wārða'si mae,—nare narīkoþeka.

19 I'suþaka ïþarimarrāre nare ãþakā'ã, ikuþaka nare nayi'rika:

—Mija ãñua yija yi'rijikareka, Tuþarāte yi'ribeyurā yija jarijīñu. ¿Tuþarāte yi'rirkopakaja, mijare yija yi'rijīñu bai je'e? Tuþarāte ñaika wājítāji, ðika jiibaji imaje'e, mijā þupajoikareka?

20 Jesúre ãrīka yija ã'mitirika mirāka, kibaaroyika yija ñaekaoka, bojarija'ataberijírā yija ime,— narīka.

21-22 I'suþaka naþakā'ã,

—Samija bojirimirírkawa'ria'si. I'suþaka mijā baarākareka, ba'iaja mijā jūarāñu,— ïþarimarrāre nare ãrīka.

Bitamaji imakoþekakire tuþakā'ã ñawa'ri, jia þo'imajare jiyipuþaka Tuþarāte ñoríka. Suþabatirā najiekaki, ñíþarā þo'imaja þemawa'ribaji wejejē'rāka eyawa'yuka kimaeka. I'suþaka þo'imajare imamaka kíkiwa'ri ba'iaja Pedrorākare baabekaja ïþarimarrāre nare þoataeka.

“Jesúrika bojarioka bojabaraka nimarū’, ãrīwa’ri, yijare mijeyobaabe”, āparaka Tuþarāte najēñeka

23 Poriwa’ritirā najeyomarā pō’irā Pedrorākare eyaeka. Naþō’irā eyatirā kurarāka, suþabatirā þakiarimarāre jaika nare nabojaeka.

24 Sā’mitiritirā ï’rīka ta’iarāja þupakirā imarī ikuþaka Tuþarāte najēñeka:

—Yija ïþamaki, ritaja ðñuka mime. Suþa imarī mi’ijioka imaki wejeþema, ka’ia, riaþakiaka, suþabatirā ritaja sareka imarükia baaekaki.

25 Bikija, yija ñeki David, miyaþaika uþakaja baaroyikaki Espíritu Santore kire jeyobaamaka ikuþaka kio’oeka:

“¿Dako baaerā judíotatarā, judíotatamarīrāoka Tuþarāte boebariwa’ri, ba’iuþakaja kire nabaariþuþajoaeka?

26 Ritatojo wejeareka imarā ïþarimarā, suþabatirā þo’imajare imaruþutarimajaka rērītirā, imawetikaja nimaeka ba’iaja mire baaerā. Suþabatirā ‘Jā’merimaji kimarū’, ãrīwa’ri miþüataekakiteoka ba’iaja baaokaro’si nimaeka”, ãrīwa’ri kio’oeka.

27 Rita Davidre o’oeka uþakaja simaraþe yija wejeearā. Ípi Herodes, suþabatirā Poncio Pilato, apetatarā, suþabatirā Israelka’iakarāoka ï’rīka ta’iarāja þuparitiirä nimaeka. Miyaþaika uþaka baarimaji miþüataekakire ba’iaja baaokaro’si i’suþaka naþuþajoaeka.

28 Bikijarāja “I’suþaka nabaarāñu”, merīka uþakaja imawa’ri suþa nabaaraþe.

29 Yija ñepamaki, yijare mia'mitiþe. “Ba'iaja mijá júaráñu”, yijare nañua miye'kariria'si. Jia mire yi'yurá yija imamaka yijare mijeyobaabe. Supabatiráoka dako werikimariája Jesú斯 majaroka yija wárðerá yijare mijeyobaabe.

30 Téríriki imarí wámaría imaráte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, “Jesúþi áríwa'ri i'supaka sime”, þo'imajare ãñaokaro'si,— Tuparáte naríka.

31 Tuparáte najaiweaeka þoto, nimaekaró'õ ka'ia iyika. I'supaka sabaaeka watopekaþi, Espíritu Santore nare ña'ríjáika. Saþi áríwa'ri dakoa werikimariája Tupará majaroka þo'imajare naboaeka.

Jesúre yi'yurá tiyiaja ba'iríjia naþibabu'aeka

32 Jesúre yi'yurá ñríka ta'iarája þupakirá imaekeará. Suþa imarí narikaika, “Yirikatakaja sime”, árlbeyurá imarí “Maro'siji sime”, áríwa'ri najeyomaráre najeyobaaeka.

33-35 ñrírimará naro'siji ka'iareka imará, supabatirá wi'ia aþeráte nijirükia nareka imará, sawaþa niñerü natóþoika aþóstolrákare nijika, wayuoka baairáte najeyobaaerá. Suþa imarí nakaki ñríkaoka wayuitaka baaikite imaberika. Supabatirá Tuparáte nare jeyobaamaka jiitakapiji “Maiþamaki Jesú斯 reyariþotojo õñia jariþe'rikaki”, áríwa'ri aþóstolrákare wárðrija'ataberika. Suþa imarí Jesúre yi'yurá rakamarája jíjimaka nimaokaro'si Tuparáte nare jeyobaaeka.

36 Mia, Jesúre yi'yurá watopekareka José wámeiki levita imaeika. Chiþre wámeika júmurikará þo'ijirikaki kimaeka. Aþóstolrákä, Josére Bernabé

kiwāmea no'aeka. Griego okaþi, "Jijimaka aþerāte imarūjerimaji", ãrīka simaeka.

³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia aþikate kijika sawaþa tōþotirā aþóstolrākare ījiokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaaokaro'si.

5

Ananías kirūmu Safiraþitiyika ba'iaja nabaaeka

¹ Ananías kirūmu Safiraþitiyika þuri ikuþaka nabaaeka: Ananías kirūmuþitiyika narioa ījitirā sawaþa niñerū natōþoeka.

² Í'rātiji þuþakirā imarī ka'i waþa imaekakaka kūþajī naya'eka. Suþabatirā saþiyia aþóstolrākare kijika þoto,

—Ó'õjīrāja yitõþoko'o,— kērīþakika.

³⁻⁴ I'suþaka kēþakā'ã ikuþaka Pedrote kire ãrīka:

—Ananías, ¿dako baaerā Satanáre miyi'yu? Mirioaja sime mijiraþaka. ¿Sawaþa mire nawawaþaijika mirikamarīa sime bai je'e? I'suþaka simako'omakaja "Simaja riowaþa mijare ñijipatayu", meriþakiyu. I'suþaka meñua yijare takajamarīa miþakiyu. Tuþarāte, suþabatirā Espíritu Santoreoka þakiwa'ri suþa mibaayu,— kire kērīka.

⁵ I'suþaka kire kērīkarõ'õjiteje Ananíare þuþaririña'rīka. I'suþaka ima ã'mitiritirā, jimarīa tokarāre þuþataeka.

⁶ Toþi mae í'rārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayerī na'rika.

⁷ Torājīrā mae, maekarakakuri aiyajērā be'erõ'õ Ananías rūmu mirākote etaeka, i'suþaka kibaaeka õrîbekaja.

8 Koetaeka poto,

—¿Simaupatiji bai sime ika riowapa mijia tōporapaka?— Pedrote kore ārīka.

—Ā'ā, simaupatiji sime,— kōrīka.

9 I'supaka kōpaka'ā ikupaka kore kērīka:

—¿Dako baaerā mitīmika ī'rātiji pupajoatirā, Tuparāte pūataekaki Espíritu Santore miþakiyu je'e? Pēterā netara'ayu mitīmite yayerī turiko'orā. Mire yayerī na'rirāñu ate,— kore kērīka.

10 I'supaka kērīka potojo, kopupaririña'rīka koro'sioka. Torā kākatirā, bikirimajare kore īatōpoeka. Topi mae kore e'ewa'ritirā kotīmite nayayekarō'orā kore nayayeka.

11 Nimarakamakiji Jesúre yi'yurā, supabatirā ritaja po'imaja, “I'supaka sime're”, naþakā'ā ã'mitiritirā jimarāna napupataeka.

Aþóstolrāka rīkimakaja maikoribeyu upakakaka nabaaeka

12 I'sia poto Jesúre yi'yurā ī'rīka jariwa'ririmarāja ī'rīka ta'iarāja pupakirā imarī, Tuparāte jiyipupaka õrīriwi'i wā'tarā Pórtico de Salomón wāmeirō'orā narērīrijarika. Jerusalénkarāre īaeka wājítāji Tuparāte kirikaþi nare kijeyobaamaka rīkimakaja maikoribeyu upaka ima aþóstolrākare baabeaeka.

13 Jesúre yi'yurāte jiyipupaka õrīwa'ri “Jiirā nime Jesúre yi'yurā”, Jerusalénkarāre ãrīko'omakaja marā kire yi'yurāka rērīberikarā, “Werika sime je'e”, ãrīþupajoawa'ri.

14 Topi rōmijā, īmirījaoka rīkimabaji Maiþamakire yi'yurāte þuburijarika.

15 Maikoribeyua upaka ima Pedrote baabeaeka ã'mitiritirã, wãmarã imarâte naþeyurûkiapi e'era'atirã ma'arijerã nare naþâäjiyeka. I'supaka nabaaekarã, Pedrote o'ririka nata'aeka, "Yire kiraberû", ãrïwa'ri. "Mare kirabeberikoþerâkaoka, kirârârika mabo'ipi o'rirâkapiji matârîrâñu je'e", ãparaka kire nata'aeka.

16 I'supakajaoka Jerusalén koyikuri imaelekara, wãmarã imarâte, supabatirã naþuþakareka Satanárika nã'rjâikarâreoka naþõ'irã ne'ewa'rika. Topi mae, i'supaka nimaupatiiji jia oyajaja najarika.

Aþóstolrâkare ba'iupaka nabaaeka

17 I'sia ã'mitiritirã kurarâka ïþamaki imatiyaiki, supabatirã kijeyomarã saduceokaka þupajoairâoka apóstolrâkare jimarã ã'mijl'aekarã ba'iaja naka imawa'ri.

18 I'supaka imawa'ri nare ñi'arûjetirã Jerusalénrã imaeeka wêkomaka imariwi'iarã, nare natarûjeka.

19 Torã nimaeka simako'omakaja i'siñamiji ángel Tuþarâte þûataekakite naþõ'irã þemakotowirika. Supabatirã koþereka wiwatatirã nare kipoataeka.

20 Nare þoatatirã,
—Tuþarâte jiyiþupaka õrîriwi'iarã mij a'þe.
Torã eyatirã, Tuþarã þõ'irã õnia imajiparikakaka þo'imajare mij bojabe,— nare kéríka.

21 I'supaka këþakâ'ã bikitojo ñamiji, Tuþarâte jiyiþupaka õrîriwi'iarã þo'imajare nawârõeka mae.

I'supaka nare wârõbaraka nimaeka þoto, kurarâka ïþamaki imatiyaiki, kijeyomarâþituyika, Israelka'ikarã ïþarimarrãre nakaeka, naka rẽñaokaro'si. Torâjîrã wêkomaka imariwi'iarã

surararākare naþūataeka aþóstolrākare
nakayaokaro'si.

22 Wēkomaka imariwi'iarā eyatirā niamaka torā nimaberika. Torā ĩakopetirā, surararākare þe'riwa'rika ĩparimarāre bojarī.

23 —Wēkomaka imariwi'ia jia tāteka imarð'orā yija eyako'o. Satuerimajaoka sakoperekarāja imako'orā. I'suþaka simako'omakaja koperekawa wi-watatirā, yija ñamaka, torā nimaberiko'o,— narīka.

24 Sā'mitiritirā, kurarāka ĩþamaki suþabatirā Tuþarāte jiyiþuþaka ðr̄iwi'ia tuerimaja ĩþamakioka, marākā'ā baaberijīka najūaeka. Suþa imarī “¿Marākā'ātaka ruku simarāñu mae?”, narīka.

25 I'suþaka ãþaraka nimaeka þoto ð'rīka naþð'irā eyatirā ikuþaka nare ãrīkaki:

—Mia, wēkomaka imariwi'iarā mijā takoperekarā, Tuþarāte jiyiþuþaka ðr̄iwi'iarā þo'imajare wārōbaraka imarā maekaka,— nare kērīka.

26 Suþa kēþakā'ā Tuþarāte jiyiþuþaka ðr̄iwi'ia tuerimaja ĩþamaki, kisurararākaka aþóstolrākare e'erī ke'rika. Naþð'irā eyatirā ba'iupakaja nare baabekaja nare ne'ewa'rika. “Ba'iaja nare mabaamaka, ãtaþi þo'imajare mare jāãrāñu je'e”, narīþuþajoaeka kíkiwa'ri.

27 Nare e'ewa'ritirā, ĩparimarā þð'irā nare ne'eeyaka. Torā ne'eeyamaka ñatirā ikuþaka kurarāka ĩþamakire nare ãrīka:

28 —Mijare takā þuri “Jesús majaroka mijā boja'si”, yija ãrāþe're. I'suþaka yija ãrāþaka simako'omakaja ritaja Jerusalénkarāre samija wārōyu. Suþa imarī nimaupatiji sanoríþatayu

mae. “Naþareareka Jesúre najääeka”, yijareka mijā ãñu,— kuraräka ïþamakire nare ãrïka.

29 Toþi ikuþaka aþóstolräkapitiyika Þedrore kire yi'rika:

—Tuþaräa kime yi'ritiyarükika, þo'imaja bo'ibajirä imaki kimamaka.

30 Jesús yaþua tetaekarä mijā jäärüjekakite, Tuþaräte õñia jarirüjeka. Iki Tuþarä imaki, bikijaräja mañekiaräte jiyipuþayeera'aekaki.

31 Mabo'ikakuriþi Tuþaräte kire akaeka simamaka kiritapë'rõto jiyipuþayeerükirõ'õrã Jesúre ruþe maekaka. “Po'imaja ïþamaki mimabe”, kire kërïka. I'suþakajaoka þo'imajare ba'ija baaikareka täärukika Tuþaräte kire imarüjeka. “Mi'iþi ãrïwa'ri Israel riþarämeräte ba'ija baaika naja'ataerä nareka sayiye'kariaränu”, kërïka.

32 Ritaja Jesúre imaroyiraþaka ïaekarä imarî, þo'imajare sayija bojarijayu. Suþabatiräoka “Rita sime nabojarijayua”, þo'imajare ãñaokaro'si Espíritu Santore i'suþaka baarijayu. Tuþaräte jäämeika yi'yurä rakakaja, Espíritu Santore yijare kiňa'ajääroyiraþe,— Þedrote nare ãrïka.

33 I'suþaka këþakâ'ã ã'mitiritirä, jimariä boebariwa'ri nare jäärika nari'kaeka.

34 Naþitiyika ïrïka fariseokaka þuþajoaiki, Gamalielte imaea. Moisés imaroyikakite jäämeka jiitakaja wärõrimaji kimamaka þo'imajare jiyipuþaka kire õrïka. Aþerä ïþarimaräþitiyika jaiokaro'si wirirïkatirä, toþi Þedroräkare kiþorirüjeka.

35 Suþabatirä ikuþaka kijeyomaräka kijaika:

—Jia mijā ã'mitiþe yitã'omaja Israeltatarã. Ì'rãre baarika mijā yaþaikakaka, jia mijā þupajoabe.

36 ¿Teudas wãsare baaroyikakaka mijā ye'kariritiyu bai je'e? “Imatiyaiki imarĩ þitã'mua Romakarãka ko'aþiritirã nare yiþoatarãñu maka'iaþi”, kẽrikopeka be'erõ'õ dikarakakuri wejejë'rãkamarãja seyawa'yu. Sã'mitiritirã, “Rita sime je'e”, ãrïwa'ri cuatro ciento raka marã Teudare nayi'rika. Simako'omakaja surararãkare kire jääeka. Suþa imarĩ kika imakopekarãre nayaþayu uþaka þibipatemaka, kijã'mekoþekaoka ritaariberika.

37 Sabe'erõ'õ “I'siarakamarã þo'imajare ime”, ãrïwa'ri nawãmea no'oirõmi seyaeka þoto Galileakaki, Judare õ'õrã etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri ríkumarãja þo'imajare kika imakopeka. Teudare nabaaeka uþakajaoka surararãkare kire baaeka. Suþa imarĩ kika imakopekarãoka þibipatekarã.

38 I'suþaka simaeka õrïwa'ri “Ba'iaja baabekaja Ì'rãre mijā ja'atabe”, mijare ñaÑu. Waþuju naþuþaka nare ãñu uþakaja nabaaiureka ritaariberijika sime ãrïwa'ri ñaÑu.

39 I'simajaroka bojarõ Tuparâte þüataraparã nimajikareka þuri marãkã'ã nare mijā tá'tewãrûbesarãñu. Ba'iaja nare mijā baariyaþparãkareka jia mijā þupajoabe ruþu, Tuparâte yaþaika uþakamarã mijā baa'si,— Gamalielre nare ãrïka.

I'suþaka nare kẽþakã'ã,

—Rita meñu,— kire narïka.

40 Torãjirã Pedrorãkare nakaeka ate. Naþõ'irã netaeka þoto nare þajerüjetirã,

—Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae,— ãritirā nare naþoataeka.

⁴¹ Topi mae jījimakapi Pedrorākare þorika ñparimarā þō'ipí. “Jesúre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurā imarī ba'aja þo'imajare mare baamaka, jiyipupaka Tuparāte mare õñu”, Pedrorākare ãrīka.

⁴² “Po'imajare tāokaro'si Tuparāte þūataekaki kime Jesúr”, bojarika ñparimarāre jājibaako'omakaja þo'imajare Tuparāte jiyipupaka õrīriwi'iarā ñ'rārīmi upakaja apóstolrākare sawārōroyika. Suþabatirāoka nawi'iarā þo'imajare imarō'orā i'suþaka oyija nabaaroyika.

6

Íþotēñarirakamarā nare jeyobaarimajare ne'eka

¹ Torājirā i'sijē'rāreka rīkimabaji Jesúre yi'yurāte imarijarika. Suþa imarī griego oka jairā ikuþaka ãrīkarā hebreo oka jairāte:

—Ñ'rārīmi upakaja ba'arika þibariþotojo, jia ñ'rātiji samija ñibeyu. Natūmiarāte reyataþaekarā hebreo oka jairā rōmijāte takaja rīkimabaji mijā ñirijayu,— narīka griego jairā.

² I'suþaka najaimaka ã'mitiritirā, Jesúre yi'yurāte nakaeka apóstolrāka. Suþabatirā ikuþaka nare narīka:

—Yija wārōrijayua ba'arika þibarika þemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si þuri. I'suþaka simamaka ba'arika takaja yija þupajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija imajāäeka.

³ I'suþaka simamaka yija jeyomarā, Íþotēñarirakamarā jia þupajoairā, jiyipupaka

noñurā imawa'ri Espíritu Santore jia yi'yurāte mijā wā'mabe, "Ba'arika pibarimaja mijā imabe", nare yija ãñaokaro'si.

⁴ Yija puri, Tuþarāte takaja jairimaja, supabatirā kirika bojariroka wārōrimaja imarā, – apóstolrākare nare ãrīka.

⁵ I'supaka naþakā'ã "Rita sime", ãñurā oyiaja nimaeka Jesúre yi'yurā. Suþa imawa'ri "Esteban imaki jia Tuþarāte yi'yuka imari, kiyapaika upakaja baarijayuka Espíritu Santore kire jeyobaamaka", ãrīwa'ri kire ne'eka. Supabatirā ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas, supabatirā Antioquíakaki Nicolás, judíorākamarīka imariþotojo jia nare yi'yukapitiyika nimaeka ba'arika pibarimaja ne'ekarā.

⁶ Supabatirā apóstolrāka þō'irā nare ne'ewa'rika. "I'rā nime ba'arika pibarimaja yija wā'mako'orā", nare narīka. Supabatirā apóstolrāka naþitaka naruþuko'a þemarā ja'aþeatirā, "Miyaþaika upakaja nabaaokaro'si nare mijeyobaabe", Tuþarāte najēñeka.

⁷ Saþi ãrīwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurāte bojaeka ã'mitiritirā ríkimabaji sayi'yurāte Jerusalénrā þuburijarika. Supabatirāoka kurarākaoka ríkimarāja kimajaroka ã'mitiriþēaekarā.

Estebanre nañi'aeka

⁸ Tuþarāte kire jeyobaamaka jimarā maikoribeyua þo'imajare ñaeka wājítāji Estebanre baabearoyika.

⁹ I'supaka baabaraka kimaekarō'õrā judíorākare rẽrīwi'iapi i'taekarāte eyaeka ikupaka kibaarijarika yaþabereriwa'ri. "Poyerāre

a'ritaþaekawi'i",* ãrïrika uþaka wãmeirõ'õ simaeka. Cirenekarã, Alejandríakarã, Ciliciakarã, supabatirã Asiaka'iakarãþituyika nimaeka torã rẽrïkarã. Í'rã Estebanka okabojikarã.

10 I'suþaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwãrûeka, Espíritu Santore kire jeyobaamaka. Suþa imarã marãkã'ã baatirã kire nokatẽrïwãrûberika.

11 Kire okatẽrïwãrûberiwa'ri, aþerâte niñerû nawaþaþjika, Estebanre nabojaþãokaro'si. Se'ekarã "Tuparâte, supabatirã Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiyuyeraþaka ã'mitiraparã yija ime", ãrïwa'ri aþerâte naþakibojaeka.

12 Naþakika ã'mitiritirã, jimaria wejeakarã, supabatirã þakiarimarã, Moisés imaroyikakite jã'meka wãrõrimajaoka kire boebariwa'ri Estebanre ñi'atirã judiorãka ïþarimara þõ'irã kire ne'ewa'rika.

13 ïþarimara þõ'irã kire ne'eeyaeka poto majaroka þakirimajare nakaeka. Niñerû nawaþaþjimaka ikuþaka nabojaþakika:

—Í'rãkurimaria Tuparâte jiyipuþaka õrïriwi'ia supabatirã Moiséte jã'mekaoka kijaiyuyemaka yija ã'mitiyu.

14 Supabatirã "Jesús Nazaretkaki Tuparâte jiyipuþaka õrïriwi'ia kuyeþaterãki, supabatirã Moisés imaekakite jã'meroyika sapi þupaika maima kio'arãñu", i'suþaka Estebanre ãþakã'ã yija ã'mitiyu,— ãrïwa'ri nabojaþakika.

15 Suþa imarã torã imaekarâte kire yoirïkaeka.

* **6:9** Sinagoga de Esclavos Libertados

I'suþaka kire nabaamaka ángel þema uþaka ya'tarika kiþema jarika.

7

“Oka yire imabeyua”, Estebanre ãrïka kurarãka ïþamakire

¹ Torãjírã mae ikuþaka Estebanre kẽrïka ku-rarãka ïþamaki imatiyaiki:

—¿Yaje rita sime i'suþaka nañua?— kire kẽrïka.

² I'suþaka kẽþakã'ã, ikuþaka kire kẽrïka:

—Mija ã'mitiþe yitã'omaja. Bikija mañeki Abraham imaeakakite Mesopotamiaka'iarã kimaeka þoto têrïwa'ribaji õñuka Tuþarãte kire þemakotowirika, Haránwejearã ke'rirã baaeka ruþu.

³ Ikuþaka sãñu Tuþarã majaroþüñurã: “Mimarõ'õ miþoritaþabe, suþabatirã mirîrãreoka toþi me'ewa'þe aþea ka'ia mire yibearãñurõ'õrã”, Tuþarãte kire ãrïka.

⁴ I'suþaka Tuþarãte kire ãþakã'ã ã'mitiritirã, Caldearõ'õpi þoritirã Haránwejearã imarã ke'rika. Torã keyaeka be'erõ'õ mae kiþaki wãsare kire reyataþaeka. I'sia be'erõ'õ ika maka'iarã Abrahamre imaeerã Tuþarãte kire þuataeka.

⁵ “Torã mimabe”, Tuþarãte kire ãrïko'omakaja, saba'iþimariña kimaeka ruþu. Suþa imarã “Yirika sime ika ka'ia”, Abrahamre ãrïwãrûberika. Toþi mae ikuþaka simatiyayu Tuþarãte kire ãrïka: “I'sia ka'ia mire ñijirãñu. Mireyarãka be'erõ'õ, miriþarãmerãrika simarãñu”, kire kẽrïka, makarãmarãka kimako'omakaja.

⁶ Toþi ikuþaka Tuþarãte kire ãrïka ate: “Ñamají toþi þoritirã aþerã ka'iarã miriþarãmerãte

imarāñu. Torā nimirāka poto cuatro ciento rakakuri wejejē'rākarō'ōjīrā nare najā'mewā'imirījarirāñu.

⁷ I'supaka simako'omakaja miriparāmerāte ba'iaja nabaarāka waþa ba'iaja nare yibaarāñu yiro'si. Supa yibaamaka topi pe'rira'atirā ika ka'iarā miriparāmerāte etarāñu ate. Torā imatirā ñamajī yire jiyipupaka ūrīwa'ri yika najairijarirāñu", Tuþarāte ārīka mañeki Abraham imaroyikakite.

⁸ Supabatirā ikuþaka Abrahamre kērīka ate: "Mire yibojaika ã'mitiriþēatirā, 'I'supaka yibaarāñu', merīrākareka, mimakire po'ijirirāka be'erō'ō circuncisión kire mibaabe. 'Tuþarāriki kime', ūrīwa'ri i'supaka kire mibaarāñu", Abrahamre kērīka. I'supaka Tuþarāte kire ārīka simamaka, kimaki Isaacre po'ijirika maekarakaotēñarirakarīmi seyawa'rika poto circuncisión Abrahamre kire baaeka. Supabatirāoka Isaac, kimaki Jacobre i'supakajaoka kibaaeka. Jacobooka i'supakaja baaekaki kimakarā mañekiarā ï'poü'puarāe'earirakamarā imaekarāre.

⁹ Jacob makarā, narī'ī Josére jimirā na'mijīaeka, (naþakire wātatiyaekaki kimamaka)*. Supa imarī Egiþtokarāre kire ïjitirā kiwapa nare najēñeka. Supa kire nabaamaka Egiþtokarā naba'iraberimaji upaka kimaokaro'si kire ne'ewa'rika. I'supaka kire nabaako'omakaja Tuþarā þuri jia kika imaekaki.

¹⁰ Egiþtorā Josére ba'iaja jūarūkia

* **7:9** Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37.3-4

imakoþekareka Tuþarâte kire tâeka. I'suþaka kire kibaamaka tokaki ïpi Faraón þo'irâ Josére imaeaka. I'suþaka kimaeka þoto jia kiõrîwârûrûkia Tuþarâte ja'ataeka Josére. Sapi ãrîwa'ri Faraónte jîjimaka Joséka imarijarika. I'suþaka kika imawa'ri "Egiþtokarâ imauþatireje yiwi'iakarâreoka jâ'merimaji mimabe", Faraónre kire ãrîka.

¹¹ I'sia þoto Egiþtorâ ba'arika þurika. Suþabatirâ Canaán ka'iarekaoka i'suþakaja sajarika. Suþa imarî ba'arika imabepakâ'ã kësirabawa'ri, jimaria ba'iaja najüaeka. I'suþaka najüaeka mañekiarâ no'orâ ba'arika tôþowârûberiwa'ri.

¹² Suþa imarî mañeki Jacob, "Egiþtorâ trigo nawaruayu're", ãrîrika majaroka ã'mitiriwa'ri, José ma'merâre kiþûataeka "Samija waþaïjiapê", ãrîwa'ri.

¹³ Suþa imarî torâ ba'arika e'erî natuyarika. Sabe'erô'õ torâjaoka na'rika ate. I'suþaka nabaamaka ikuþaka Josére nare ãrîka: "Yire mijâ ïawârûbeyu, mijâ rî'îji ñime", nare kërîka. I'suþaka Josére nare ãrîka majaroka þo'imajare kire bojamaka, "Jee, hebreotataki kime kâ'ã", Faraónre ãrîka.

¹⁴ Torâjîrâ mae, kirîrâ nimaupatiji kiþakiþitiyika setenta y cinco rakamarâ imaekearâte Josére akarûjeka Egiþtorâ nimaokaro'si.

¹⁵ Torâjîrâ mae, Egiþtorâ imarî, Jacobre a'rika. Ñoaka torâ kimaeka be'erô'õ kireyaeka. Suþabatirâ kimakarâ mañekiarâ wâsarâoka torâja reyaekarâ.

¹⁶ Nareyaeka rakakaja Siquem wâmeirô'õrâ nare ne'ewa'rika, ãta wi'iarâ namajaka tarî. Abraham wâsare Hamor makarâte waþaïjikarô'õ simaeka nare nataekarô'õ.

17 I'suþaka simako'omakaja ríkimabaji Egiþtorã mañekiarâte imarijarika. I'suþaka nimekã'âja, koyia sajaririjarika “Miriþarâmerâte ka'ia ñijirãñu”, ãrïwa'ri Abrahamre Tuþparâte ãrïka uþaka seyarûkia.

18 I'suþaka simarijarika þoto Josére imaroyika õrïbeyuka, suþabatirã mañekiarâte imaroyikaoka jiyipuþaka õrïbeyuka Egiþtorã mamaka ïþire imaeka.

19 Iki ïþi imaekaki þakibaraka ba'iaja mañekiarâte baaekaki. I'suþaka baabaraka, “Rõmijäre makarâäritirã, ïmirïji kimajïkareka kire mijá taabe kijïñaokaro'si”, nare kijâ'meka.

20 I'suþaka kijâ'meka þoto jiyuritakijïka Moiséte þo'ijirika. Suþa imarî maekarakamaki aiya kire ja'atabekaja kiþakiarâte kire ba'iarika.

21-22 Marãkã'â baatirã wi'iarã kire ya'ewärüberiwa'ri kiþakore kire taaeka, topi Faraón makore kire e'eeka komaki uþaka kire ba'ayaokaro'si. Koka kimarijayukâ'âja Egiþtokarâre þupajoikakaka jia Moiséte õrïwärüeka. Suþa imarî jia jaiwärüiki, suþabatirâoka imatiyaika oyiaja baaiki kimaroyika. I'suþaka kimamaka ïatirã jia jiyipuþaka kire norïka.

23 ï'þarâ þo'imajarakakuri wejejë'râka keyaeka þoto “Matikuri yitâ'omajare ïarî ya'riye'e mae”, kérïþupajoeka.

24 Torã keyaeka þoto, kitâ'omajire kiþajeka ï'rïka Egiþtoka'iakaki. Suþa kibaamaka, ruþuwaþae'erã baakörî, Moiséte kire jääeka.

25 “ ‘Egiþtoka'iakarâte ba'iaja mare baamaka mare e'eru'awa'ririmaji Tuþparâte jâmekaki

Moiséte ime', yitā'omajare yire ārīrū", kērīpupajoaka. I'supaka kipupajoako'omakaja, sayi'ribeyurā upaka nimaeka.

26 Topi mae aperīmi ī'parā Israelkarā pajairāte kīaeka. Nare īatirā ikuþaka nare kērīka: "Mija ā'mitipe. ¿Dako baaerā ī'rātomaja imariþotojo mijā jīnu?", nare kērīka.

27 I'supaka kēpakā'ā, Moiséte turitatirā ikuþaka þajabaraka imakakite kire ārīka: "¿Maki 'Maiþamaki mimabe', mire ārāþaki?

28 ¿No'oka Egiþtoka'iakakire mijāärapaka upaka yire jāäerā mibaayukā'ā?", Moiséte kērīka.

29 I'supaka kire kēpakā'ā "Kopakaja Faraónte sōrīrā baayu", ārīwa'ri Egiþtopi Madián ka'irō'ōrā Moiséte ru'riwa'rika. Torā mae rōmie'etirā ī'parā kimakarārika.

30 Torājīrā ī'parā þo'imajarakakuri wejejē'rā be'erō'ō, ī'rārīmi Sinaí wāmeika þusiwāta þo'imajamatorā Moiséte imaeka. I'suparō'ōrā imariþotojo, kiwā'tarā ī'rābi yaþumakarāka jū'rēka watopekapī ángelte kire þemakotowirika.

31-32 Yaþumakarāka jū'rēka yoitirā, Moiséte þupataeka. Þupataripotojo jia īatiyaokaro'si sawā'tabajirā ke'rika þoto ikuþaka Tuparāte kire ārīka: "Yi'i imaki Tuparā. Miñekiarā Abraham, Isaac, Jacobrāka jiyiþupaka norīroyikaki", kire kērīka. Sā'mitiritirā kipupaka kīkiwa'ri yaþumakarāka jū'rēka kiyoiberika. **33** Topi mae ikuþaka maiþamaki Tuparāte kire ārīka: "Ó'ōrāja ñima simamaka ba'aja baarūkimato sime. Supa

imarī miū'puko'a e'etatirā yire mijiyipupayeebe.[†]

34 Yirirā Israelkarā, Egiptorā ba'iaja najūamaka ñiayu. I'supaka imawa'ri ba'iaja najaijoamaka ña'mitiyu. Supa imarī 'Egiptokarā imarā judíorākare ru'rirū', ārīwa'ri nare jeyobaarī yi'tako'o. Supa imarī Egiptorā mire yiþūatayu mae", Tuþarāte ārīka Moiséte,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka ĩþarimaraare.

35 Toþi ikuþaka kērīka ate:

—Aþika marīka Moiséjeoka kime, mañekiarāte kire yi'riberiroyikaki. "Yija ĩþamaki marīka mi'i. Supa imarī ba'iaja yija baaika ĩarīñrimajimarīka mime", mañekiarāte kire ārīka. I'supaka narīka simako'omakaja Tuþarāte Egiptorā imaekarāre Moiséte e'ewa'rīrūjeka niþamaki kimaokaro'si. Ika ñañua kūþajīka yaþua jū'rēka watopekaþi kiángelþi Tuþarāte bojaeka Moiséte.

36 I'sia þoto rīkimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egiptorā Moiséte imaeka. I'supaka baarika þikowearitirā mañekiarāte ke'era'aeka mae. Toþi i'tarijaþaraka, riapakiaka Oko Jū'ayakareka, supabatirāoka þo'imajamatorā maikoribeyua Moiséte baabearijarika ĩþarā þo'imajarakakuri wejejē'rākarō'ðjīrā. **37** Ikijioka imaekaki ikuþaka mañekiarāte bojaekaki: "Tuþarāte yire ārīka uþakaja kiro'si jaiñjirimaji i'tarāki aþika. I'supaka Tuþarāro'si baarimaji matā'omajijioka imarāki", Moiséte nare ārīka.[‡]

[†] **7:33** Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Josué 5.15 [‡] **7:37** Véase Deuteronomio 18.15,18. Pasaje referido al futuro Mesías (Cristo).

38 I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiarāka Sinaí wāmeika pusiwāta pō'imajamatorā rērīroyikaki. I'supaka imabaraka ī'rīkaja pusiþemarā marīwa'ritirā ángelka jairī ke'rika. Torā Moiséte eyaeka poto Tuparāte jā'meka ángelte kire bojaeka. Sabe'erō'ō kire kibojaekakaka mañekiarāte bojirimaji kimaeka Moisés. Supa imarī maimajiparūkiakaka kibojaeka uþakaja simara'aeka maro'sioka.

39 I'supaka simako'omakaja kibojaeka uþaka ima mañekiarāte yi'riberiroyika. I'supaka imawa'ri, Egiþtorā pē'rrika nayaþeka ate.

40 I'supaka simaeka poto pusiþemarā Moiséte imekā'āja, ikuþaka kima'mi Aarónte narīka: "No'orā kime mirī'ī, Egiþtoka'iarā maimaraþaka poto mare e'era'arapaki. Torā kime morīberijīki kime mae. Supa imarī, jērāka yija jiyipuþayeerūkirāte§ mibaapo'ijiabe. Mare imaruþutrimajaka maimajikareka, jia maro'si simarāñu. I'suparāre imarākareka ma'ririyaþairō'õrāja mare na'rīrūjerāñu", Aarónte narīka.

41 I'supaka þupajoawa'ri wa'ibikirāwēko makarāka uþaka ūika jērāka nabaaeka. I'supaka saþo'ijiatiirā wa'iro'sia sanajoeijiroiyika. Supabatirā nabaaþo'ijiaeka jiyipuþaka õrīwa'ri nabayaarika.

42 I'supaka nabaamaka Tuparāte nare ñarīja'ataeka, "Nayaþayu uþakaja nabaarū", ãrīwa'ri. Supa imawa'ri tā'þia, aiyaka, ñamikaki aiyateoka jiyipuþayeebaraka nimaeka. Íakōrī je'e: Tuparāro'si bojañjirimaji imaroyikaki Amós ikuþaka ãrīkaki:

“Israelkarā, yire mijā ã'mitiþe ruþu.
 Í'parā þo'imajarakakuri wejejē'rāka
 þo'imajamatorā mijā imataþaeka þoto yire
 jiyipuþayeeberikarā, wa'iro'sia yiro'si mijā
 joejiberika.

43 Yire jiyipuþayeerimariðaja mijā þuþaka mijare
 ãrīka uþakaja mijā baaeka jiyipuþaka õñurā
 mijā ime. Íakōrī je'e: Kūþajíka wi'ia baatirā,
 sareka Moloc wāmeikite kõketirā mijā
 jiyipuþayeerijariroyika. I'suþakajaoka tā'þi
 uþaka mijā baaekaki Refán wāmeikiteoka
 jiyipuþaka mijā ðrīroyika. I'suþaka mijā
 baamaka, Babilonia a'riwa'rīrā mijare
 yitaarāñu”, Tuþarāte ãrīka, — ãrīwa'ri
 Estebanre bojaeka Íþarimarāre.

44 Toþi ikuþaka nare kẽrīka ate:

—Mañekiarāte þo'imajamatorā imaroyireka
 þoto cabra ajeakaka baaeka wi'i wā'tarā
 imatirā Tuþarāte najiyipuþayeeroyireka. I'sia
 imaeka “Tuþarāte makaja ime”, ãrīwa'ri kire
 najiyipuþayeerükirō'õ. Pusipemarā Tuþarāte kire
 sabaeaaka uþakaja þo'imajamatorā ruitirā Moiséte
 sabaarðjeka.

45 Toþi mae Moiséte reyaeka be'erō'õ Josuére
 kið'toarā o'aeka. Kio'aeka be'erō'õ i'sia
 wi'ia namakarā mirārāte e'ewa'rika Canaán
 wāmeirō'ðrā. Na'rikarō'õ namajamarā ka'ia
 simako'omakaja, naka jírīkarāte Tuþarāte
 þoataeka. Cabra ajeaþi wi'ia nabaaroyika imaeka
 ruþu Davidre judiotatarāte jā'meyukā'ðja.

46 Jia jíjimaka Tuþarāte imaeka mañekiarā
 Íþamaki David imaroyikakika. Suþa imarī
 Tuþarāka jíjimaka imawa'ri kitā'omajaþituyika

Tuþarâte jiyipupaka kiõñaokaro'si wi'ia kiro'sibaarika kiþupajoakoþeka. I'supaka simako'omakaja Tuþarâte kire sabaarüjeberika.

⁴⁷ David maki Salomón þuri Tuþarâro'si wi'ia baaekaki mae.

⁴⁸ I'supaka simako'omakaja þo'imajare baaeka wi'iarã imabeyuka kime Tuþarâ, þemawa'ribaji imatiyaiki imarî. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojañjirimajire o'oeka:

⁴⁹⁻⁵⁰ “Ritajakaka ïpamaki ñime. Supabatirâ yi'iji imaki ritaja þo'ijiaekaki. Suþa imarî yiro'si wi'ia mijâbaarâka, ¿yikoyajâsimarâñu bai je'e?”, Tuþarâte ãrîka,— ãrîwa'ri Estebanre bojaeka.

⁵¹ I'supaka nare ãrîweatirâ, ikupaka nare kërkâate:

—Mija ã'mitiþe, Tuþarâte yi'ririyaþabeyurâ mijâime. Supabatirâoka kirika ã'mitiririyaþabeyurâ mijâime. I'supaka imawa'ri mañekiarâ wâsarâ upakaja Espíritu Santore yi'ribeyurâ mijâime mi-jaro'sioka.

⁵² Ritaja Tuþarâro'si bojañjirimajare ba'iaja jûarûjerimaja mijâ ñekiarâte imaeþa. Supabatirâoka Tuþarâte yaþaika upakaja yi'ririþayuki etarûkia bojarimajare najâäeka mijâ ñekiarâ. Suþa imarî maekakaja ketaeka þotojo “Kire najâärû”, ãrîwa'ri kire mijâ okabaaeka.

⁵³ Tuþarâte jâ'meika mijâ yi'ribeyu, ángelrâkapî ãrîwa'ri mijâ ñekiarâre Tuþarâte sabojaeka simako'omakaja,— Estebanre ãrîka ïparimarâre.

Estebanre najâäeka

⁵⁴ I'supaka këþakâ'ä yaiwëko boibayua upaka noþia Estebanre nabeaeka, boebatakaja jariwa'ri.

⁵⁵ I'suþaka nabaako'omakaja, Espíritu Santore jia kire jeyobaikaki imarĩ, yu'awa'ri ñaerã baakõrĩ, yaaboaika Tuþarãrika kñaeka. Suþabatirã Tuþarã ritapẽ'rõtorã Jesúre ríkamarika.

⁵⁶ I'sia ñatirã, ikuþaka ñparimaraare kẽrïka:

—¡Aya! Mabo'ikakurirã ñiayu mae. Tuþarã ritapẽ'rõtopi Po'imaja Ma'mire ríkamayu, — Estebanre ãrïka.

⁵⁷ Torajírãja þuri koþakaja kijaika ã'mitiririka yaþaberiw'a'ri, na'mukopea natâteka. I'suþaka baatirã okajäjirokaþi akaserebaraka kiþõ'irã narñiwa'rika.

⁵⁸ Suþabatirã weje a'riwa'rirã kire ne'ewa'rika, ãtaþi kire jääriataokaro'si. Torã kire e'eeyatirã najariroaka þemakato e'etatirã, Saulote sanijika sakñiarñiaokaro'si. Sakñiarñukã'äja ãtaþi Estebanre najääbareñ'mueka.

⁵⁹ I'suþaka kire nabaayukã'äja, ikuþaka Jesúre kẽrïka:

—Ñipamaki Jesús, yire me'etope,— kẽrïka.

⁶⁰ I'suþaka ñrñweatirã ñukurupatirã, akasererikaþi,

—¡Ñipamaki, ba'iaja yire nabaaika nareka samiye'kariabe!— Jesúre kẽrïka.

I'suþaka kijaika be'erõ'õjite koþakaja kiþuþaririka mae.

8

Jesúre yi'yurãte ba'iaja Saulote baariyapæka

¹⁻³ Toþi mae, jia Tuþarãte yi'yurã imaekarã judíotatarã Estebanre nayayeka. I'suþaka kire baatirã ñajoabaraka jimarã kire norika. I'sirñmijioka tokarã Jesúre yi'yurãka jiamarã

imarijayurāte ba'iaja nare baaū'mueka. Ÿakōrī je'e: Saulo, "Estebanre najāāparū", ārīpupajoaekaki, i'supakaja ba'iaja nare pupajoarūjerā baaekaki. Ÿ'rāwi'i jariwa'ririmariāja mo'abaraka Jesúre yi'yurāte tōpotirā ūmirīja, rōmijāteoka wēkomaka imariwi'iarā nare kitaroyika. I'supaka simamaka Judea ka'iarā, supabatirā Samaria ka'iarā Jesúre yi'yurāte ru'riwa'rika. I'supaka aperāte baaeka imako'omakaja apóstolrāka puri Jerusalénrāja tuikarā.

Samaria ka'iarā Jesúrika bojariroka Felipete wārōeka

⁴ Jerusalénrō'ōpi ru'riwa'rikarā imariptojo aperō'ōrā eyatirā Jesúrika bojariroka nawārōeka.

⁵ Felipete Jerusalénpi ru'riwa'ritirā, Samariaka'iarā imawejeearā eyeakaki. Torā eyatirā, "Po'imajare tāāokaro'si supabatirā nare jā'merimaji kimaokaro'si Tuparāte kire pūataeka", ārīwa'ri Jesúrikakaka Felipete nare bojaeka.

⁶ Torājīrā mae, rīkimarāja po'imajare kipō'irā rērīka kire ā'mitiririyapawa'ri. Supabatirā, maikoribeyua kibaabeamakaoka ūawa'ri kibojaeka jiaipi na'mitirika.

⁷ I'supaka maikoribeyua baabeabaraka rīkimarā po'imaja pupakarā Satanárika ima ña'rījāikarāreka Felipete poataeka. I'supaka kibaamaka nareka imaekarā akaserebaraka porika. Supabatirāoka rīkimarāja bitamajareoka kijieka.

⁸ Supa imarī i'sia wejeakarāre jījimaarika.

⁹⁻¹¹ I'sia wejeearā Simónre imaeka. Ÿ'rākuri wejejē'rāmarīa ye'oiki imarī, kipupakāpi baabeabaraka kimaroyika. I'supaka

baarijaþaraka “Yi'i imaki imatiyaiki”, tokarāre kērīroyika. I'supaka nare kibaamaka rīkimarāja imatiyairā, imatiyabeyurā þariji kire nayi'rika. “Tuþarāte kire jeyobaamaka tērītaki kime”, ãrīwa'ri jiyipupaka noñuka kimaeka.

¹² I'supaka nimako'omakaja Feliþe þuri Jesucristorika bojariroka nare wārōekaki. “Tuþarāte þūataekaki kime Jesús. Supabatirāoka kire yi'yurā þuri jia Tuþarāte nare imaruþutarāñu”, ãrīwa'ri nare kibojaeka. I'sia ã'mitiritirā Jesúre ñimirīja, rōmijāoka kire nayi'rika. I'supaka imawa'ri Feliþete naruþuko'a najūjerūjeka “Koþakaja Jesúre yi'yurā yija ime mae”, ãrīwa'ri.

¹³ Simónoka, ye'oiki imariþotojo, Jesúrika bojariroka yi'ritirā ruþuko'a kijūjerūjeka. Torajītepi mae Feliþeka kijeyoariū'mueka. Kika imarijaþaraka Tuþarārikapi maikoribeyua Feliþete baabeamaka ñatirā marākālā baaberijikarō'ðjīrā Simónre jarika i'supaka ima ñakoriberikaki imarī.

¹⁴ Aþóstolrāka Jerusalénpi, “Samariaka'iakarā rīkimarāja Tuþarārika na'mitiriþēayu”, ãrīrika na'mitirika. I'supaka simamaka Samariarā Pedro supabatirā Juanka ð'parāte naþūataeka.

¹⁵⁻¹⁶ Samariaka'iarā eyatirā torā Jesúre ã'mitiriþēairā ruþuko'a jūjekarā imariþotojo “Tuþarāte þūataekaki Espíritu Santore nareka imabeyurā nime ruþu”, narīwārūeka. I'supaka nimamaka “Espíritu Santore nare ña'rījāirū”, ãrīwa'ri Tuþarāte naro'si najēñeka.

¹⁷ Supabatirā Jesúre ã'mitiriþēairāte ð'rīkate jariwa'ririmarīaja naruþuko'a narabemaka Espíritu Santore nare ña'rījāika.

18-19 Pedrorāka nare narabemaka Espíritu Santore nare ña'rījāimaka Simónre īaeka. I'sia īatirā niñerū nare ījirika yaþawa'ri ikuþaka nare kērīka:

—Mija baaeka uþaka yibaamaka Espíritu Santore nare ña'rījāirika yiyaþayu yiro'sioka. Suþa imarī ika sime i'suþaka yire mijā baarūjerūki waþa,— nare kērīka.

20 I'suþaka kēþakā'ã, ikuþaka Pedrote kire ārīka:

—Waþamarīja Tuparāte ja'ataika, mawaþaþirūkimarīa sime. I'suþaka miþuþajoaika simamaka, miniñerūþitiyika ba'aja imarika tiybeyurō'orā me'rirū ārīwa'ri.

21 Ba'aja miþuþajoaika õñuka Tuparā. Suþa imarī, yijaka aþerāte Espíritu Santore ña'ajāārimajimarīka mime.

22-23 Kopakaja mae ba'aja miþuþaka mireka ñiawārūyu. Mia, Tuparāte tērīrika imakakaþi yija baarijayua mioakiyu. Suþabatirā ba'itakaja baarimaji imarī, marākā'ã baatirā aþe uþaka imarimajimarīka mime. Ba'itakaja miþuþajoaika ja'atatirā Tuparāte mijēñebe, “Ba'aja yipuþajoaika yireka miye'kariabe”, ārīwa'ri,— Pedrote kire ārīka.

24 I'suþaka kēþakā'ã ikuþaka Simónre kire ārīka:

—Maipamaki Tuparāka yiro'si mijā jaibe. “I'suþaka mijūarāñu”, yire meñua jūarika yaþabeyuka yi'i þuri,— Pedrorākare kērīka.

25 I'sia be'erō'õ Jesúre baaroyika niaeka mirāka, suþabatirā nare kibojaroyikakaka tokarāre nabujaeka. Po'imajare wārōweatirā, Jerusalénrā þe'riwa'rikōrī Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etioþíaka'ikakire Felipete ruþuko'a jūjeka

26 I'sia be'erõ'õ Tuparã Felipe põ'irã ángelte pñataekaki ikuþaka kire kẽñaokaro'si:

—Jerusalénrã me'þe. Torã meyarãka þoto, Gaza wãmeika wejearã a'yu ma'arã me'þe. Yaþumatoþi o'yuma'a sime i'sima'a,— Felipe kẽrïka.

27 Suþa imari kire kẽrïka uþakaja Felipe a'rika mae. Topi a'ririþaparaka Etiopíaka'iakakire kñaeka. Etiopíaka'iakarã ïpamakore niñerû ïarîrîrijeyobaarimaji imatiyaiki kimaeka. Jerusalénrã Tuparâte jiyipuþayeeri turikaki, torajite kiþe'rieyawa'rika.

28 Kawarure kitûrûrûkiapí kire yierijayukã'ája Tuparâro'si bojarimaji Isaías wãsare o'oekakaka kñarijarika.

29 Torajirã mae, ikuþaka Espíritu Santore ãrïka Felipe:

—Kire eyatirã, kiwâtapiji me'ririþape,— kire kẽrïka.

30 Suþa imari kire rîrîyatirã, Tuparâte bojañjirimaji Isaíare o'oekakaka ïabaraka kijaiþatemaka, kiã'mitirika. Topi mae,

—Torã mijaiþateika ¿yaje miõrîwärûyu? — Felipe kire ãrïka.

31 I'suþaka këþakã'ã,

—“I'suþaka sãñu”, ãrîwärûbeyuka yi'i, maki yire sabojabeyua simamaka,— kire kẽrïka mae.

Topi mae,

—Yipõ'irã mimarîjäibe yire samiwärõkaro'si, — Etiopíakakire kire ãrïka.

32 Isaías Tuparârika o'oeka kijaiþatekarõ'õ ikuþaka bojaeka:

“Oveja jääokaro'si ne'ewa'yu uþakaja ï'rîkate ne'ewa'rîrãñu. Kiþoya nata'amaka oveja

akaserebeyua sima upakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kiakaserebesarāñu.

33 R̄ikimarāja po'imajare ūtarāka wājítāji ba'iaja kire nabaarāñu. 'Ba'iaja baaiki kime', kireka naþakā'ã ki'yoþi'rirāñu ba'iaja baabesarāki imari. Suþabatirā po'imajare kire jāämaka, kiriþarāmerā imabesarāñurā", ãrīwa'ri o'oekarō'õ Etiopíakakire jaiþateka.

34 Suþa imarī kiþo'irā Felipete marījāika.

—Tuþarāro'si bojaþirimajite o'oekakaka ūtatirā yire mibojabe. ¿Yaje kirikakakaja kio'oeka bai? ¿Aþikareka þuþajoawa'ri i'suþaka kio'oeka kā'ã?— Felipete kērīka.

35 Topi mae, Isaíare o'oekakaka ã'mitiritirā, ikuþaka Felipete kire ãrīka:

—Isaías i'suþaka o'oekaki Jesúre ba'iaja jūarūkiakaka þuþajoawa'ri.—

Suþabatirā jía Jesúmajaroka kire kibojaeka.

36 A'ririjari ma'arijerā pa'wa imaekarō'õra neyaeka.

—Íakõrī, õ'õrā sime okoa. Maekaka ruþuko'a yire mijûjebé ñiarjíka ¿yaje rukuya jia simajíñu?— Etiopíakakire kire ãrīka.

37 I'suþaka kēþakā'ã, ikuþaka kire kērīka:

—Yi'ritiyaríji Jesucristore miyi'rijíka, ruþuko'a mire yijûjerāñu.—

I'suþaka kēþakā'ã,

—Ã'ã, Tuþarā Makiji kime Jesucristo,— Etiopíakakire ãrīka.*

* **8:37** La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen versículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

38 Suþa imarí “Ó'õrã mituibe”, tûrûrûkia tuarimajite ãritirã, saþi merîrîkatirã þa'warã natu'arîkaeka Felipete Etioþíakaki ruþuko'a jûjeokaro'si.

39 Pa'wapi namarîrîkaeka þoto, ikuþparõ'õpiji Felipete Espíritu Santore e'ewa'rika. Sabe'erõ'õ þuri Etioþíakakire kire ïaberika ate. I'suþaka simako'omakaja jijimakapí Etioþíakakire o'rika.

40 Aþewejarã Espíritu Santore kire e'ewa'rika be'erõ'õ, “Azotowejarã ñimekã'ã mae”, Felipete ãrîþuþajoaeka. Toþi o'riwa'rîkôrî wejerakakaja Jesúrika wärõrijaparaka Cesareawejarã keyaeka.

9

Saulote yi'riü'mueka Jesúre (Hch 22.6-16; 26.12-18)

1 Saulo Jesúre yi'yurâte jäärika ri'kawa'ri ba'iaja nareka kijairoyika ruþu. Suþa imarí “Ba'iaja nare yibaaerã”, ãrîwa'ri kuraräka ïþamaki imatiyaiki þõ'irã ke'rika.

2 “Í'í Saulo, yiþüataiki Jesúre ã'mitiriþêairâte kiñi'arû”, ãrîwa'ri þapera kio'ookaro'si kijëñeka, Damascorã judíorâkare rẽrîriwi'ia imaruþutarimajare beaokaro'si.

—Ika mijâ'meikapí nare ñiatõþorâka upakaja ïmirîja, rõmijâteoka ñi'atirã Jerusalénrã nare ye'era'arâñu,— Saulote kire ãrîka.

3 Suþa imarí ma'api a'ririñari Damasco wejearã keyaerã baaekarõ'õjîte, ikuþparõ'õpiji mabo'ikakuriþi yaaboaika kire jääta'akea.

4 Toþi mae marâkã'ã baaberiwa'ri sarâja Saulote ña'rîka. Torâjîte mae, ikuþaka kire sârîka:

—Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaariwā'imañu?— kire sārīka.

⁵ Sā'mitiritirā,

—¿Maki mime je'e Niþamaki?— kērīka.

—Ba'iaja mibaawā'imarīrijayuka Jesú斯 ñime,— kire kērīka.

⁶ I'supaka kire ārītirā,

—I'supaka baarikopakaja, mi'mitirā, Damascorā me'pe. Torā meyarāka poto, “Ikuþaka mibaabe”, ī'rīkate mire ārīrāñu,— Saulote kērīka.

⁷ Sauloka a'rikarā, sajaikakite ã'mitiririþotojo kire niatðþoberika. Puþataekarā imarī torā na-jiyirīkataeka supabatirā jaiberijīkaoka najarika.

⁸ Sabe'erō'õ mi'mirīkatirā yoibaotaerā kibaakopeka. Torājīrā mae ðibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorā kijeyomarāre kire tītiwa'rika.

⁹ Torā kire ne'eyaeka be'erō'õ maekarakarīmi yoibeyuka, ba'abekaja, supabatirā dakooka ukurimarijāja Saulote imaeka.

¹⁰ I'sia wejearā Jesúre yi'yuka, ī'rīka Ananías wāmeikite imaeka. Makārārūñuroka upakapi kire þemakotowiritirā,

—¿Yaje mime Ananías?— Jesúre kire ārīka.

—Ã'ã Niþamaki, ð'õrā ñime,— kire kērīka.

¹¹ —Ã'ã, mae Wājima'a wāmeirō'õpi me'pe. I'sima'api a'ririñari Judas wi'iarā meyarāñu. Torā eyatirā “¿Yaje ð'õrā Saulo, Tarsowejeakakire ime?”, kire mepe. Mia, i'supaka merīrāñu yire jēñebaraka imaki kimamaka.

¹² Makārārūñuroka upakapi ikupaka kiro'si simako'o: ī'rīka Ananías wāmeikite kire yibeako'o. Supa imarī kiþō'irā kākaeyatirā miþitaka kiþemarā

mija'apearāka poto, ate yoiki kijarirāka, kire yibeako'o,— Ananíare kērīka

13 I'supaka kire kēpākā'ā ikuþaka Ananíare ārīka:

—Jimarīa kimajaroka ña'mitiyu, Jerusalénkarā mire yi'yurāte ba'iaja kibaajayuakaka.

14 Suþabatirā kurarāka īþamarāre kire jā'mepūatamaka, ð'orā Saulote etaeka. Suþa imarī mire ã'mitiriþēairā yija imamaka, wēkomaka yijare baaokaro'si Jerusalénrā yijare e'ewa'ririmaji kime,— Ananíare kire ārīka.

15 I'supaka kērīko'omakaja ikuþaka Jesúre kire bojaeka:

—Mire ñañu uþakaja kipō'irā me'þe. Yimajaroka þo'imajare wārōrimaji kimaerā kire yiwā'maeka. Judiotatarā, judiotatamarīrā, suþabatirā niþarimarāteoka sawārōrimaji kimarāñu.

16 I'supaka baarimaji kimamaka “Sapi Í'rākurimarijaja jimarīa ba'iaja mijūarāñu”, kire ñarīrāñu,— kireka Jesúre ārīka Ananíare.

17 Torājīrā kipō'irā Ananíare a'rika mae. Kimaeka wi'irā kipō'irā eyatirā kipitaka Saulo þemarā kija'aþeaeka. Suþabatirā ikuþaka kire kērīka:

—Yijeyomaki mia'mitiþe. Maiþamaki Jesús, mi'tarijaraþaka poto mire þemakotowiraþakiji, yire þūatako'oka miñakoa jiirū ārīwa'ri. Suþabatirāoka Espíritu Santore mire ña'rījāirū ārīwa'ri þariji yire kiþūatayu,— kire kērīka.

18 I'supaka kērīkarō'ojiteje, wa'itīti uþaka ïoika Saulo ñakoapi ña'rīka. Torājīrā þuri jia kiñakoa jarika. I'supaka kire kibaamaka, kimi'mirīkaeka poto Ananíare kire ruþuko'a jūjeka.

19 I'supaka kijarika be'erõ'õ ba'atirã okajãjia kijarika. I'supaka jaritirã ñoapañaka Jesúre yi'yurãka Damascorã kimaeka.

*Damasco wejeakarãre Jesúrika bojariroka
Saulote bojañ'mueka*

20 Torãjirã mae judiorãkare rẽririwi'iarã kãkatirã, Jesúrika bojariroka wãrõbaraka "Tuparã Maki kime Jesús", Saulote nare ãrïka.

21 I'supaka kibaamaka, koþakaja þo'imajare þupataeka.

—Mia, ï'iji kime Jesúre yi'yurãte ba'ija baarimaji Jerusalénrã. Õ'õrã kime Jesúre yi'yurãte ñi'atirã, kurarãka ïþamarã þõ'irã nare e'ewa'yaokaro'si,— þo'imajare ãrïka.

22 I'supaka naþupajoako'omakaja Tuparãte kire jeyobaamaka, jiibaji Jesúrika bojariroka kibojamirõkawa'rika. "Rita sime, Jã'merûkika Tuparãte wã'maekaki kime Jesús", nare kẽrroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarã judiorãka ïþarimarã marãkã'ã kire nokatẽrwärüberika.

*Judiotatarãte kire jäärika ri'kamaka Saulote
ru'rika majaroka*

23 Damascorã ñoatakaja sawärõbaraka Saulote imamaka, "Kire majääerã", judiorãka Jesúre yi'ribeyurãte ãrõþupajoaka.

24 Suþa imarõ ñami, ïmioka kire naþäñaroyika wejeapi þoriwa'rirûkirõ'õ koþerekarã kire jääokaro'si. I'supaka nabaako'omakaja Saulote sõrïka.

25 Kiõrïka simamaka kibojaeika yi'yurãte kire jeyobaaeka, kiru'yaokaro'si. Torãjirã mae, ñami wejea nata'tekarõ'õþi imatirã þi'i uþaka

ĩoikarā kire jāātirā aþeþe'rōtorā kire naruetaeka
kiku'yaokaro'si.

Jerusalénrā Saulote imaea mae

26 Toþi, ru'riwa'ritirā Jerusalénrā keyaeka mae. Torā Jesúre yi'yurāka jeyoaririka kiyaþakopeka. I'suþaka kiyaþako'omakaja "Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo þuri", ãrīwa'ri kire nakikika.

27 I'suþaka nimako'omakaja, Bernabé wāmeiki, Saulote jeyobaaekaki. "Mi'tabe, apóstolrākaka majairā", kire kērīka. Sauloka naþō'irā eyatirā ikuþaka Bernabére nare ãrīka:

—Saulo kime ̄ī, ma'aþi ke'ririþayukā'ã maiþamaki Jesúre kire þemakotowirika. Suþabatirā kika kijaika. I'suþaka Jesúre kire baaeka be'erō'ð Damascorā dako werikimarīja þo'imajare Jesúrika bojariroka wārōrapaki kime,— Bernabére nare ãrīka.

28 I'suþaka nare kēþakā'ã "Maka imarūkika Saulote ime mae", kireka narīka. I'suþaka naþakā'ã, Jerusalénrā naka kimaeka. Naka imarijari dako werikimarīja tokarāre Jesúrika kibogaeka.

29 Judíotatarā imariþotojo griego oka jairāka Saulote jaibaraka imaea. Tuþarā majaroþūnu ãñua nare bojabaraka, "Sāñu uþakaja Jā'merūkika Tuþarāte wā'maekaki kime Jesús", nare kērīka. I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri kire jāārika nari'kaeka.

30 I'suþaka kika nima ã'mitiriwa'ri, Cesarearā ki-jeyomarāre kire e'ewa'rika. Torā eyatirā Tarsowe-jearā kire naþe'riwa'rīrūjeka.

31 I'sia poto puri Judea, Samaria, supabatirã Galilea ka'iarãoka ba'iaja Jesúre yi'yurãte júaberika. Supa simamaka Espíritu Santore nare jeyobaamaka jíjimakapi Jesúre jiibaji yi'yurã nimamiríkawa'rika. Supa imarí ríkimabaj*i* Jesúre yi'yurãte imarijarika. Supabatirãoka ritaja jiyipupaka Maipamakire õparaka nimarijarika.

Bitamajite Pedrote jieka

32 Supa imarí Jesúre yi'yurãte i'ráweje jariwa'ririmarãaja Pedrote ñataparoyika. I'supaka imawa'ri Lida wãmeirõ'õrã napõ'irã turirí keyaeka.

33 Torã eyatirã Eneas wãmeikite kíaeka. Bitamaji imarí, maekarakaotéñarirakakuri wejejé'raka keyawa'rika kikarírúkirõ'õrãja peyubaraka.

34 Torãjírã mae, ikupaka Pedrote kire ãríka:
—Eneas, mia'mitipe, Jesucristore mire jieyu mae. Supa imarí mimi'miríkabe. Supabatirã mikarírúkie mibupebe,— kire kérika.

I'supaka kire kérikarõ'õjíteje, bitamaji imakopekekakite mi'miríkaeka.

35 Ríkimarãja Lidakarã supabatirã Sarónka'iakarãoka ñaekarã supa kibaaeka. Supa imarí nimaupatiji Jesúre yi'yurã oyiaja najarika.

*Reyaekakote Pedrote táæk*a**

36 I'ráko Jope wãmeirõ'õkako Tabitá wãmeikote imaea*ka*, Jesúre yi'yuko. Griego okapi puri Dorcas wãmeiko koimaeka. Jiiko po'irõmo imarí wayuoka baairãte jia kojeyobaaroyika.

37 I'supaka imaripotojo ikuparõ'õp*iji* wãmarã jariwa'ri koreyaeka mae. Koreyamaka ñatirã reyairãte nabaaika upakaja kopo'ia najújeka

korīrā. Suþabatirā ñimipē'rōtorā imaeaka kurarakarā koro'siji kore nataeka.

³⁸ I'suþaka kore baatirā "Lidarā Pedrote ime", þo'imajare ãñua Jopekarā Jesúre yi'yurāte ã'mitirika. Sã'mitiritirā ï'parāte Pedrote akarī naþūataeka, koyikurirāja kimaeka simamaka. Kiþō'irā eyatirā ikuþaka kire narīka:

—Dajoa wārūaja yijaka.—

³⁹ I'suþaka naþakā'ā ã'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Joperā. Torā eyatirā Dorcas majaka nataekarō'õrā kire ne'ewa'rika. Suþa imarī kiþō'irā ríkimarāja natimiarāte reyataþaekarāre oþaraka imamaka kĩaka. Ketamaka kiþō'irā narērīka kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerā baaraþaka rupu ríkimakaja saya yijare koþu'aþjirape,— ãþaraka Pedrote san-abeaeka.

⁴⁰ I'suþaka kire naþakā'ā,

—Mija þoriwa'þe rupu,— nare kẽrīka.

Naþoriwa'rika be'erõ'õ, ñukuruþatirā Tuparāka kijaika. Kika jaiweatirā, reyaekakote jorowa'ri ïatirā,

—Tabitá mimi'mibe,— kore kẽrīka.

I'suþaka kẽrīka þotojo koñakoa wiritaeka. Suþa imarī Pedrote ïatirā komi'miruþaeka.

⁴¹ Toþi mae, koþitakaþi ñi'atirā Pedrote kore mi'mataeka. Suþabatirā "Mija þoþe rupu", kẽrīkarāte kiakaeka.

—Koþakaja õñia kojayu. Ate kore mijá ïarape mae,— Jesúre yi'yurā natimiarā reyataþaekarā, suþabatirā aþerā najeyomarāreoka kẽrīka.

⁴² I'suþaka kojarika ritaja Joþekarâre ã'mitiripataeka. Sã'mitiritirã rïkimarâja Jesûre nayi'rika.

⁴³ Sabe'erõ'õ torã ñoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón þõ'irã.

10

Cornelio þõ'irã Pedrote a'rika

¹ Cesareawejeearã Cornelio wãmeikite imaeka. Torã rïkimarâja surararãka Italiakarâkaki imatirã ï'râþitarakamarã þo'imajarakamaki surararãka ïþamaki kimaeka.

² Judíorâkimarïka imariþotojo Tuþparâte jiyiþupaka õñuka, kiwi'iareka imarâþitiyika. Judíorâka wayuoka baairâte rïkimakaja niñerû jeyobaarimaji, suþabatirãoka Tuþparâte jaijiþaki kimaeka.

³ I'suþaka kimamaka ï'rârîmi tres rõ'õjirã aiyate eyawa'rika þoto makârârûñuroka uþakapi Tuþparâte þüataekaki ángelte kiþõ'irã etaeka. Jia Corneliore kire ïatiyaeka. Suþabatirã kiþõ'irã kâkaeyatirã,

—Cornelio,— ángelte kire ãrïka.

⁴ Toþi mae, kireka ñakoariji,
—Aya, ¿marâkâ'ã sime je'e ñiþamaki?—
þuþatawa'ri kire kërïka. I'suþaka këþakâ'ã

—Tuþparâte mijeñerijayu rakakaja mire kiâ'mitiyu. Suþabatirã wayuoka baairâte mijeyobaikarekaoka jijimaka kime. I'suþaka mimamaka mireka þuþajoajipaiki kime.

⁵ Suþa imarî Joþewejeearã imaki Simónre akarî a'rirûkirâte miþüatabe. Kiwãmeaoka Pedro.

6 Aþika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riaþakirijerã imaki þõ'irã kime. Torã Simón Pedrote natõþorãñu miþüatarãñurã,— ángelte kire ãrïka.

7 I'suþaka kire ãrïweatirã ángelte a'rika. Sabe'erõ'õ ï'þarã kiba'iraberimaja, suþabatirã ï'rïka surara jia Tuþarâte yi'yuka imaekakiteoka kiakaeka.

8 Suþa imarã kiþõ'irã netaeka poto, ángelte kire ãrïkakaka Corneliore nare bojaeka. Nare sabo-jaweatirã Joþerã nare ke'rirûjeka.

9 I'suþaka këþakã'ã a'ritirã, aþerîmi wâjitâji aiya simaeka poto Joþe koyikurirã neyaeka. I'tojite wi'i ruþutuuarã Pedrote mirïka Tuþarâka jairã.

10 Tuþarâka jaibaraka kimaeka poto kopakaja kikësirabaeka. I'suþaka kimamaka aþerâte ba'arika kiro'si baayukã'ãja ikuþaka makãrãrûñuroka uþakapi kiro'si simaeka:

11 Mabo'ikakurirã kïaeka poto sayapâia jo'bato ï'þapë'rõto ñi'atirã maj'aaruetaika uþaka saruira'aea.

12 Satõsiarã ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwëkoia þariji imaeaka. Wa'ibikirâka uþaka tuyua, wiyua, suþabatirã yiibaraka tuyuaoka simaeka. *

13 Suþa imarã ïmipi ikuþaka Pedrote sajaikorika:
—Pedro mimi'mibe. Samijâãba'abe, — kire sãrïkorika.

14 I'sia oka ã'mitiritirã ikuþaka kiyi'rika:

* **10:12** Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

—Marākā'ā baatirā yibaaberijīka Ñipamaki, Moisés wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruþu.—

¹⁵ Toþi ate sajaikorika

—“Jājika yiro'si sime”, merīa'si, Tuþarāte ba'arūjeika þuri “Miba'abe”,— mabo'ikakuriþi sārīkorika.

¹⁶ Maekarakakuri i'suþaka Pedrote sabaaeka. Sabe'erō'ðpi mae sayapāia Tuþarāte e'eka.

¹⁷ I'sia ïawa'ri “¿Dako baaerā suþa yire sabaayu jee?”, Pedrote ãrīþuþajoaka. I'suþaka þuþajoabaraka kimekā'āja, “No'orā Simónre ime”, ãþaraka þo'imajare jēñarijariji, Simón wi'iarā neyaeka Corneliore þuataekarā.

¹⁸ Torā eyatirā ikuþaka najērīaeka:

—¿Ó'õrā yaje Simón Pedro wāmeikite ime?—narīka.

¹⁹ Klaeka mirāka þuþajoabaraka kimekā'āja, Espíritu Santore kire jaika,

—Mia'mitiþe. Maekarakamaki ïmirīja mire mo'arī etairā.

²⁰ Mae miruiwa'þe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judíorākamarīrāka ya'rijīñu je'e?”, ãrīþuþajoabekaja mimabe. Yipuatairā nime,— Espíritu Santore kire ãrīka.

²¹ Suþa imarī, Corneliore þuataekarā maekarakamaki þō'irā Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji ñime mijā mo'aiki. ¿Dakoa ãrīwa'ri mijā i'tako'o?— nare kērīka.

²² I'suþaka kēþakā'ā ikuþaka nayi'rika:

—Yija ïþamaki Cornelio miþō'irā yijare þuþatarapaki. Jiika þo'imaji kime Cornelio. Suþabatirā Tuþarāte jiyipuþayeeiki. Ritaja

judíotatarāoka kire jiyipupayeeirā. Supa imarī ikupaka ángelte kire ãrāpe're: "Mia'mitiþe Cornelio, Simón Pedrote miakaþūabe. Supabatirā mire kibojarāka jia mia'mitiþe", ángelte yija ñpamakire ãrāpe,— Simón Pedrote narīka.

23 Supa naþakā'ã,

—Ó'õrā kákara'atirā yiþo'irā mijā kāþe ruþu,— Pedrote nare ãrīka.

Aþerīmi þuri naka Pedrote a'rika mae. Jopewejeakarā ï'rārimarā Jesúre yi'yurāoka, naka jeyoariwa'rikarā.

24 Aþerīmi Cesareawejeearā neyaeka. Neyaerā baaeka ruþu, kirirā supabatirā kijeyomarāþitiiyika rērītirā Corneliore imaeka, "Simón Pedrote bojarāka ma'mitiriye'e", ãrīwa'ri nare kioyibojaeka.

25 Torā neyaeka þoto Pedrote e'etorirī Corneliore þorika. Supabatirā Corneliore ñukurupaeka kire jiyipupayeeokaro'si.

26 I'supaka kibaamaka kiþitakarā ñi'atirā,

—Mimi'mibe. Miupakaja þo'imaji ñime yiro'sioka,— Pedrote kire ãrīka.

27 I'supaka kēþakā'ã kimi'mika mae. Supa imarī jaibu'arikaþiji wi'iarā nakākaeka mae. Torā kákawa'ritirā rikimarāja þo'imaja rērīkarāte Pedrote ñaeka.

28 I'supaka nimamaka ïatirā, ikupaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judíotatarā aþetatarāþitiiyika rukubaka imarika, supabatirā naþo'irā turirikaoka jājibaairā yija ime. I'siakaka õrīwārūirā mijā ime. I'supaka simako'omakaja Tuparā þuri ikupaka yire bojaraþaki: "Jājibaarimaria sime", ñaÑua 'Jājibaarika sime', mijā ãrīa'si", Tuparāte yire ãrāpe. Supa imarī

“Judíotataki imariþotojo aþetatarãka rukubaka ñima jääjibaarükimariña sime”, ñarïwärüy maekaka þuri.

²⁹ Suþa imarõ Cornelio majaroka yire nabojaraþaka þotojo ñojimarõji miþõ'irã yi'taraþe. Suþa imarõ ðmarákã'ã ãrïwa'ri oka yire mijia þüåtarape?—Pedrote nare ãrïka.

³⁰ I'suþaka këþakã'ã, ikuþaka Corneliore kire ãrïka:

—Botarakarõmi sajaritiyu tres rõ'õjirã aiyate eyawa'rapaka þoto, Tuþarãka jaibaraka ñimaraþaka be'erõõ. Ikuþarõ'õpiji ángelte saya yaaboaika jäätirã yiþõ'irã kiþemakotowirape.

³¹ Toþi ikuþaka yire kërâþe mae: “Cornelio. Tuþarâte mijëñeika jjimakapõ kiã'mitiyu. Suþabatirã wayuoka baairâte mijeyobaaika jiaoka kiro'si sime. Sapi ãrïwa'ri jia mire kibaayu.

³² Suþa imarõ Jóþewejeare imaki Simón Pedro wâmeikite miakarüjebe. Aþika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarã kime riapakirijerã”, ángelte yire ãrâþe.

³³ I'suþaka yire kibojamaka ã'mitiriwa'ri, ñojimarõji oka mire yiþüatarape. Jia oka mi'tayu õ'õrã. Tuþarâte ãika wâjítäji yija rẽrïko'o kioka simauþatiji õñaokaro'si. Tuþarâte mire bojaika yija ã'mitiririyapayu,— Corneliore kire ãrïka.

Cornelio jeyomaräre kiwärõeka Pedro

³⁴ Sã'mitiritirã, ikuþaka Pedrote jaiü'mueka mae:

—“Aþerimare kiwâtaika þemawa'ribaji ï'râtatareje wâtabeyuka kime Tuþarã”, ñarïwärüy mae.

35 Ritatojo wejeareka po'imajatata imaupatirekaja jiyipupaka kire ūrīwa'ri, kiyapaika upakaja baairāka jījimaka kimarijayu.

36 Yija tā'omaja Israel wāsa riþarāmerāro'si Jesucristo, ritatojo wejeareka imarā īþamakite baaekaþi ūrīwa'ri jia Tuparāka nimirūkiakaka nare kiboaeka.

37-38 Mamarī Galileaka'iarā, supabatirā ritaja Judea ka'iareka Jesús Nazaretkakire baaeka õñurā mijā ime. Po'imajare wārōbaraka Juanre narupuko'a jūjeyukā'āja, mae kirikapi baawārūiki Jesúre kimaū'murūjeka Tuparā. Supabatirā Espíritu Santore kire kija'ataeka. I'supaka kibaaekaki imarī, Galileakarāre supabatirā Judeaka'iakarāreoka jia kibaaeka. Supa imarī ritaja Satanāre ba'iaja jūarūjeroyikarāte kitāāroyireka. I'supaka kibaaroyireka, Tuparāte kika imaeaka simamaka.

39 Yija, apóstolrāka, Jerusalénwejearā, supabatirā judíotatarā ka'iarā ritaja Jesúre baaeka ūakarā. Sabe'erō'ō Jerusalénrā judíotatarā īþarimarāte yaþua tetakarā kire jāārūjeka.

40 I'supaka kire nabaako'omakaja maekarakarīmireka, Tuparā þuri Jesúre õñia jarirūjekaki. Supabatirā Jesúre yijare kiþemakotowiataeka.

41 Judíotatarāte nimaupatiremarīa Jesúre þemakotowirirā Tuparāte baaeka. Mamarītaka kiwā'maekarā yija imamaka i'supaka kibaaeka, "Óñia Jesúre ime ate", yija ūrīwārūokaro'si. Ate õñia Jesúre jariþe'rika be'erō'ō kika ba'akarā yija ime.

42 " 'Óñia imarāte supabatirā reyaekarāteoka,

ba'iaja nabaaeka waþa nare jẽñerimaji mimabe', ãrĩwa'ri Tuþarãte yire jã'meka ãrĩwa'ri þo'imajare mijá bojabe", Jesúre yijare ãrïka.

43 Tuþarãro'si bojañirimaja imaea rakamakiji Jesúre imarükiakaka þupajoawa'ri no'oeka. Supa imarí Jesúre yi'yurãte ba'iaja baaeka waþa Tuþarãte ye'kariarükiakaka no'oeka,— Pedrote nare ãrïka.

Judíotamarãteoka Espíritu Santore ña'rãjäika

44 I'supaka ãparaka Pedrote imekã'aja Espíritu Santore nare ña'rãjäika.

45-46 Supa imawa'ri ï'rãrokamarã þo'imaja oka noribeyuaja jaibaraka nimaeka Tuþarãte jiyipupayeebaraka. Síatirã "Judíorãkamarãteoka Espíritu Santore ña'rãjäiyu mae", ãrĩwa'ri napupataeka judíorãka Pedroka ï'rãtji etaekarã.

47 Toþi ikuþaka judíorãkare Pedrote ãrïka ate:

—Mija ã'mitiþe yijeyomarã. Muþakajaoka Espíritu Santore nare ña'rãjäimaka õ'õrã imarãte ï'rïkaoka "Ruþuko'a nare mijá jüjea'si", ãrïrika imaberijïñu,— judíorãkare kërïka.

48 Supabatirã,

—"Jesucristore yi'riwa'ri kirirã maime mae", ãrĩwa'ri ruþuko'a mijá jüjerûjebe,— Corneliorãkare kërïka.

Supa imarí naruþuko'a najüjeka Pedroka imaekarã. Sabe'erõ'õ,

—Me'ria'si ruþu. Yijaka mimabe ñojimarãji ruþu,— Pedrote narïka Cornelioka imaekarã.

11

Jerusalénkarā Jesúre yi'yurā imaekarāte Pedrote majarobojaeka

1 Topi mae, aþóstolrāka, supabatirā Judeaka'iakarā Jesúre ã'mitiriþēaekarāoka, "Judíotatamarñrā imariþotojo, Jesúre na'mitiriþēayu're", ãrīka majaroka na'mitirika.

2-3 Supa imarī Jerusalénrā Pedrote þe'rieyaeka þoto, ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā judíotatamarñrā wi'iarā mikākarape? Supabatirāoka ¿marākā'ã ãrīwa'ri naka miba'araþe?— Pedrote narīka.

4-5 I'supaka kire napakā'ã ikupaka wājirokapí Pedrote nare bojaiika:

—Jopewejeearā Tuþarāte jaibaraka ñimaraþaka þoto ikupaka simaraþe. Makärärññuroka uþakapí ikupaka yire saþemakotowiraþe: Mabo'ikakuriþi sayapäia jo'bato ï'þaþe'rõto ñi'atirā majáaruetaika uþaka ðoika ima yiþð'irã etaraþaka.

6 “¿Dakoa satðsiareka ima?”, ãrīwa'ri jia sañiatiyarape. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwëkoa þariji imaraþaka. Wa'ibikiråka uþaka tuyua, wiyua, supabatirā yiibaraka tuyuaoka simaraþe.

7 Sañiawearaþaka þoto mabo'ikakuriþi ikupaka yire sãrïkorape: “Pedro mimi'mibe. Jäätirā samiba'abe”, yire sãrïkorape.

8 “Marākā'ã baatirā yibaaberijïka Ñipamaki, Moisés wãsare jääjibaaeka ba'akoribeyuka ñime rupu”, ãrīwa'ri yiyi'raþe.

9 Suþaka ñapakã'ã ikuþaka yire sãrïkorape ate: “Jãjika yiro'si sime', merfa'si, Tuþarãte ba'arüjeika þuri 'Miba'abe' ”, sãrïkorape.

10 Maekarakakuri i'suþaka yire sãrãpe. Sabe'erõ'ðpi mae Tuþarãte sayaþãia e'emiaraþe mabo'ikakurirã.

11 Ikuþarõ'ðpiji i'suþaka simaraþaka be'erõ'ð maekarakamaki þo'imajare ñimaraþarõ'ðrã eyaraþe. Cesareawejeakaki Cornelio nare þüatarapaki, yire ne'eayaokaro'si.

12 “Netarãka þoto, ba'iaja þuþaribekaja naka me'þe”, Espíritu Santore yire ãþakã'ã, ya'raþe. Suþabatirã ï'rõtëñarirakamarã Jesûre ã'mitiriþeairã yika ð'ðrã imarã yijeyoa turaparã. Naka mae Cornelio wi'iarã yija kãkaraþe.

13 Yija kãkaeyaraþaka þoto, ikuþaka Corneliore yijare bojaraþe: “Yiwi'iareka ñimaraþaka þoto ángelte yire þemakotowiririkaraþe. Mia je'e ikuþaka yire kẽrãpe: 'Joþewejeearã Simónre akari a'rirükirâte miþuatabe. Pedrooka kire nañu.

14 Mija þõ'irã eyatirã, “Mire, miwi'iareka imarâteoka ba'iaja imarika tiybeyurõ'ðrã mijia a'rirükia imakoþeikareka ikuþaka Tuþarãte mijare tãärãñu”, ãrïwa'ri mijare kibojarãñu', Corneliore yijare ãrãpe”, ángelte kire ãrïka bojabaraka.

15 I'suþaka yire kẽrãþaka be'erõ'ð, yi'i ate nare bojañ'muraþaki. Nare yijaiñ'muraþaka þotojo, ikuþarõ'ðpi Espíritu Santore nare ña'rñjäiraþe, mare mamarñ kibaaraþaka uþakajaoka.

16 I'suþaka simakaka ïawa'ri, Maiþamakire bojaeka yiþuþajoatõþorape. Mia, ikuþaka kẽrïka: “Bikijarã þuri okoaþi Juanre ruþuko'a mijare jüjeka. Tuþarã þuri Espíritu Santo mijare

ñā'ajāärāki, kiyaþaika uþakaja baawārūirā mijā imaokaro'si", i'suþakajaoka mamarīrāja Jesúre mare bojatika.

¹⁷ Jesucristore yi'yurā maimamaka, Espíritu Santore Tuparāte mare ñā'ajāäräþaka uþakaja judioräkamarīrā nimako'omakaja nareoka Espíritu Santore kiñā'ajāäräþe. I'suþaka Tuparāte nare baamaka "I'suþakamarīa sime. Judioräkamarīrā mijā þuri marākā'ã baatirā yijaka imaberijīrā mijā", ãrīberijīka ñimaraþe,— Pedrote nare ãrīka.

¹⁸ I'suþaka kēþakā'ã kire najērīatiyika. Toþi mae ikupaka naþupaka no'aea:

—Jiitakaja baaiki kime Tuparā. Judioräkamarīrāteoka ba'iaja nabaaika naja'atarāka, nare kiye'kariarāñu jia kika nimajiþarū,— ãrīwa'ri narīka.

Antioquíakarā Jesúre nayi'riū'mueka

¹⁹ I'sia ruþubaji Jesúre yi'ribeyurā Estebanre jāäkarā. Suþabatirā aþerā kiupaka imaekarā Jesúre yi'yurāteoka ba'iaja nabaaeka. Suþa imarī ï'rārimarā Jesúre yi'yurā Feniciaka'iarā, Chiþrejūmurikarā imawejeareka, suþabatirā Antioquia wejearāoka naru'riwa'rika. Torā eyatirā, judioräkare takaja Jesúrika bojariroka nabojaeka.

²⁰ Aþerā þuri, Chiþrekarā, Cirenekarā a'ritirā Antioquíarā eyaekarā. Torā eyatirā judioräkamarīrā imaekarāteoka maiþamaki Jesúrika nabojaeka.

²¹ "Jia nabojawārūrū", ãrīwa'ri Tuparāte nare jeyobaaeka. Suþa imarī rīkimarāja Jesúrika

nabojaeka ã'mitiritirã, mamarĩ nayi'rikoperoyika naja'ataeka, kire yi'riwa'ri.

22 Antioquíawejarã Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarã Jesúre yi'yurâte ã'mitirika. Sã'mitiritirã Antioquiarã Bernabére naþüataeka.

23 Supa kire naþakã'ã ke'rika. Torã eyatirã, Tuparâte jia nare baaeka kñaeyaeka. Isupaka nimaeka ïatirã ikupaka jijimakapi nare kibojaeka:

—Ika mijia ima upakaja jiibaji Jesúre mijia yi'ririmiririkawa'þe,— nare kérïka.

24 Espíritu Santore kire jeyobaaikaþi jiipupaki kimaeka. Tuparâte yaþaika upakaja oyiaja imaki imarã, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaeka. Supa imarã ríkimarãja kibojaeka ã'mitiritirã, Jesúre nayi'rika.

25 I'sia be'erõ'ð Tarso wãmeika wejeezarã Bernabéte a'rika, Saulote mo'ari.

26 Kire tõpotirã, “Dajoa Antioquiarã”, kire kérïka. Supa kire këpakkã'ã ï'parã najeyoariwa'rika torã. ï'rãkuriwejejë'râka torã nimaeka, Jesúre yi'ririmajaka. Torã imatirã ríkimarãre Jesúrika nawârõeka. I'sia wejeakarã Jesúre yi'yurâtejeoka “Cristianorâka nime”, þo'imajare ãrñû'mueka.*

27 I'sia potojo Jerusalénkarã, Tuparâro'si bojañjirimajare eyaeka Antioquiarã, Jesúre yi'yurâte rẽrítirã imaekarõ'ðrã.

28-30 Torã eyaekarâkaki ï'rïka imaekaki Agabo wãmeiki. Jesúre yi'yurâte rẽrítirã imaekarõ'ðrã eyatirã, Espíritu Santore jeyobaaikaþi þupajoatirã, ikupaka nare kérïka: “Ritatojo ka'iarã nakêsisabarâñu, ba'arika torã þurirâka simamaka”,

* **11:26** El nombre Cristiano quiere decir “Cristo es nuestro Señor.”

Agabote nare ãrïka. (Ñamajibaji ba'arika torã þurika Romawejea ïþamaki Claudiore imaeka þoto). Sã'mitiritirã, “Judeakarâre ba'iaja jüaerã baayu're, niñerû nare mapñuataye'e”, Antioquíakarã Jesúre yi'yurâte ãrïka. Narïka upakaja, narikaeka ko'apitorâja Saulo, Bernabépitiyika ï'parawâ'taja nijika, “Judeakarã Jesúre yi'yurâte imaruþtarimajare samija ïjibe”, ãrïwa'ri.

12

Santiagore najäæeka, supabatirã wëkomaka imariwi'iapî Pedrote þorika

¹ I'sia þoto ritaja Jesúre yi'yurã upatireje ba'iaja Herodere kisurarakare baarüjeñmueka. Supa imari ï'rârimarã nare imaruþtarimajare wëkomaka imariwi'iarã nataeka.

² Supabatirã, Juan ma'mi Santiagore nañi'apakâ'ã, “Kiwämua mijá toata'tabe”, nare kérïka.

³⁻⁴ I'supaka kérïka ã'mitiritirã, jijimaka judiorâka ïþarimarâre jarika. Topi jijimaka nimamaka ïawa'ri þan levadura rukeberika naba'aroyikarîmi Pedroteoka kiñi'arûjeka wëkomaka imariwi'iarã kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurarakare kîarîñrûjeka Herodes. Botarakatata imatirã rakaka tatareka botarakarimarã nimaeka. I'sirakamarã imari,

—Botarakamaki oyajá mijá o'arijarirâñu kire tuerikareka,— nare kérïka.

Supabatirã “Pascua bayá o'riwa'rîrâka þoto, þo'imajare ïarâka wâjitâji Pedrote ba'iaja jaiwâ'imaritirã, kire yijâärûjerâñu”, Herodes þupaka imaeka.

5 Supa imarī ū'rārīmi uþakaja jiitakaja Pedrote natueka. I'supaka nima ã'mitiritirā, kijeyomarā Jesúre yi'yurā jimiria Tuþarāte kiro'si jaiñjika.

6 Torā kimaeka ñami simakoþeka Herodete kire jāärüjerükirīmi. Mia, wëkomaka imariwi'iarā ū'parā surararāka kire tuerimaja watopekarā ū'pamiji þerumijiaþi pi'þekaki kikārīþañaeka. Íarírītiyarükirō'ð simamaka aþerā surararāka koþerekarā tuekarā.

7 Ikuþarō'ðpiji, ángelte kiþo'irā etaeka. Supabatirā kimaeka kurara yaaboaeaka jājia jāta'airō'ð jarika. Topi mae, kārīka imaekaki Pedrote ángelte rabetōrōtaeka. Kitürüeka þoto,

—Wärüaja mimi'mibe,— kire kērīka.

I'supaka kire kērīka þotojo þerumijiaþi kiþita arikaka naþi'þekoþeka kutueka.

8 I'supaka kijarika þoto,

—Mijariroaka mijääü'mube, miü'þuko'aoka,— Pedrote kērīka.

Topi ikuþaka kire kērīka ate:

—Mijariroaka þemakatooka mijääbe. Supabatirā yibe'erō'ð mi'tabe,— ángelte kire ãrīka.

9 I'supaka kire kēþakā'ã, Pedrote kibe'erō'ð a'rika. I'supaka baariþotojo "Supa sime", maríwärüberijíka simaeka kiro'si. "¿Yaje ritaitaka sime je'e?", ãrīriþotojo "Makārārūñuroka uþaka yiro'si sime je'e", kērīþupajoaeka.

10 A'ririþariji mamaríkaki surarate tueirō'ð o'ritirā, aþikate imarō'ðoka no'rika. Sa'riwa'ri jiyakaka þeruakaka baaeka wejekuraraka koþerekarā neyaeka þoto sõñu uþakaja sawiritaeka. Topi þoritirā na'ririþayukā'ãja

ikuþarõ'õpiji ángelte ririwa'rika. I'supaka simamaka ñ'ríkaja Pedrote tuika.

11 Toþi mae, “Rita sime. Kãrãrãbeyuka yi'i. Herodete yire jääkoreka yire kiþoaerä ángelte kiþüatayu Tuþarä. I'supaka simamaka judíoräka ñpamarä ba'iaja yire nabaariþakatayuareka, yiwaþu'yu mae”, Pedrote ãrîþuþajaoeka.

12-13 I'supaka kiþuþaka imekä'äja Juan Marcos þako, María wi'iarä ke'rika. Satõsirõ'õrã ríkimaräja Tuþaräte jaibaraka þo'imajare imaeka. I'supaka nimaekarõ'õrã eyatirä koþerekapí,

—¿Yaje mijá ime?— nare këřika.

Sâ'mitiritirä ñ'râko torä ba'iraberimajo, Rode, koþerekarä eyaríkaritirä, ã'mitirikako, “¿Maki kime?”, ãrîwa'ri.

14 Sakowierä baaeka ruþu, Pedrote jaika koã'mitiriwärüeka. Sâ'mitiriwärüträ jíjimaka jariwa'ri koþerekaka wiebekaja,

—Péterä Pedrote imakoyu,— ãrîwa'ri torä imaekaräte bojarí ko'rika.

15 I'supaka nare kõþakä'ä,

—Miwejabiyu je'e,— kore naríka.

Toþi,

—Ritama ñañu,— nare kõrïka.

I'supaka nare kõþakä'ä,

—Kire ñarírkä miräki ángel kime je'e aþeyari,— kore naríka.*

16 I'supaka naríko'omakaja,

* **12:15** Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado.

—¿Yaje mijáime?— pētepi Pedrote ãrãrãkamarika.
I'supaka simamaka koþereka wiwatatirã kire
ïawa'ri koþakaja naþupataeka.

¹⁷ I'supaka nimamaka, kiþitaka kimimataeka
“Kareaja mijá imabe”, ãrãwa'ri. Toþi mae,
“Wëkomaka imariwi'iarã ñimako'orõ'õpi ikuþaka
Tuþarâte yire baako'o”, nare kẽrïka. I'supaka nare
ãrãtirã,

—Majeyomarã Jesúre yi'yurâte samija
bojabe. Suþabatirã i'supakajaoka mijá ãpe
Santiagoreoka,— nare kẽrïka.[†]

I'supaka nare ãrãweatirã aþerõ'orã ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika ñamibikitojo torã ïarãrãrimaja
imaekarã surararãkare jímarã ba'iaja þuparika
Pedrote imabepakã'ã ïatirã. “¿Marãkã'ã Pedrote
baatiyako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narïka.

¹⁹ Kimabepakã'ã ïatirã, Herodete kire
mo'arûjeka. Kire natõþobeþakã'ã Herodete
nare jêriþeatiyaeka. I'supaka nare kijëþakã'ã
marãkã'ã nayi'riwärüberijïka simaeka naro'si.
Suþa imarã Herodete nare jäärûjeka mae. I'supaka
nare baatirã Judeaþi ke'rika Cesarearã imarã.

Tuþarâ reyarûjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeakarã suþabatirã Sidónwejeakarãka
jíamarã imawa'ri boebaka naka Herodete
imaeka. I'supaka tokarãka imawa'ri, niñerû
e'eokaro'si ba'arika nare þüatarika kika'iakarâre
kijäjibaaeka. Herodes ka'iaþi naba'arika
e'etoyurã nimaeka Tirowejeakarã suþabatirã

[†] **12:17** Refiere a Santiago, el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2)

Sidónwejeakarāoka. Supa imarī ūrīka upaka pūpajoawa'ri Herodes pō'irā okajierī po'imajare nañūataeka. Herodete najairā baaeka ruþu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaika. Jiaþi kire najaiéjemaka "Jia mika imariyapairā nime", ãrīwa'ri Blastore kire ãrīka. I'supaka kēþakā'ã, "Ūrārīmi naka yijairāñu ruþu", Herodete kire ãrīka.

21 Naka kijairā baaekarīmi, ūpi imarī, jia jariroaka ūparimarāre jääroyika upakakaka kijāäka. Supabatirā ūpire ruþaroyikarō'õrā imatirā, torā rērīkarāre kijaika.

22 Torājīrā mae, sā'mitiritirā,
—Mia, majiyipupayeeroyikite[‡] mare jaiyu, ūmirīji upakamarīa kime,— äþaraka jimarīa po'imajare akasereka jijimaka imawa'ri.

23 I'supaka äþaraka nimaeka poto, Tuþarāte pūataekaki ángel, jimarī ba'iaja Herodete kimarūjeka. "I'supaka yireka ãribekaja Tuþarāte mijā jiyipupayeebe", kērībeririþpareareka, wājua Herodete ba'ariataeka.

24 I'supaka simaeka be'erō'õ Jesúre yi'yurāte kirika bojamaka rīkimabaji sayi'yurāte pubueka.

25 I'toþejeoka Bernabé, Sauloþitiyika Jerusalénkarāre niñerū ñjirī na'rika. Nare ñjiweatirā, Juanre Antioquiarā ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawāmeyeka Marcos.

13

Bernabé Sauloþitiyika, Jesúrika bojariroka nabojataþaeka

[‡] **12:22** Un dios

1 Antioquiarā Jesúre yi'yurāte rērībaraka imaroyika. Ī'rārimarā nakarā jia kirika bojawaþu'atarimaja Tuþarāte nare imarūjeka. I'suþaka imarā imariþotojo, "Ikuþaka þo'imajare mijā bojawaþu'atarijape", ãrīwa'ri kiro'si bojañjirimaja þariji nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka naríka Neika), Lucio Cirenekaki, Menahem Galileakaki (īþi Herodesþitiyika þakiarikaki), suþabatirā Saulooka imaekaki naka.

2 Maiþamakika jaiokaro'si rērītirā torā nimaeka. Suþa imarī Tuþarāte þuþajoabaraka ba'abekaja kire jaibaraka nimaeka. I'suþaka nimaeka þoto ikuþaka Espíritu Santore nare ãrīka:

—Bernabé, Sauloteoka yiyaþaika uþakaja baarimaja nimaokaro'si nare ye'eraþe. Suþa imarī yimajaroka wārōtaþarī nare mijā þūatabe nare yijā'metika uþakaja,— nare kērīka.

3 I'suþaka kērīka ã'mitiritirā ba'abekaja Tuþarāka jaibaraka nimaeka ruþu. Suþabatirā, Bernabéro'si, Sauloro'sioka jaiñjibaraka naþo'iarā naþitaka naja'aþeamomeka, Tuþarāte nare jeyobaarū ãrīwa'ri. I'suþaka baatirā nare na'rirūjeka.

Chiþre wāmeika jūmurikarā na'rika

4 Suþa imarī Espíritu Santore nare ãrīka uþakaja Seleuciarā Saulote a'rika, Bernabéþitiyika. Torā eyatirā waþuruþi na'rika Chiþre wāmeika jūmurikarā.

5 Torā, Salamina wāmeika wejea imaekarō'õrā namarīka. Torā eyatirā judíorākare rērīriwi'iarā Tuþarārika nawārōeka. Juan Marcos naka imaekaki, nare jeyobaarimaji imarī.

6-8 I'sia jūmurikareka turitaþabaraka Pafoswejea wāmeirō'õrā neyaeka. Neyaekarō'õrā judiotataki Barjesús wāmeikite imaeka. Elimas wāmeiki kimaeka griego okaþi þuri. Maikoribeyua beaþakibaraka "Tuþarāro'si jairimaji ñime", þo'imajare ãrīrijayuka kimaeka. Jūmurika ïþamaki Sergio Pauloka jeyoayuka kimaeka. Sergio Paulo þuri jia õriwārūrika þupajoaiki kimaeka. I'supaka imawa'ri Tuþarārika ã'mitirirā Bernabé, Sauloteoka kiakarūjeka. Elimas, maikoribeyua beaþakirimaji þuri Bernabé, Saulopititiyika naþupajoaika upakamarā þupajoaekaki. Suþa imari "Jesucristorika najaika mia'mitiriþēa'si", i'sia wejeakaki ïþire kẽrīrijarika.

9-10 Suþa imari Espíritu Santore jeyobaaekaþi kire ïarīkatirā ikupaka Saulote kire ãrīka (kiwāmeaoka imaeka Pablo):

—Satanáre yapaika upakaja baarimaji mime. Suþabatirā ritaja jia ima yaþabeyuka mime. Sapí ãrīwa'ri þakibaraka ba'iaja þo'imajare mibaari-jayu. Maiþamaki Tuþarārika bojarirokamarā mi-bojaþakiyu. I'supaka mibaaika mijatabe.

11 I'supaka mibaaika waþa maekakaja ba'iaja Tuþarāte mire jūarūjerā baayu. Suþa imari miñakoa yarirā baaika mae. I'supaka simamaka ïabeyuka mimatarāñu. Aiyate yaaika þariji miabesarāñu,— Pabloté kire ãrīka.

I'supaka kẽrīka þotojo kiñakoa ta'sikā'ãja ririwa'rika mae. I'supaka imawa'ri kire tñtirimaji ï'rīkate kiyaþakopeka.

12 I'supaka kijapakā'ã þupatawa'ri jūmurika ïþamaki þuri, Jesúre kiã'mitiriþēaeka. "Ritaitaka sime nabojaika", ãrīwa'ri sakiyi'rika.

Pisidiareka imaeaka Antioquíarā Pablorākare eyaeka

13 Topi mae, Pablo kijeyomarāpitiyika Pafoswejeapí nakūmujāika Panfilia ka'ia, Perge wāmeirō'ō wejearā a'yaokaro'si. Torā nare maatatirā Juan Marcos puri Jerusalénrā pe'rikaki.

14 Topi mae, Pergepi imatirā Antioquíawejarā na'rika, Pisidiaka'iwāta imaekarō'orā. Topi imatirā jēritarirīmi simaeka poto, judíorākare rērīwi'iarā nakākaeka.

15 Torā naruþayukā'āja Moisés imaeakakite jā'mekakaka supabatirā Tuþarāro'si bojañirimajare o'oekakaka īabaraka ī'rīkate sajaiþateka. Kibojaeka be'erō'ō, judíorāka rērīwi'i īþarimara Bernabé, Pablopitiyika ī'þarāte ikuþaka narīþūaeka:

—Yija jeyomarā, jia majaroka yijareka mijā bojarūkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narīka.

16 I'supaka naþakā'ā, Pablote mi'mirīkaeka. "Jaibekaja mijā ā'mitipe ruþu", āriwa'ri kiþitaka kimimataeka. Torājīrā ikuþaka nare kērīka:

—Yija jeyomarā Israelkarā, supabatirā judíorākamarīrā imariþotojo jia Tuþarāte yi'yurāoka, jia samija ā'mitipe.

17 Jiyipuþaka kire moñuka Tuþarāja, Israel ka'iareka imarā ñekiarāte wā'maekaki. Nare wā'matirā jia Tuþarāte nare baaeka. Egiþtoka'iarā nimaeka, naka'iarāmarīa nimako'omakaja rīkimabaji nakārīþoyaokaro'si nare kijeyobaaeka. Narejeoka kirikapí Egiþtoka'iarā nimaeka poto kiru'rīrūjeka.

18 Topi ru'ritirā, þo'imajamatorā ī'þarā þo'imajarakakuri wejejē'rāka Israeltatarāte imaeaka. Torā ī'rākurimara kire ā'mitiriþēbekaja

nimako'omakaja nare ñaríñrimaji Tuþarâte imaeka.

¹⁹ Canaán wãmeika ka'iakarã ñ'potëñarirakatatarâte Tuþarâte riataeka, naka'ia Israeltatarã ñekiarâte kijokaro'si.

²⁰ Suþa imarí Egiþtoka'iarã nimaü'mueka be'erõ'õ Canaán ka'ia ne'maekarõ'ðjírã cuatrocientos cincuentarakakuri wejejë'râka sajarika.

Sabe'erõ'õ, Samuel, Tuþarâro'si bojañirimaji ki-maerã baaeka ruþu, Israeltatarâte ñaríñrimaja ni-maokaro'si ñ'rârimarâre Tuþarâte imarûjeka.

²¹ Samuelte nare imaruþutayukâ'âja "Ñ'rîka yija ñpamaki yija yaþayu", mañekiarâte ãrîka Tuþarâte. I'suþaka naþakâ'â, Saúl, Quis maki, niþamaki ki-maerã Tuþarâte kire wâ'meka. Suþa imarí ñ'parâ þo'imajarakakuri wejejë'râka rð'ðjírã ñpi kimaeka. Benjamín imaekaki riþarâmerâ riþarâmi kimaeka Saúl.

²² I'tojírã be'erõ'õ Saúlre þoatatirâ Davidre ñpi Tuþarâte imarûjeka. "David, Jesé maki, yiþupajoika uþakaja þupajoaike imaki ñiamaka. I'suþaka imaki imarí yiþapaike uþakaja kibaarâñu", Tuþarâte kireka ãrîka.

²³ David riþarâmerâ riþarâmi kimaeka Jesús. Bikija Tuþarâte bojara'atika uþakaja Israel ka'iakarâre kitâñokaro'si Tuþarâte kire þuataeka.

²⁴ Jesúre etaerâ baaeka ruþubaji Juan, Israelkarâre Tuþarârika wârõekaki. Suþa imarí ritaja tokarâre ikuþaka kêrîka: "Ba'iaja mij a baaika ja'atatirâ ruþuko'a mij a jüjerûjebe", nare kêrîka.

²⁵ Suþabatirâ kireyaerâ baaeka ruþuþañaka uþakaja ikuþaka Juanre ãrîka: "Tuþarâte

þūataekakiji kime', yireka mijā ãrīkopeyu. Jēno'o i'supakamarīa sime. No'ojīrāmarīa sajariwa'yu yire þemawa'ribaji imakite etarūkia", Juanre nare ãrīka're,— ãrīwa'ri Pablotē nare bojaeka.

26 —Yijeyomarā Abraham riparāmerā, supabatirā judíorākamarīa imariþotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia mijā ã'mitipe. Jesūre yi'riwa'ri ba'iaja imarika tiybeyurō'õrā ma'rirūkia imakopeikareka Tuparāte mare tāækakaka mare kiā'mitirirūjeyu.

27 I'supaka simako'omakaja Jerusalénkarā supabatirā niþarimarāoka, "Mare tāärimali kime", ãrīwārūberikarā. Supabatirā jērītarirīmi rakakaja Tuparāro'si bojañjirimajare o'oeka īatirā aþerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'supaka imawa'ri Jesūre īariþotojo, "Tuparāte þūataekaki kime", narīwārūberika. Sapī ãrīwa'ri Jesūre najāärūjemaka, Tuparāro'si bojañjirimajare o'oeka upakaja sajarika.

28 "Ikaþi kiþareayu", ãrīwārūbeyurā imariþotojo, "Kire mijāärūjebe", ãrīwa'ri Pilatore naþakatarika.

29 I'supaka baawa'ri Jesūre najāämaka, Tuparāro'si bojañjirimajare o'oeka upakaja sajarika. I'supaka kire nabaaeka be'erō'õ yaþua tetækareka kimakopekarō'õpi aþerāte kire rueka. I'supaka kire baatirā ãta wi'iarā kire natarika.

30 I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparāte õnia kire jaríþe'rirūjeka.

31 Galileaþi Jerusalénrā kika a'rika mirārāte ñ'rākurimarīa kiþemakotowirika. I'supaka nare kibaabeaekā ñaeka mirārā nime maekakaoka "Rita sime, õnia jarikaki Jesús", ãrīwa'ri þo'imajare bo-jirimaja.

32-33 Suþa imarí Bernabéþitiyika jía majaroka mijare yibojaetayu. “Jia nare yibaarãnu”, ãrïwa'ri mañekiaráte Tuparâte bojaeka uþakaja mare kibaaeka nariþarâmerã mirãrã maimamaka. Mia, Jesúre najãäeka simako'omakaja õnia kire kijariþe'rirûjeka. I'suþaka Tuparâte baarükia þupajoaweibaraka Salmo segundo wâmeþpûñurã ikuþaka Davidre o'oeka: “Maki, yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja þo'imajare sañorirûjeyu”, Tuparâte ãrïka Jesúreka þupajoabaraka.

34 “Kireyako'omakaja õnia kire yi-jariþe'rirûjerâka simamaka reyarûkimaríka kimarãnu mae”, Tuparâte ãrïka. I'suþaka simamaka ikuþaka sâñu kimajaroþpûñurã: “Davidre ñarïtika uþakaja, jia mijare baarimajiji ñimarãnu”, Tuparâte ãrïka.

35 Mia aþea: “Jiyipuþaka mire õñuka imarí, miyaþaika uþakaja baaiki ñime. I'suþaka simamaka, yipo'ia rabakoreka õnia yire mijariþe'rirûjerãnu”, ãþaraka Davidre o'oeka.

36 Õnia kimaeka þoto Tuparâte yaþaika uþaka baaiki Davidre imaeka. I'sia be'erõ'õ kireyaea. Kireyamaka kiñekiaráte nayayeka wã'tarã kire nataeka. Torã kiþo'ia rabaeka. Suþa imarí aþikate þupajoawa'ri majaroka kio'oeka.

37 Jesús þuri rababerikaki Tuparâte õnia kire jariþe'rirûjeka simamaka.

38-39 Mija ã'mitiþe yijeyomarã, ikuþaka mijá õrïrika yija yaþayu: Moiséte jã'meka ma'mitiriþeakopemaka, ba'iaja mabaaikareka mare tããbeyuka Tuparã. I'suþaka simako'omakaja

Jesúre ã'mitiripẽairāte takaja ba'iaja baarikareka Tuþarāte ye'kariayu. Suþa imarī Jesúre baaekaþi ãrīwa'ri, ba'iaja baakoribeyurā maime Tuþarañ nakoareka.

40-41 Rakajekaja mijá imabe, bikija Tuþarāro'si bojañjirimajare bojaeka uþaka mijare sima'si ãrīwa'ri. Mia je'e, ikuþaka sime:

“ ‘Jia mijá ã'mitiþe yire eebaraka, yire jaiwā'imañurāoka. Mija ruþurō'ðrā ima ikuþarō'ðpiji mijare þupatarāka. I'suþaka baawa'ri, mijare sariatarāñu. Mija ñarāka wājítāji majérāko'abeyua yibearāñu. Í'ríkate mijare sabojarikareka samija õrīwārūberijāäeka', Tuþarāte ãrīka”, ãrīwa'ri kirika bojaramajire o'oeka,— ãrīwa'ri Pablote wārõeka Antioquíakarāre.

42 I'suþaka jaiweatirā Pablorākare þoriwa'rika judíorāka rērīwi'iapi. Naþoriwa'rika poto,

—Aþea jērītarikareka ate yijare sawārōrī mijá i'tabe,— nare narīka.

43 Topi naþoriwa'rika poto ríkimarāja judíorākare Pablo, Bernabéþitiyika nayejoariwa'rika. Suþabatirā judíorākamarīrā imariþotojo Moiséte jā'meka yi'riwa'ri judíorākare baaroyika uþakaja baarimajaoka naka a'rikarā. I'suþaka nabaamaka ikuþaka Pablorākare nare bojaeka:

—“Mare wayuñariwa'ri Jesúre reyaekaþi ãrīwa'ri jíjimaka Tuþarāte maka ime”, ãrīwa'ri mijare yija bojako'a mijá yi'ririya'ata'si,— nare kērīka.

44 I'sia be'erō'ð jērītarirīmi imaekareka, ríkimabaji i'sia wejeakarāre torā rērīka Tuþarārika ã'mitiyaokaro'si.

45 I'suþaka nabaamaka jiamarĩa simaeaka judíotatarã ïþarimaro'si. I'sirokapi ãrĩwa'ri Pablote bojamaka ã'mitiritirã aþerõ'õrã oyiaja nayi'rika. Suþabatirã kiwärõeka okae'ebaraka ba'iupakaja kire najairiwã'imarika.

46 I'suþaka nabaamaka, okajãjiaþi ikuþaka Pablöräkare nare ãrïka:

—Judíoräka mijamaka Tuþarärika mijare ylbojaõ'mutirape. I'suþaka simako'omakaja samija yi'ribeyu ruþu. I'siapõ ãrĩwa'ri, Tuþaräka õnia imajiparika yaþabeyurã uþakaja mijamija. Mijare yija bojaika yaþabeyurã mijamaka judíoräkamariräte Tuþarärika yija bojaerã baayu mae.

47 Mia, ikuþaka Tuþaräte yijare ãrïka:

“Judíoräkamarirã þõ'iräoka mire yiþüatayu yimajaroka mibojaerã. ‘Ritaja þo'imajare Tääruikikate yi'yuräte takaja õnia kika Tuþaräte imajiparüjeräñu’, ãparaka ritaja þo'imajare mibojabe”, ãrĩwa'ri Tuþarä majaroþüñurã sabojayu,— nare narika.

48 I'suþaka naþakä'ã judíoräkamarirã imaekarã jijimaka imawa'ri “Jiitaka sime Tuþarärika bojariroka”, narika. I'suþaka imawa'ri kika õnia imajiparükiräte kire ã'mitiriþeaeka.

49 Suþa imarí Pablo, Bernabéþitiyika nabojaeka ã'mitiritirã tokarã sakoyikuri imaekaräoka sabojaþibaekarã.

50 I'suþaka simako'omakaja judíoräka ïþarimaro'õ puri i'sia wejeakarã imatiyairäte suþabatirã judíoräka þuþajoaimiji yi'yurã rõmijä imatiyairäþitiyika najaibu'aeka. Bernabé Pabloka

boebaka imawa'ri, þo'imajare naboibataeka. I'supaka baawa'ri topi nare naþoataeka.

51 I'sia wejeaþi naþorika þoto nu'þuarã ka'ia eika naþajeþateka. "Ika wejeakarã Jesúrika bojariroka ã'mitiririþe'yoirã imariñ ba'aja najüarûkiareka wapu'ribeyurã nime", ãrïwa'ri i'supaka nabaaeka. I'supaka baatirã, Iconio wâmeika wejearã na'rika.

52 I'supaka nabaako'omakaja Antioquíawejarã nabojaeka yi'rikarã puri jijimaka imaekarã. Supabatirã Espíritu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuparâte yaþaeka upakaja nabaarijarika.

14

Iconiowejearã imaekarãte Pablórãkare wârðeka

1 Iconiowejearã eyatirã judiorãkare rërîwi'irã Pablórãkare kâkaeka. Supabatirã Jesúrika bojariroka nare nabojaeka. Sanabojamaka, judiorâka, judiorãkamarîrãoka rîkimarâja sanayi'rika.

2 I'supaka simako'omakaja ð'rârimarã judiorâka Jesûre ã'mitiriþeaberiwa'ri judiorãkamarîrã imaekarã Pablórãkare naboebayaoakaro'si nare waþuju najaiþakirijarika. I'supaka nabaamaka, "Ba'irã nime", nareka narîþupajoaeka.

3 I'supaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorã ñoaka Pablórãkare imataþaeka. Torã imataþabaraka okajâjirã imariñ, "Po'imajare wayuñawa'ri jia Cristore mare baaeka", ãrïwa'ri namajaroboþataþaeka. "Ritatakama sime", þo'imajare ãñaokaro'si, majérâko'abeyua þariji Pablórãkare beaerã Tuparâte nare jeyobaaeka.

4 I'suþaka simako'omakaja tokarãre ï'rïka ta'iarãja þupajoaberika. Mia je'e: ï'rãrimarã judiorãka uþaka þupajoariþotojo aþerã Pablorãka uþaka þupajoaekarã.

5 Suþabatirã Pablorãkare ba'iaja baariþuþajoawa'ri, judiorãka, judiorãkamarirã, ïþarimarãkaoka jaitirã, “Ãtaþi Pablorãkare majãâye'e”, narïka.

6-7 I'suþaka nareka narïka rakajewa'ri, Licaonia ka'iarã Pablorãkare ru'riwa'rika. Torã eyatirã tokarãre Jesúrika bojariroka nabojataþaeka. Listra wãmeirõ'õ suþabatirã Derbe wãmeika wejearãoka sanawãrõtaþaeka. I'suþakajaoka nabaaeka sawã'tarã imaekarãte.

Listrakarã Pablotë ãtaþi najãâbareka

8-9 Listrarã ï'rïka bitamaji turiwãrûbekaja þo'ijirikakite imaeeka. Tokarãre Pablotë jaimaka kiã'mitiriruþaeka kiro'si. Kire ïarïkatirã, “Yire jiejïki Tuþarã, ãrïþuþajoaiki kime”, Pablotë kireka ãrïþuþajoaeka.

10 Toþi mae,

—Mi'mitirã jia meyarïkapë,— Pablotë kire ãrïka.

I'suþaka kire kêrïka þotojo bu'ririñkatirã kituriñ'mueka.

11 I'suþaka nabaamaka ïawa'ri,

—Yeeja'a, ï'rã ï'þarã majiyiþuþayeerooyirã nime. Po'imaja þo'iupakaþi ña'rïjäitirã ïmiþi maþõ'irã netayu,— ãrïwa'ri tokarãre akasereka aþetomaja okaþi.

12 I'supaka imawa'ri Bernabére Zeus, narīka, supabatirā Pablote Hermes* narīka, “Zeusro'si jia bojawaþu'atarimaji kime”, ãrīwa'ri.

13 I'sia wejeata'i a'riwa'ri rō'õrā Zeusre jiyipupayeerowi'ia imaeka. Tokaki kura upaka naro'si imaekaki Pablorākare jiyipupayeyeriyapaekaki. Supa imarī wa'ibikirāwēkoarā õ'õrika ja'aþeatirā, wejeakuraraka koþerekarā sake'ewa'rika. Torā eyatirā wa'ibikirāwēkoa jāãrika nayaþaeka, Pablorākare jiyipupayeeokaro'si.

14-15 I'supaka naro'si nabaariyapamaka ūatirā, Pablorākare najariroaka baibebaruika. “Jiamaria mijā baariyaþayuma”, ãrīwa'ri i'supaka nabaaeka. Supabatirā, þo'imaja watopekarā jorobaraka jājirokapi ikupaka nare najērīaeka:

—¿Dako baaerā i'supaka mijā baariyaþayu? Mija upaka þo'imajajaoka yija ime! Tuþarārika bojariroka mijare bojari yija i'tayu, mijā õñu upakaja mijā baapo'ijiaekarāte mijā jiyipupayeerija'ataokaro'si. I'supaka simamaka Tuþarā õñia imajipakite mijā jiyipupayeebe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejeþema, riaþakiakaoka, supabatirā ritaja sareka imaoka þo'ijiaekaki.

16 Bikija imaekarā nayaþaika upakaja waþuju imaja jiyipupayeera'ækarakā. Sayapaberiko'omakaja, Tuþarāte nare saja'atarüþeberika.

17 Kire najiyipupayeeberiko'omakaja jia nare kibaaeka, “Jia baaiki Tuþarāte ime”,

* **14:12** Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

narīwārūokaro'si. Mia, okoa kijarirūjeyu, jia ba'rika bikiokaro'si. I'suþaka ima ba'atirā ña'þirika maimaerā, suþabatirā jíjimaka maimaerā mare kijeyobaayu,— Pabloraðkare nare ãrïka.

18 I'suþaka narïko'omakaja wa'ibikirawëko po'imajare jääriyapaeka Pabloraðkare jiyipupayeeokaro'si. I'suþaka nabaamaka ïawa'ri, "Yijare jiyipupayeewa'ri þuri wa'ibikirawëko mija jää'sima", Pablote po'imajare ãritataeka.

19 Toräjirä judioräka Antioquíakarä suþabatirä Iconiokaräoka etaekarä. Torä eyatirä torä imakekaräre kire nokabaaeka Pablote niariþe'yoerä. I'suþaka naþakä'ä Pablote ãtaþi najääbareka. Topi "Kopakaja kire mariatayu mae", ãrïwa'ri weje a'riwa'rirä kire nayiewa'rika.

20 I'suþaka nabaako'omakaja Jesúre yi'yuräte kiþõ'irä eyaeka þoto Pablote jääjika. I'suþaka imawa'ri wejearä naka kiþe'riwa'rika ate. Aþerîmi mae Derbe wãmeiro'õrä ke'rika Bernabéþitiyika.

21 Torä eyatirä Jesúrika bojariroka po'imajare nawäröeka. Sanabojamaka ã'mitiritirä rïkimaräja sanayi'rika. Torä imatatirä, Listrarä, Antioquiarä, Iconioräoka ate nawi'ituririjarika þe'ririþaparaka.

22 Wejerakakaja neyarijarikarõ'õrä Jesúre ã'mitiriþeairäþitiyika najaika. Sanajaimaka ã'mitiriwa'ri, jiibaji Jesúre yi'riwa'ri okajäjia tokaräre jarika. "Jesúre mija yi'yua mija ja'ata'si. Tuþaräte jäämeiro'õrä maeyaerä baaräka ruþu rïkimakaja ba'iaja jüarijarirükirä maime", ãþaparaka nabojarijarika.

23 Wejerakakaja neyarijarika uþakaja Jesúre yi'yuräte imaruþutarimaja imarükiräte nawä'maeka. Maiþamaki Jesúre jiyipupayeewa'ri

ba'abekaja ruþu ikuþaka kire najaika: “Õ'õrã miriräte imaruputarimajare jia mijeyobaabe”, Pabloraõkare kire ãrïka.

Siria ka'iakaka Antioquíarã Pabloraõkare pe'riwa'rika

²⁴ I'suþaka nabaaeka be'erõ'õ Pisidiarõ'õpi o'riwa'ritirã Panfiliaka'iarã neyaeka.

²⁵ Perge wâmeika wejeearã Jesúrika bojariroka wârõweatirã, Atalía, riaþakirijerã imaekarõ'õrã na'rika.

²⁶ Atalíarõ'õpi kûmujäitirã Siria ka'iarã imaeaka Antioquíarõ'õrã na'ririajarika. Mamarî i'sia wejeearã Jesúrika bojariroka nabojataþaerã baaeka ruþu, “Mirika ba'iraberika nare mijataaka upaka oyajaa nabaawârûerã nare mijeyobaabe”, Jesûre ã'mitiriþeaekaräte ãrïka Tuþaräte. Suþa imarî narïka upakaja baataþaweatirã Antioquíarã Pabloraõkare pe'rietaeka.

²⁷ Torã pe'rietatirã Jesûre ã'mitiriþeaekaräte narêrîrûjeka. Suþabatirã ritaja Tuþaräte nare jeyobaaekakaka tokarâre nabojaeka. “Jia Tuþaräte yijare jeyobaaraþe. Suþa imarî judioräkamarîrã imarãoaka Jesúrika bojariroka jia ã'mitiyurã imarî Jesûre nayi'yu”, ãrïwa'ri nabojaeka.

²⁸ Ñoaka torã Jesûre ã'mitiriþeaikarã Pabloraõkare imaeaka.

15

Jerusalénrã Pabloraõkare eyaeka þoto aþóstolrãka, imaruþutarimajaka narêrïka

1 Antioquiarā nimaeka poto Judeaka'iaipi judíorāka Jesúre yi'yurāte etaeka. Torā eyatirā Jesúre yi'rikarāte judíotatarākare baaroyika nare nawārōeka.

—Bikija Moisés imaekakite jā'meka uþaka circuncisión mijā baabesárakareka, Tuparāte mijare tāabesarāñu,— nare narīka.

2 I'suþaka narīka ā'mitiritirā Pablórakaro'si jiamarīa simaeka. Suþa imarī ū'paþē'rōtorāja jājiapi najaibu'akea. Suþa imarī "Ritamarīa simeje'e nawārōika", ārīþuþajoawa'ri Jerusalénrā Pablote kijeyomaki Bernabépitiyika, suþabatirā ū'rārimarā naka imaekekarāteoka na'rīrūjeka, aþóstolrāka, suþabatirāoka Jesúre yi'yurāte imaruþutairāka jaiokaro'si. "Torā eyatirā '¿Dako baaerā circuncisión baarika sime?', ārīwa'ri nare mijā jēþe", narīka.

3 Topi a'ritirā Fenicia, Samaria ka'iarāoka eyatirā, Jesúre yi'rikarāte ikuþaka nabojaeka: "Judíorákamarīrā imariþotojo yija bojaika yi'riwa'ri jiyiþuþaka noríkopeka ja'atatirā Jesúre yi'yurā", ārīwa'ri nare nabojaeka. Suþa narīka ā'mitiritirā jījimaka najarika.

4 Jerusalénrā neyaeka poto aþóstolrāka, suþabatirā Jesúre yi'yurā, nare imaruþutarimajaoka jia nare e'etorikarā. Topi mae, Tuparāpi ārīwa'ri ritaja nabaaroyika majaroka nare nabojaeka.

5 I'suþaka napakā'ā, ū'rārimarā fariseokaka þuþajoairā imariþotojo Jesúre yi'rikarā imarī, aþerā Jesúre yi'yurāka jairā namí'mirīkaeka.

—Judíotamarīrā imariþotojo Jesúre yi'yurāteoka circuncisión baarika, suþabatirā Moiséte jā'meka

uþakaja yi'ririka sime,— narïka.

6 Suþa imarï aþóstolrãka, Jesúre yi'yurãte imaruþtarimajaoka rẽrkarã sajaiokaro'si.

7 Ñoaka jaibaraka nimaeka be'erõ'õ, mi'mirikatirã ikuþaka Pedrote nare ãrïka:

—Yuþaka imarã, mijá ã'mitiþe. Bikija mijakakiteje e'etirã, Tuþarãte yire þüataeka judíorãkamarirãte Jesús majaroka yibojaerã. Sã'mitiritirã Jesúre nayi'rirû ãrïwa'ri nare sayibojaeka. I'suþaka mijare ñañua õñurã mijá ime.

8-9 Tuþarã imaki ritaja po'imajare puþajoaika õñuka. I'suþaka imaki imarï "Judíorãkamarirãoka yirirã nimarû", ãrïwa'ri Espíritu Santore nare kiñá'ajääeka, mare kiñá'ajääeka uþakaja. Suþa imarï "Judíorãkamarirã nimamaka ba'iaja nabaaika nareka yiye'kariabesarãñu", kẽrîberika. Muþakaja Jesúre yi'yurã nimamaka kireyaekaþi ãrïwa'ri ba'iaja nima nareka jõjotatirã jiiþuparã nare kimarûjeka.

10 I'suþaka simako'omakaja "Jijimaka mijaka Tuþarãte imaerã mijá baarükia jariwa'yua ruþu", Jesúre yi'yurãte mijá ãrïrijayu. I'suþaka jã'mebeyuka maekaka Tuþarã. I'suþakamarïa simako'omakaja mijá þakatayuaþi ãrïwa'ri jiamarïa mijaka Tuþarãte ime. Mia, Moisés imaekakite jã'meka simaja yi'riwärüberikarã mañekiarãoka. Sanayi'riþatawärüberika uþakajaoka maro'si sime maekaka.

11 Ikuþaka simatiyyayu: Jia maiþamaki Jesúre mare baaekaþi ãrïwa'ri ba'iaja mabaaiakareka Tuþarãte mare tãäyu. I'suþakajaoka judíorãkamarirãro'si sime,— Pedrote nare ãrïka.

12 I'supaka Pedrote ãrïka ã'mitiritirã nimaupatiji nokata'rika. I'supaka nimaeka poto, Tuþarãpi ãrïwa'ri maikoribeyu upaka ima judiorãkamarãtæ nabaabeaeka, Pablo, Bernabépitiyika nare nabojaeaeka.

13 Sabe'erõ'õjite Santiago ikuþaka ãrïka:

—Ñañua jia mijä ã'mitiþe yijeyomarã.

14 Judiorãkamarãtæ majaroka Simónre mare bojaweayu. Sã'mitiritirã, “Judiotatamarãtæ teoka kirirã nimaerã jia Tuþarãtæ baañ'mueka”, marïwärüy.

15 I'supakajaoka Tuþarãro'si bojañjirimajare bikija o'oeka:

16 “David wi'ia* po'imajare riatako'omakaja ñamají ate jia sabaaþe'aokaro'si yetarãnu.

17-18 I'supaka yibaarãnu ‘Tuþarãtæ mayi'riye'e’, judiorãkamarãtæ yiwã'maekarãtæ ãñaokaro'si. Yi'i, mijä ïpamakiji, i'supaka ñañu, bikijarãja yirirãtæ sõrïrûjera'ækaki imarî.”

19 Ika yijaiweaikaþi ãrïwa'ri: Matâ'omajamarãtæ imarã ba'iaja nabaaika ja'atairã nime Tuþarãtæ yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, “Mañekiarãtæ imara'ae ka upakaja baarika sime”, nare ãrïrûkimariña sime.

20-21 I'supaka nare ãrïbekaja, þaperä nare mapüyataye'e ikuþaka nare okajääokaro'si: “Waþuju imaja jéräka† jiyipupaka õrïwa'ri sawã'tarã ri'ia naþääeka mijä ba'a'si. Rõmikirã, tñimairã, rõmimarãtæ, tñimiamarãtæ oka ba'iaja baabekaja mijä imabe. Suþabatirãtæ oka wa'iro'sia sawãmuña namokoru'ataeka mijä ba'a'si, i'supakajaoka sariwea.” Jérïtarirõmi rakakaja

* **15:16** El reino de David † **15:20-21** Ídolo

judíorākare rērīriwi'iarā i'suþaka nabojara'aeka nimataþaekarō'õrā. Suþa imarī, i'suþaka ñāñu, jiýubeyua judíorākare naka jarikoreka,— Santiagore nare ãrīka.

Judíorākamarīrāte þápera naþúataeka

22 I'suþaka kēþakā'ã, apóstolrāka, Jesúre yi'yurāte imaruþtarimaja, suþabatirā kire yi'yurā nimaþatiji ikuþaka ãrīkarā: “I'suþaka mare kibojaika simamaka, ï'rārimarā maka imarāte maþúataerā Pablorākaka ika þápera ne'ewa'rirā”, narīka. Sayi'rikarā imarī Judas (kirejeoka narīka Barsabás) suþabatirā Silas nimaeka Antioquíarā Pablorākaka jeyoariwa'rirūkirā. Jesúre yi'yurāte imaruþtarimaja nimamaka i'suþaka nare nabaaeka.

23 Ikuþaka sabojaeka i'sia þápera:

“Apóstolrāka, suþabatirā kire yi'yurāte imaruþtarimaja ika þápera þúatairā. Antioquía, Siria, Ciliciarō'õrā imarāro'si oka yija þúatayu. Judíorākamarīrā imariþotojo Jesúre yi'yurā imarī, yija jeyomarā mijā ime.

24 Ikuþaka sime, mia: ï'rārimarā yijakarā mijā þō'irā eyatirā rukubaka nare naþuþajoarūjerape ãrīrika majaroka yija ã'mitiyu. I'suþaka mijare wārōrī nare yija þúataekamarīrā nime.

25-27 I'suþaka simamaka ï'rīka ta'iarāja þuþajoatirā ‘Naka jairimajare maþúataye'e', yija ãñu. I'suþaka þuþajoawa'ri, Judas, Silas, wayuoka moñurā Pablo, Bernabéþitiyika mijā þō'irā yija þúatarāñu. Pablorāka aþerāte nare jäärika yaþakopeko'omakaja Jesúrika bojariroka bojarija'atabeyurā imarā nime ï'þarā

naruƿuko'amarā. Mija þō'irā eyatirā ika yija o'oika uƿakaja mijare bojarimaja nime.

28 Espíritu Santore yijare jeyobaaikaþi þuƿajoairā imarī, ‘Mañekiarāte imara'aeka uƿakaja yi'rrika sime’, mijare yija ãrīƿakataribeyu. Suƿa imarī ika takaja mijare yija ãñu:

29 ‘Wapuju imaja jērāka jiyipuƿaka õrīwa'ri sawā'tarā rī'ia naƿā̄ika mijā ba'a'si. Suƿabatirā wa'iro'sia mijā jā̄ika þoto sariwea juruikaoka mijā ba'a'si. Sawāmua namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirā, tūmiairā, rōmimarīrā, tūmiamarīrāoka ba'iaja baabekaja mijā imabe.’ Samija yi'rirkareka, jia mijā imarāñu, mijare yija ãñu. Jia mijā imabe”, ãrīwa'ri no'oeka.

30 I'suƿaka nare ãrītirā nare sane'ewa'rīrūjeka. I'suƿaka na'ƿakā'ā Antioquiarā eyatirā Jesúre yi'yurāte narērātaeka. Narērīka þoto ƿapera nare nijika.

31 Nare nijika īatirā jījimaka tokarāre jarika, jia nare sabojaeka simamaka.

32 Suƿa imarī Judas, Silasoka Tuparāro'si boja᷑jirimaja imarī, tokarā Jesúre yi'yurā imae karāte rīkumarāre kirika nabojawārōeka. I'sia majaroka ā'mitiritirā jiibaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika.

33 Torā nuƿaka imae karāka imatatirā “Yijare þūataraparā þō'irā yija þe'rīrā baayu mae”, narīka. I'suƿaka na'ƿakā'ā “Jia nimarū mijare þūataraparā”, nare narīka Tuparāte yi'yurā.

34-35 Topi naƿe'riwa'rika þoto Antioquiarā Pablo, Bernabéƿitilyika natuika Jesúrika bojariroka bo-

jarī aperā najeyomarāþituyika.‡

Pablotे Jesúrika bojaþe'arī a'rika

36 Suþa imarī ñ'rārīmi ikuþaka Pablotе ãrīka Bernabére:

—Jesúrika mawārōekarāte ñarī ma'rirā, Jesúre yi'yurāte marākā'ã ime ãrīwa'ri.—

37 I'suþaka kēþakā'ã, “Jee, dajoa, suþabatirā Juan Marcore maka ma'ewa'riye'e”, Bernabére kire ãrīka.

38 I'suþaka kērīko'omakaja, Pablotе yaþaberika, “Panfiliarā yija imaeka þoto yijare ja'atatirā Jerusalénrā Juan Marcore yijare þe'ritapawa'rika”, ãrīwa'ri kibojaeka. Suþa imarī Pablotе kire akariyaþaberika ate.

39 I'suþaka simamaka ñoaka najaibu'aeka simako'omakaja ñ'rīka uþakaja naþuþajoaberika. I'suþaka imawa'ri þibitirā rakaka oyiaja na'rika. Juan Marcos, Bernabéka waþuruþi, Chipre wāmeika jūmurikarā na'rika.

40 Pablo jeyomaki Silas imaeakaki kika a'rirükika. Torā na'rirā baaeka ruþu jia Tuparāte nare baarū ãrīwa'ri, naro'si kire najēñeka tokarā Jesúre ã'mitiriþeairā. I'suþaka nabaaeka be'erð ō kopakaja na'rika mae.

41 Torā a'ririjarikõrī Siriarā, suþabatirā Ciliçiarð'õrāoka Jesúrika bojariroka nabojaeka. Jesúre yi'rikarāka jaitirā jiibaji Jesúre yi'þaraka okajājia nimaerā i'suþaka Pabloraþkare nare jeyobaaeka.

‡ **15:34-35** Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: “Õ'õrā yituirāñu”, kērīþuþajoaeka Silas.

16

Pablorākaka Timoteore jeyoariwa'rika

¹ Topi Pablorākare Derbewejearā a'ritirā, Listra wāmeika wejearā neyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaikite niatōpoeka. Timoteo wāmeiki kimaeka. Kiþako imaekako judótatako, Jesúre yi'yuko. Kiþaki þuri griegotataki kimaeka.

² Listrawejeakarā, supabatirā Iconiowejeakarā Jesúre ā'mitiripēairā jia þupajoabaraka najaika Timoteoreka.

³ I'sia õrīwa'ri Timoteore naka a'ririka Pablote yapaeka. Naka ke'rika ruþubaji, circuncisión Pablote kire baaeka. "Judótatamarīki kiþakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarūjeberika. I'supaka kireka nimaupatiji noñu", ãrīwa'ri i'supaka Pablote kire baaeka judótatarāte kire ñariþe'yoa'si ãrīwa'ri.

⁴ Listrarā nimaeka be'erō'õ aþea wejearā na'rika. Supa imarī Timoteore naka jeyoariwa'rika. Í'rāweje jariwa'ririmarīaja ikuþaka Jesúre yi'yurāte nabojarijarika: "Jerusalénrā aþóstolrāka supabatirā Jesúre yi'yurāte imaruþutarimajare rẽrítirā ikuþaka mijare naríþüayu: ‘Judótatarā ñekiarāte imara'aeka upakaja yi'ririka sime’, mijare yija ãrībeyu.' Í'rāriroka takaja mija yi'rijñu", aþóstolrākare ãrãþakakaka nare nabojaeaka.

⁵ I'supaka naþakā'ã ã'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rikatatarāre jiibaji kire ã'mitiripēamiríkawa'rika. Supabatirā Í'rārīmi upakaja ríkimabaji naþuburijarika.

*Makārārūñuroka uþakaþi Macedoniakakire
Pablote ðaeka*

⁶ Asiaka'iarā Jesúrika bojariroka nabojataþaarika naþupajoako'omakaja, topi no'rirūkimarā simaerā Espíritu Santore nare ðrīrūjeka. Supa imarī Frigiaka'ia, Galaciaka'iarā Pabloraðkare o'ritaþawa'rika.

⁷ Topi o'riwa'ritirā Misiaka'ia ta'irō'ðrā neyaeka. Topi Bitiniaka'iarā a'ririka naþupajoakoþeka. I'supaka simako'omakaja Espíritu Santore topi nare a'rirūjeberika.

⁸ Misiaka'iaþi o'riwa'ritirā Tróade wāmeika wejearā natu'aeyaeka.

⁹ I'sia wejearā eyatirā i'sirīmi ñami makārārūñuroka uþakaþi Macedoniakakire ríkamaþakā'ã Pablote ðaeka.

—ð'ðrā Macedoniarā mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si,— Macedoniakakire Pablote ãrīka.

¹⁰ “Ikuþaka yikarārūrīko'o”, Pablote ãþakā'ã ã'mitiriwa'ri, “Macedoniarā kirika bojariroka wārōrī Tuparāte mare þūatayu”, yija ãrāþe.* Supa imarī a'yaokaro'si yija ba'irījia yija jieraþe.

Filiþos wejearā Pabloraðkare etaeaka

¹¹ Tróade wejeaþi kūmujāitirā, wājiaja Samotracia wāmeika jūmurikarā yija a'raþe. Aþerīmi Neápolisrā yija eyaraþe.

¹² Topi Filiþosrā yija a'raþe. Ríkimarāja Romawejeakarāre imaraþe torā. Macedonia ka'iareka

* **16:10** El uso de “nosotros” (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

imatiyaiweje simaraþe. Ñoapañaka yija imaraþe torã.

13 Jẽritarirõmi simaraþaka þoto weje a'riwa'ri imaraþaka riakarã yija turape. “I'sia wejearã imarãte Tuparãka jairijayurõ'õ sime je'e”, yija õrïkoperape. Torã eyatirã, yija eyaruþparimomeraþe. Topi ruparijõ, torã rẽrõbaraka imaraþparã rõmijâte Jesúrika bojariroka yija bojaraþe.

14 Í'rãko Lidia wãmeiko, Tiatirawejeakako, naka imaraþako. Suþabatirã sayapãia jía iyayaþea ïoika waruaka ïjirirõmo koimaraþe. Judiorákamarõko imariþotojo Tuparãte jiyipuþaka õñuko imarã, Pablote jaimaka Tuparãte kore ã'mitiriþearûjeraþe.

15 Jesúre koã'mitiriþeamaka, ruþuko'a kore yija jûjeraþe suþabatirã korirãreoka. I'suþaka kore yija baaraþaka be'erõ'õ ikuþaka yijare kojairaþe:

—“Ritaoka Jesúre yi'yuko koime”, mijá ãrÿe'e, mijá i'tabe yiwi'iarã,— jiaþi yijare kôrãþe.

I'suþaka kõþakã'ã kowi'iarã tuirõ yija a'raþe.

16 Í'rãrõmi þo'imajare Tuparãka jairoyikarõ'õrã a'rikõrõ bikirirõmore yija ïatõþoraþe. Satanárika ima ña'rõjäikako koimaraþe. I'suþaka imaraþako imarã, ñamajõ wejareka o'rirükia kobojarape. Suþa imarã koþparimarãre rãkimaka niñerõ tõþoraþe, i'suþaka bojaiko koimamaka.

17 Iko bikirirõmo yija be'erõ'õpi rãrõra'atirã ikuþaka koakasereraþe:

—Í'rã ïmirõja imarã imatiyaiki Tuparãte yi'yurã. “Jesúre mijá yi'rirákareka, mijare kitãärãñu”, ãrÿwa'ri mijare nabojayu,— ãrÿokaika ritaja þo'imajare kobojarape.

18 Í'rārīmi upakaja i'supaka kire koakasererīrīka. I'supaka jajua kobaata'amaka īawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Suþa imarī jororīkatirā Satanárika ima koreka ña'rījāikakite ikuþaka Pablotē ãrīka:

—Jesucristorikaþi koreka mire yiþorirūjeyu, —Pablotē ãrīka Satanárika ima.

I'supaka kērīka þotojo kore ña'rījāikoþekakite koreka þorika.

19 Koreka kiþoritaþaeka be'erō'õ, ñamajī o'rīrūkia kobojawārūberika mae. I'supaka koimamaka īatirā, "Aþekurioka ate niñerū tōþobesarāñurā maime mae", koþparimarāre ãrīþupajoaeka. Suþa imarī Pablotē, Silareoka naboebarika. Suþa baatirā nare ñi'atirā wejeñe'metāji imatiyairō'õ ìþarimarā þō'irā nare ne'ewa'rika.

20 Ìþarimarā wājitāji nare e'eeyatirā ikuþaka narīka:

—Írā judítatarā mawejeakarāre rukubaka þupajoarūjerimaja imarā. I'supaka imarā imarī mawejeearā oka naþo'ijiayu mae.

21 Romatatarāre baaroyika upakamarā nawārōrijayu. Suþa imarī nawārōika upaka mabaaberijīñu,— narīka niþarimarāre.

22 I'supaka naþakā'ã ã'mitiriwa'ri, Pabloraþkare jímarīa naboebaeka þo'imaja. Suþa imarī nare naþajeñ'mueka. Toþi jariroaka[†] nare ne'etarūjeka i'sia wejeakarā ìþarimarā. Suþabatirā wajoaþi nare naþajerūjeka.

23 I'supaka jājiaþi nare þajetirā, wẽkomaka imariwi'iarā nare natarūjeka. Suþabatirā,

[†] **16:22** Camisa

—Jia nare miarípe naru'rikoreka,— wẽkomaka imariwi'ia ūarírimajire naríka.

24 I'supaka ūparimarâre ã'pakâ'ã ã'mitiriwa'ri, wẽkomaka imariwi'i tõsibajirâ ūmaeka kurarakarâ maporiwârûberijirõ'õrâ nare kitarika. Supabatirâ nu'pua yaþupâia koþeru'aika watopekarâ kiþi'þeka.

25 I'supaka kibaako'omakaja Pablo, Silasþitiyika Tuparâka jaitirâ ñami þoto nabayakoyaeka. Aþerâ wẽkomaka imariwi'iarâ ūmaekarâ nabayakoyamaka ã'mitirikarâ.

26 Ikuþarõ'õpiji ka'ia jâjia iyika. Supabatirâ wẽkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju koþereka wiritaþataeka. I'supaka sabaamaka torâ ūmaekarâte þerumijia nare naþi'þeka kutuþataeka.

27 I'supaka simamaka wẽkomaka imariwi'i ūarírimajire tûrûeka. Úrâkoþereka rakakaja wiritaþataeka imamaka, ñawa'ri, "Wẽkomaka imariwi'iarâ ūmakopeirâte ru'riþatayu je'e", kéríþuþajoakoþeka. Suþa imarî kisara e'etirâ kiõnu upakaja jââririrâ kibaakoþeka.

28 I'supaka kibaaerâ baaeka þoto ikupaka Pablote kire ãrîka:

—¡Mipo'ia jââbekaja! Yija imauþatiji õ'õrâ yija imapatayu.—

29 Suþa imarî yaaboaika wẽkomaka imariwi'ia ūarírimajire jêñeka. Supabatirâ Pabloraþa þõ'irâ rîrîkâkawa'ritirâ nawâjitâji kiñukurupâeka, kîkiwa'ri tarabaraka.

30 Aþerõ'õrâ nare e'ewa'ritirâ, ikupaka nare kijerîaeka:

—¿Marākā'ã yibaajīñu, ba'iaja yibaaikareka Tuþarāte yire wayuñaokaro'si?— kērīka Pablorākare.

³¹ I'suþaka kēþakā'ã, ikuþaka nayi'rika:

—Maipamaki Jesucristore mia'mitiriþearākareka, Tuþarāte mire tāärāñu, suþabatirā mirīrāreoka,— kire narīka.

³² Suþabatirā maiþamaki Jesucristorika bojariroka kire nabujaeka. Kiwi'iarā imaekarāteoka nabojapataeka.

³³ I'siñamiji nare naþajeka kāmia kijūjeka Pablorākareka. I'suþaka nare baaweatirā kiruþuko'a kijūjerūjeka, kirirāreoka.

³⁴ I'sia be'erō'õ kiwi'iarā Pablorākare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. “Tuþarāte yi'yurā yija ime mae”, ãrīwa'ri kirirāþitiyika jia jījimaka nimaeka mae.

³⁵ Bikitojo i'sia wejeakarā ðparimarā surararākare þūataekarā, wēkomaka imariwi'ia ðarñrñrimajire bojarī,

—Nare mijā'atabe mae, na'yaokaro'si.—

³⁶ Suþa imarī wēkomaka imariwi'ia ðarñrñrimaji ikuþaka ãrīkaki Pablotē:

—ðparimarāre jā'meika uþakaja mijare yija'ataerā baayu. Suþa imarī dakoa ba'iaja þuþaribekaja mijā a'þe mae,— kērīka.

³⁷ I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, ikuþaka Pablotē bojaeka surararākare:

—Dakoa þarea yijare imaberiko'omakaja ika wejea ðparimarā þo'imaja wājitāji yijare naþajerūjeraþe. I'suþaka yijare nabaarūjeraþe ðakoa ba'iaja nabaako'o? ãþekaja. Suþabatirā ika wēkomaka imariwi'iarā yijare natarūjeraþe.

Romakarā[‡] upaka yija imako'omakaja najā'meika yi'ribekaja i'supaka yijare nabaaraþe. Supa imarī maekaka þo'imajare ðr̄ibeyukaji yijare naja'atariyaþakoþeyu. I'supakamarī simarāñu. Noñu upakaja yijare þoarī ni'tarū,— Pablotē ãr̄ika surararākare.

³⁸ I'supaka kēþakā'ā ã'mitiritirā ïþarimarāre bojarī surararākare a'rika. I'supaka nabojamaka ã'mitiritirā, Romakarāja Pablorākare imamaka ðr̄iwārūtirā ïþarimarāre kikika.

³⁹ Supa imarī Pablorāka þō'irā okajierī ïþarimarāre a'rika. I'supaka baaweatirā, nare naja'ataeka. "Aþea wejearā mijā a'þe ruþu", jiaþi nare narīka.

⁴⁰ Wékomaka imariwi'iapi þoritirā Lidia wi'iarā Pablorākare a'rika. Torā eyatirā Jesúre ã'mitiriþeaekarāte narērātaeka. Jesúrikakaka nare nabujaeka jiibaji Jesúre yi'þaraka okajājia nimaerā. I'supaka naka najaika be'erō'ō aþea wejearā na'rika mae.

17

Tesalónica wejearā oka þo'ijirika

¹ Filiposwejeaþi a'ritirā, Anfíþoliswejea, supabatirā Aþoloniawejeaþi Pablorākare o'ririjarika. I'sia be'erō'ō Tesalónica wāmeika wejearā neyaeka. I'sia wejearā judiotatarāte rēr̄iriwi'ia imaeka.

² Pablo, kibaaroyika upaka baarī, judiotatarāte rēr̄iriwi'iarā a'rikaki. Supabatirā maekarakakuri jēr̄itarir̄imi Tuparārika bojariroka torā rēr̄itirā imaekarāte kibojawaþu'ataeka. Tuparāro'si

[‡] 16:37 Ciudadanos de Roma

bojañjirimaja imaekarāte o'oeka þuþajoatirā, ikupaka po'imajare kibojaka:

3 — “Po'imajare Jā'merūkika, Tuþarāte þūatarāñuka ba'iaja jūarāki. Suþabatirā kireyarāñu. Reyakoperipotojo ate ðñia kijariþe'rīrāñu”, ārīwa'ri Tuþarāro'si bojañjirimajare ārīo'oekakiji kime Jesucristo, mare Jā'merūkika Tuþarāte wā'maekaki, — Pablotē nare ārīka.

4 I'suþaka kēþakā'ā ã'mitiriwa'ri, ī'rārimarā judiotatarā Jesúre yi'rikarā mae. Suþa imarī Pablo, Silasþitiyika ī'rīka uþakaja þuþajoaekarā imarī nare najeyoarika. Rīkimarāja judiotatamarīra imariþotojo Tuþarāte jiyipuþayeekarāte kibojamaka ã'mitiritirā, Jesúreoka na'mitiriþēeka mae. Rīkimarā tokarā rōmijā imatiyairā Jesúre ã'mitiriþēeka naro'si. ī'rājaoka jeyoarikarā Pablotē, Silasþitiyika.

5 Pabloraðkare rīkimarāja po'imajare ã'mitiriþēamaka īawa'ri, tokarā judiotatarāte Pabloraðkare ã'mijīaeka. Suþa imarī i'sia wejareka imaekarā ba'iaja baairāte narērātaeka. “Yijare mijā jeyobaabe. Ika wejareka imarā wājītāji Pabloraðkare ba'iaja majairāñu, Pabloraðkare naboebayaocharo'si po'imaja”, judiotatarāte nare ārīka. I'suþaka baawa'ri, rīkimarāja po'imajare narērātaeka. Suþa imarī Jasón wi'iarā Pabloraðkare mo'arī na'rika, nare e'epoatirā po'imajare nare ījiriyapawa'ri.

6 Nare tōþoberiwa'ri, Jasónre, suþabatirā ī'rārimarā Jesúre ã'mitiriþēeka rāte īþarimarā þō'irā ne'ewa'rika. Ikuþaka jājirokapi īþarimarāre nabojaka:

—Pablo, Silasþitiyika rïkimakaja wejeareka rukubaka oka baataþaraþarã imarã. Mawejeearãoka rukubaka baarã netayu.

⁷ Í'i Jasón kiwi'iarã nare e'etoraþaki. Í'rïka Jesú wâmeikireka, "Iki kime ïpi imatiyaiki", ãrïwa'ri maiþamaki Césarte jã'meka yi'ribeyurã nime,—niþamarãre narïka.

⁸ I'sia oka ã'mitiriwa'ri i'sia wejeakarã, niþarimarãþitiyika jiamarã naro'si simaeka.

⁹ "Mijare yija ja'atarika mijá yaþaye'e, yijare mijá waþaïjibe", narïka Jasónrâkare. Suþa imarã ïþarimarãre nawapaïjika.

Pablorâkare Bereawejearã imataþaeka

¹⁰ Sarã'ika be'erõ'õ ñami Jesúre ã'mitiripþeaekarã Pablorâkare naþuataeka Bereawejearã. Torã eyatirã judiotatarãte rërîwi'iarã nakâkaeka.

¹¹ Bereawejareka imakekarã Tesalónicawejeakarãre jiibaji Pablorâkare ã'mitiririyapækara. Torã Jesúrika bojariroka kibojamaka jia jijimakapi na'mitirika. Suþabatirã kire ã'mitiritirã, "¿Yaje Tuparã oka ãñu uþakaja yijare kibojayu?", ãrïwa'ri Tuparã majaropüñu niarijarika.

¹² "Rita sime kibojaika", ãrïwa'ri rïkimarâja judiorâkare Jesúre yi'rika. I'suþakajaoka ï'rârimarã judiotatamarã imatiyairã ïmirija, rõmijâþitiyika Jesúre yi'rikarã.

¹³ "Berearã Pabloté Tuparârika bojarikaroka bojayu", ãrïwa'ri majaroka Tesalónicakarã judiotatarãte ã'mitirika. I'sia ã'mitiriwa'ri naboebarika. Suþa imarã Bereawejearã a'ritirã

þo'imajare rukubaka naþupajoarñjeka. Supa imarí Bereawejeakarã Pablotе boebarikarã.

14 I'supaka nimaeka ã'mitiriwa'ri, ñojimaríji ï'rãrimarã tokarã Jesúre ã'mitiriþeairã Pablotе riaþakirijerã e'ewa'rikarã. Silas, Timoteoþitiyika þuri tuikarã, naka a'ribekaja.

15 Riaþakiakarã tu'aeyatirã waþuruþi Atenas wãmeika wejeearã Pablotе ne'ewa'rika. Torã kire taritirã Berearã naþe'rika ate. Naka Pablotе majaroka þuataeka, "Silas, Timoteoþitiyika ñojimaríþaÑakaja ni'tarã", ãrïwa'ri.

Atenawejeearã Pablotе imataþaeka

16 Silare, Timoteoþitiyika ta'abaraka Atenawejeearã ïataþarí Pablotе a'rika. I'sia wejeearã ríkimaka waþuju imaja jẽrãka najiyipuþayeeika ïawa'ri ba'iaja kiþuþaritiyaeka.

17 Supa imarí judíorãkare rẽrõriwi'iarã Jesúrika Pablotе bojaeka judíotatarâte, supabatirã judíotatamarírã imariþotojo Tuþparâte jiyipuþayeekarâte. I'supakajaoka ï'rãrõmi jariwa'ririmaríaja wejeñe'metäji* turitaþparâte i'sirokajaoka Pablotе bojaeka.

18 Tokarã epicureoskaka wãrûrimaja, supabatirã estoicoskaka wãrûrimajaoka Pabloka nokatotoeka. Jesús majaroka, supabatirã reyakoþeriþotojo ate õnia kijariþe'rika majaroka nare kibojaeka. Supa imarí ï'rãrimarã ikupaka ãrïkarã:

—¿Dakoakaka õrîþuþabeyukate i'supaka jaiyu?—naríka.

Aþerã þuri:

—Aþeto wejeakarã najiyipuþayeeroyirãreka† ki-

* **17:17** En la plaza de la ciudad † **17:18** Dioses de extranjeros

jaiyu je'e aþeyari,— narïka.

¹⁹ Supa imarï “Areóþago[‡] wãmeirõ'õrã dajo majaari”, ãriwa'ri Pablote ne'ewa'rïka. Torã rẽritirã imaekarã ïparimäräre ikuþaka ãrïka:

—Mamaka majaroka mibojaika ã'mitiririka yija yaþayu.

²⁰ Yija ã'mitirikoribeyua majaroka miwãrõyu. ¿Marãkã'ã ãrïrika miwãrõyu? Yijare mibojabe rupu,— kire narïka.

²¹ Atenakarã, supabatirã aþeto ka'iakarã torã imaekarã mamaka þupajoariroka þupajoabaraka jaikarã, aþea baabekaja. Supa imarï mamakukukaka majaroka Pablote bojarika na'mitiririyaþaeka.

²² Supa imarï nawatoþekaþi mi'mirïkatirã ikuþaka Pablote nare bojaeka Areóþago wãmeirõ'õrã:

—Mija ã'mitiþe Atenareka imabayurã. Rïkimaka jéräka jiyeka mijá jiyiþuþayeemaka ñiayu.

²³ Mija wejeeärä, turitaþabaraka jéräka jiyiþuþayeerí mijá rẽrïrijayurõ'õ rakakaja ñiataþaraþe. Í'râkõ'rïmato ikuþaka ãrõ'oekarõ'õ yitõþoraþe: “Õ'õ sime Maikoribeyukate jiyiþuþayeerükirõ'õ”, ãrõ'oeka simaraþe. Mija õribeyuka majaroka yibojaerã baayu mae.

²⁴ Ika ka'ia, ritatojo ika wejeeareka ima þo'ijiaekaki Tuparã. Ritaja ika ka'iareka imarã, mabo'ikakurirã imarã ïþamaki imarï, þo'imajare baaþo'ijiaeka kire jiyiþuþaka õrïriwi'iarãmarã kime.

[‡] **17:19** Una corte compuesta de jueces griegos para decidir, más que todo, questiones de religión o moralidad.

25 Dika jariwa'ribeyua kiro'si. Kiro'si mabaar-ijitokoþeika yaþabeyuka. Iki imaki ritaja õnia maimarãukia mare ja'ataiki.

26 Mamarítaka ïmirijite takaja Tuþarâte þo'ijiaeka. Ikiþi ãrïwa'riji ritaja þo'imajatatarâte Tuþarâte kãrîþoaeka. Ika ka'iarã rakakaja nimaokaro'si Tuþarâte nare þibataeka kiyaþeaeka uþakaja. Iki imaki "Ika ka'iareka nimarãnu, suþabatirã i'tojirã wejearaka õnia nimarãnu", ãrîrûkika.

27 I'suþaka Tuþarâte baaeka "¿Marãkã'ã Tuþarâte morîjînu je'e?", þo'imajare ãrîrû ãrïwa'ri. "Yire õrîriyapawa'ri yirirã þo'imajare imarû", Tuþarâte ãrîka. Kire morîriyapajíkareka þuri, yoerâmarâja Tuþarâte ime. Makaja imaki kime.

28 "Tuþarâpi ãrïwa'ri õnia maime, marî'meyu, suþabatirã ika ka'iarã mare kimarûjeyu. Kimaberirikareka maimaberijâäeka."§ Ikuþaka ãþaraka ï'rârimarã mijaro'si majarobojarimajare o'oeka: "Tuþarâ makarâ maime", ãrïwa'ri.*

29 I'suþaka simamaka "Ikuþaka kime Tuþarâ", ãrîþuþajoawa'ri, ãtakaka, orokaka, þlatakakaoka najiyipuþayeerûkika þo'imajare jia baaþo'ijiako'omakaja, Tuþarâ makarâ imarî "I'suþaka nabaþo'ijiaeka ïoiki Tuþarâte ime je'e", marîþuþajoaberijînu.

30 I'suþaka þo'imajare jia õrîþûabeririþotojo ba'aja baaeka waþa Tuþarâte nare jêñeberika ruþu. I'suþakamarâ sime maekaka. Suþa imarî

§ **17:28** En 600 a.C. el poeta griego Epimenides escribió esa poema en que alguien dijo estas palabras pensando en Zeus, el capitán de los dioses. * **17:28** Dos poetas griegos escribieron esta frase (300 a.C.) pensando en Zeus.

maekaka ritaja ba'iaja mabaaika ja'atarika
Tuþarâte mare jã'meyu.

31 Ñamají ba'iaja þo'imajare baaika waþa kijëñerükirími õrïtiiki Tuþarâ. Jia oyiaja baaiki imarí, nabaaeka takaja sawaþa nare kijëñerâñu. Í'rïka kiwâ'maekaki i'suþaka baaräki. "Reyakoþeriþotojo õnia Tuþarâte kire jariþe'rirûjeka simamaka Cristo imaki Tuþarâte wâ'maekaki", ritaja þo'imajare ãrïwârûyu,— Pablote nare ãrïka.

32 Õnia jariþe'ririkakaka ã'mitiriwa'ri eebaraka Pablote í'rârimarâre boiwâ'imarïka. I'suþaka nabaako'omakaja aþerâ þuri ikupaka ãrïkarâ:

—Ate samijaiþe'rika ã'mitiririka yija yaþayu,— Pablote narïka.

33 Suþabatirâ rêrîbaraka nimaekarõ'ðpi Pablote þoritaþawa'rika.

34 Í'rârimarâ kiupaka þuþajoatirâ Jesûre ã'mitiriþeaekarâ. Í'rïka Dionisio wâmeiki naka imaeakaki, Areóþago rêrîroyikarâkaki. Í'râko Dámaris wâmeikooka Jesûre ã'mitiriþeaekako. Suþabatirâ aþerâoka kire yi'rikarâ naro'si.

18

Corintowejearâ Pablote imataþaeka

1 I'sia be'erõ'õ Atenawejeaþi Pablote a'rika, Corintowejearâ.

2 Torâ eyatirâ í'rïka Aquila wâmeiki, Pontoka'iakakika Pablote tõþobu'aeka. Aquila kirûmu Priscilaþitiyika Italiaka'iaþi a'ritirâ Pablo ruþubaji Corintorâ neyaweweika. Romakaki íþi Claudio wâmeiki Italiaka'iarâ judiotatarâte

imarika yaþaberiwa'ri, nare kipoataeka. Supa imarī Corintorā Aquilate a'rika kirūmuþituyika, judíotatarā imarī. Sabe'erō'õ naþō'irā wi'iturirī Pablotē a'rika.

³ Pablo uþakaja sayapāia mo'rīakakaþi Aquilate wi'ia* baaeka kirūmuþituyika. Supa imarī ï'rākō'rīmatorāja ba'irabeokaro'si naka kituika nawi'iarā.

⁴ Í'rākuri jērītarirīmi jariwa'ririmarīa judíorākare rērīwi'iarā Jesúrika bojariroka bojarī Pablotē a'rioyika. Judíotatarā supabatirā judíotamarīrāteoka Jesúrika na'mitiriþēaokaro'si nare kijaijeriyapāeka.

⁵ I'sia be'erō'õ, Macedoniaþi i'tatirā, Silas, Timoteoþituyika neyaeka Pablo þō'irā Corintowejearā. Neyaeka þoto kiba'iraberika ja'atatirā Jesúrika bojarirokatakaja bojabaraka Pablotē imaeka. Ikuþaka judíotatarāte wārōbaraka kijaika: “Jā'merūkika Tuþarāte wā'maekaki, kirejeoka yija ãñu Jesús”, kērīka.

⁶ I'suþaka kērīko'omakaja, aþerā aþeupaka þupajoawa'ri, jajua kire baata'aekarā. Supabatirā ba'iaja kire naþipeka. I'suþaka naþakā'ã ã'mitiriwa'ri, kijariroaka kijāþateka “Koþakaja mijare yokajāakoþeko'o”, ãrīþupajoawa'ri. Supabatirā ikuþaka kērīka:

—Tuþarāte yire jā'meka uþakaja kirika bojariroka mijare yibojakoþeyu. Supa imarī mijā reyarāñurīmi ba'iaja imarika tiybeyurō'ðrā mijā a'rirāka, oka yire imabesarāka. Supa imarī mijā ã'mitiririyapabeyua ïawa'ri, irīmiþi judíotamarīrā

* **18:3** Tiendas de campaña

imarāte Jesúrika bojariroka yibojaū'muerā baayu,—kērīka.

7 Topi poriwa'ritirā Ticio Justo wi'iarā Pablote a'rika po'imajare wārōrī. Judíorākamarāki imariþotojo Tuparāte jiyipupaka ðrīkaki kimaeka Ticio Justo. Kiwi'i wā'tarā simaeka judíorākare rērīwi'i'a.

8 Crisþo wāmeiki imaekaki judíorākare rērīwi'i ïpamaki. Iki, kirīrāoka maiþamaki Jesúre ã'mitiriþēairā nimaeka. Isupakajaoka Corintowejeakarā Jesúrika ã'mitiritirā rīkimarāja kire ã'mitiriþēaekarā. Supabatirā ruþuko'a najūjerūjeka.

9-10 Í'rāñami makārārūñuroka upakaþi Jesúre jaika Pablote,

—Mikaja ñime. Supa imarī mikīkia'si. Aþerā ba'iaja mire baawārūbesarāñurā. Okajājia jari-tirā yimajaroka po'imajare mibojajipabe. Ika we-jeareka rīkimarāja yire ã'mitiriþēarūkirā imamaka, samibojarija'ata'si,—Pablote kērīka.

11 Supa imarī Corintorā í'rākuri wejejē'rā aþejē'rā ñe'metājirā po'imajare Jesúrika bojariroka bojabaraka kimaeka.

12 I'sia be'erō'õ Galión wāmeiki Acaya ka'iarā ïpi[†] kimaeka þoto í'rīka upaka oyiaja þuþajoawa'ri Pablote judíotatarāte ñi'aeka. Supabatirā Galión wājitāji kire ne'ewa'rika.

13 Ikuþaka kire nabojaeka:

—“Ikuþaka Tuparāte majiyipupayeeyu”, ãrīwa'ri Moiséte yijare jā'meka upakamarānia kiwārōtaþe ÍÍ,
—Galiónre narīka.

[†] **18:12** Gobernador

14 Pablotē jairā baaeka potojo ikupaka Galiónre nare āřika:

—Ba'iaja baaiki kimarikareka, supabatirā Romatatarāre jā'meika yi'ribeyuka kimarikareka, mijare ū'a'mitirijīñu imakopeyu.

15 Mija ūñu upakaja mijā jā'meika simamaka, mijā puþayariji oka mijā jiebe. Yi'i puri i'sia oka jierimaji marika imarika yaþaiki,— judiotatarāte kēřika.

16 Supabatirā judiotatarāte Galiónre poatarūjeka surararākare.

17 Supabatirā judiorākare rērīwi'i ūpamaki Sōstenere nañi'aea ka po'imaja. I'supaka baatirā Galión wājitāji kire naþajeka. I'supaka nabaako'omakaja, “¿Dako baaerā kire mijā þajeyu?”, Galiónre āřiberika. “Marā imabeyua yire”, kērūpupajoaeka.

Antioquiarā pe'rieyatirā ate Tuparā oka Pablotē bojataþaeka

18 Corintorā matikuri Pablotē imaeka rupu. I'sia be'erō'lō Jesúre ū'mitiripēaekarāte kimajaroka kiboaeka a'yaokaro'si. Supabatirā Aquila, kirūmu Priscilapitiyika Siriaka'iarā a'yaokaro'si, Cencreaswejeearā natu'awa'rika. Cencreaswejeapi na'rirā baaeka rupu, “Tuparā, miwājitāji mire yibojaraþaka upakaja yibaako'o”, āřiwa'ri kirupua Pablotē wi'epaterūjeka.

19 Waþuruþi a'ritirā Éfesowejea þapitakarā neyaeka. Torā eyatirā Aquila, kirūmu Priscilapitiyika torā natuika. Pablo puri marīwa'ritirā, judiorākare rērīwi'iarā eyatirā, “Jā'merükika Tuparāte wā'maekaki kime Jesúš”, āřiwa'ri nare jaiějerī.

20 Matikuriji naka kimarika judíotatarāte yaþakopeka. I'suþaka simako'omakaja Pablo þuri yaþaberikaki.

21 Suþa imarī ikuþaka nare kimajarobojaeka toþi o'yaokaro'si:

—Í'rārīmi Tuparāte yaþarākareka, mijare īarī yi'tarāñu ate,— nare kērīka.

I'sia be'erō'õ waþuruþi Éfesowejeaþi ke'rika.

22 Cesarea þapitakarā eyatirā Jerusalénkarā Jesúre ã'mitiriþeaekarā þō'irā Pablote wi'ituriwa'rika. Naka imatirā Antioquiarā ke'rika ate.

23 Torā kimataþaeka be'erō'õ ke'riü'mueka ate. Galaciaka'iarā imatirā, toþi Frigiaka'iarāoka keyaeka. I'sia ka'iareka Jesúre ã'mitiriþeairā imaekarāte Jesúrika bojariroka kiwārōtaþaeka. I'suþaka kiwārōmaka ã'mitiriwa'ri, jiibaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika.

Éfesorā Tuparā oka Aþolore wārōeka

24 I'sia þoto Í'rīka judíotataki Aþolos wāmeiki Éfesorā eyaekaki. Alejandríawejeakaki kimaeka. Po'imajare īaika wājitāji jia jaiwārūiki kimaeka. Suþabatirā Tuparā majaropūñu o'oeka jia kiðrīka.

25 “Jesúre yaþaika uþakaja maimajīñu”, aþerāte wārōmaka, jia ã'mitiriþeaekaki kimako'omakaja Juanre ruþuko'a þo'imajare jūjekakaka takaja ðñuka kimaeka ruþu. Tērītaka Jesús majaroka ðr̄berikoperipotojo kiðrīkarō'ðjīrā kireka wājiaja okajāabaraka jijimakapi þo'imajare kibojaeka.

26 Í'rārīmi judíorākare rērīwi'iarā, dakoa kñkirimarāja jia þo'imajaka kijaika. Aquila kirūmu Priscilaþitiyika kijaimaka ã'mitirikarā. Kijaika

be'erō'ō kika jaiokaro'si aƿepañarō'ōrā kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiõr̃ƿūawārūberikakaka jia kire nabojawaƿpu'ataeka.

²⁷ I'sia be'erō'ō Acayaka'iakarāre Jesúrika bojariroka bojarī ke'ririyaƿaeka. "Jia sime. Me'ƿe", narīka Éfesokarā Jesúre ã'mitiripẽaekarā. Suƿa imarī "Aƿolore jia mijā e'etōƿe", ãrīwa'ri ƿapera no'oeka Acayaka'iakarāro'si. Torā eyatirā jia nare kijeyobaaeka. "Jesúre mijā yi'ƿe", Tuƿarāte ãrīkarā ni-maeka.

²⁸ Po'imaja wājítāji, Tuƿarā majaropūñu o'oekakaka bojabaraka,

—Jā'merūkika Tuƿarāte wā'maekaki kime,— ãrīwa'ri judíotatarāre kiwārōeka.

I'suƿaka jiitaka nare kibojamaka, "I'suƿakamarīa sime", judíotatarāte ãrīwārūberika.

19

Éfesorā Pablotē imataƿaeka

¹ Aƿolore Corintowejearā imañujuju, þusi watopekarā imaeka ka'ia o'riwa'ritirā Éfesowejearā Pablotē eyaeka. Torā eyatirā Jesúre ã'mitiripẽaekarā Í'rārimarāre kīatōƿoeka.

² Suƿa imarī ikupaka nare kijér̃aeka:

—Jesúre mijā ã'mitiripẽaraƿaka ƿoto ȝyaje Espíritu Santore mijare ña'rījāiraƿe?— nare kērīka.

I'suƿaka kēpakā'ā ikupaka kire nayi'rika:

—“Espíritu Santore ima”, maki yijare bojaberaƿaki,— kire narīka.

³ Suƿa imarī Pablotē nare jér̃aeka:

—ȝMakire yi'riwa'ri ruƿuko'a mijā jūjerūjeraƿe?— nare kērīka.

—Juanre wārōeka uþakaja ruþuko'a yijare najūjeraþe,— narïka.

4 I'suþaka naþakā'ã ikuþaka Pablotē nare ãrïka:

—Po'imaja ba'iaja nabaaika ja'ataekarāre ruþuko'a Juanre jūjeka. Suþabatirā ikuþaka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erō'õ etarūkikate mijā yi'ririþaþe”, ãrïwa'ri kiwārōeka. I'suþaka kērïkakiji kime Jesúš,— Pablotē nare ãrïka.

5 I'suþaka ã'mitiritirā, naruþuko'a najūjerūjeka “Maiþamaki Jesúre yi'yurā yija ime”, ãrïwa'ri.

6 Suþabatirā kiþitaka Pablotē naþo'iarā ja'aþeaeka þoto Espíritu Santore nare ña'rījāika. I'suþaka simamaka noribeyua imakoþeka oka najaika. Suþabatirā Tuþarāte nare õrīrūjeka nabojaeka.

7 Í'þoñ'þuaræ'earirakamaki rō'ðjirā nimaeka.

8 Maekarakamaki aiya jērītarirīmi rakaka judíorākare rērīwi'iarā nare kibojaeka na'mitiriþeaokaro'si þo'imajare jaiëjeriyaþaiki Pablotē imaeka. “Ikuþaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuþarāte nare imaruþutarāñu”, ãrïwa'ri kikirimarīaja nare kibojaeka.

9 I'suþaka simako'omakaja í'rārimarā kijaika ã'mitiriþeaþerikarā, aþekurioka sā'mitiririka yaþaberikarā ate. Po'imaja wājítāji Jesúre þo'imajare tāäika majoroka ba'iaja najaika. Suþa imarī nare a'ritaþatirā Jesúre ã'mitiriþeaþerikarāte kika ke'ewa'rika, Tirano wāmeiki wārōriwi'iarā. Torā í'rārimi jariwa'ririmarīaja nare kiwārōroyika.

10 Torā í'þakuri wejejë'rāka wārōbaraka kimaeka. Suþa imarī Asia wāmeika ka'iakarā, judótatarā,

judíotatamarīrā imaekarāoka maiꝝamaki Jesúrika bojariroka ã'mitiriꝝataekarā.

11 Pablopi ārīwa'riji rīkimakaja maikoribeyua Tuꝝarāte beaeka.

12 Supa imarī Pablotē rabeka mirāka sayapāia, jariroakaoka po'imaja jīnurā pō'irā ne'ewa'pákā'ā narisirika o'rioyika. Supabatirā Satanárika ima ña'rījāikarāteoka porikarā.

13-14 I'sia poto ī'rārimarā judíotatarā po'imajareka Satanárika ima ña'rījāika imaekarāte naꝝoatataꝝaeka. Pablotē īaji'awa'ri, “Jesús, Pablotē kireka bojaiki wāmeapi nareka mijā poꝝe', marīñ'mukoyeye'e”, narīka. I'supaka baairā upakajaoka Esceva, kurarāka īꝝamaki makarāte baataꝝaeka. ī'potēñiarirakamaki nimaeka.

15 ī'rārīmi i'supaka narīko'omakaja, ikuꝝaka Satanárika ima nare yi'rika:

—Jesúre ñoñu, supabatirā Pablotēoka yijérāko'ayu. Mijare puri ñiawārūbeyu. ¿Marā je'e mijā?— nare kērīka.

16 Supabatirā Satanárika ima ña'rījāikite naꝝo'irā teritaeka. Tērīrikaja jājiapī ba'iaja nare kibaaeka. Supabatirā najariroakaoka kibaiwa'ruika. Supa imarī riwejuꝝaraka wi'iaipi naru'riwa'rika.

17 Éfesowejeakarā nimaupatiji, judíotatarā supabatirā judíotatamarīrāoka i'sia majaroka ã'mitiriꝝataekarā. Sā'mitiritirā nakīkika. “Tērīritaki kime Jesús”, ārīwa'ri rīkimarā maiꝝamaki Jesúre jiyipupaka õrīkarā mae.

18 I'sia majaroka ã'mitiriwa'ri ba'iaja nabaaika rīkimarāja Jesúre ã'mitiriꝝeaekarāte bojaeka.

19 Supabatirā ikuþaka ye'okirāre baaeka ñ'rārimarā ye'oroka koririmajare: Ye'orokakaka bojaika naþapera, þo'imaja wājitāji e'ewa'ritirā najoeka. I'sia þapera najoeriataeka cincuenta mil rakato þlata rō'ðjirā waþajā'rīa ririka.*

20 I'supaka simamaka maiþamaki Jesús marjarka ñ'rākō'rīmatomarā saþibimaka, rīkimarāja Jesúre na'mitiriþēaeka.

21 I'supaka so'rika be'erō'õ Jerusalénrā þe'ririka Pablote þupajoaeka. "Macedoniaka'ia, supabatirā Acayaka'ia yo'riwa'rirāñu. Jerusalénrā ñimarāka be'erō'õ, Romawejarā a'ririka ima yiro'si", kērīþupajoaeka.

22 I'supaka ãrīþupajaoatirā Timoteo supabatirā Erastoka kire jeyobaarimajare kiruþu kiþūataeka Macedoniaka'iarā. Iki þuri Asiaka'iarā† matikuriji kituika ruþu.

Éfesorā rukubaka naþupajaoamaka oka þo'ijirika

23 Pablote Éfesorā imaeaka þoto, "Jesús ñ'rīkaja imaki þo'imajare tāârimaji", ãrīwa'ri þo'imajare yaþabeþakā'ã jimarā oka naþo'ijiaeka i'sia we-jearā.

24 Demetrio wāmeiki kimaeka i'sia oka bitamatañ'muekaki. Artemisare‡ najiyipuþayeerūkiwi'i uþaka ñoikarjaka þlatakaka baarimaji kimaeka. Aþerāoka kiuþaka baarimaja imarī, aþerāte sñjibaraka rīkimakaja niñerū natðþoroyika.

* **19:19** Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo. † **19:22** En Éfeso ‡ **19:24** Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico.

25 Suþa imar  kire jeyobaarimajare, suþabatir  nuþakajaoka ba'iraberimajareoka kir r taeka. Suþabatir  ikuþaka nare k r ka:

—Maa, ika ba'irabeir  þuri, r kimaka niñer  t poir  maime.

26 ¿Pablote þo'imajare bojaika  'mitirikoribeyur  mij  bai? “Mija  n  uþakaja baatir  mij  jiyipuþayeeika, jiyipuþayeer kumar  sime”, kënë. Kijaika  'mitiritir  r kimar ja þo'imajare kire  'mitirip ayu.  Feso wejeakar  takajamar  kire  'mitirip air . Ritaja Asia ka'iar  imar  kire  'mitirip air  oyiaja nime.

27 Ba'aja maro'si simar n . Suþa imar  mabaapo'ijiaika þo'imajare waruaribesar n . Suþa simamaka sawaþa mat þow r besar n . Suþabatir  Artemisare jiyipuþayeeriwi'iar  þo'imajare a'ribesar n . Ritaja Asiaka'iar , suþabatir  ritatojo wejeareka Artemisare jiyipuþaka  n ur . I'suþaka simako'omakaja, Pablote  'mitirip awa'ri “Imatiyaikamar ko Artemisare ime”, þo'imajare  r r n , — Demetriore nare  r ka.

28 I'suþaka k p k '   'mitiritir , jimar  naboebarika. Suþabatir  ikuþaka  paraka nakasereka:

—¡ Fesokar re jiyipuþayerijayuko, Artemisa ji-itako koime!— nar ka.

29 Nakasereka  'mitiritir , r kimar  þo'imajare naþ 'ir  a'rika.  r oka boebaritir , akaserekar . Suþa imar  ritaja wejeareka oka þo'ijirika. I'suþaka simamaka Gayo, Aristarco Pabloka jeyoariwa'rikar te na i'aeka. Macedoniakar  nimaeka. Po'imajare r r riwi'iar  nare ne'ewa'rika.

30 Kijeyomarāre jaijeyobaarī torā Pablote kākariyapakopeka. Kākarika kiyaþamaka īatirā, “Mikāka'si”, Jesúre ã'mitiriþēaekarāte kire ãrīka.

31 Í'rārimarā i'sia ka'ia ïþarimarāre§ torā imaeaka. Pablo jeyomarā imarī, majaroka kiro'si þūataekarā: “Naka í'rātiji baabekaja”, ãrīwa'ri.

32 Rērīrūkikō'rīmatorā rukubaka nakasereka. Aþeupaka, aþeupaka nakaseremomeka. Í'rīka upaka þupajoaberowi'a rukubaka þupajoabaraka nimaeka. “¿Dakoa baaerā yija rērīko'o?”, narīwārūberika.

33 Judíotataki naka imaeakaki Alejandrore þo'imaja wājitāji naro'si kire jairūjekarā judíorāka. Torā rērītirā imaekarāte jaiokaro'si, Alejandrore kiþitaka mi'mataeka “Mija jaia'si rupu”, ãrīwa'ri. I'supaka kibaako'omakaja nokata'ribetika. “Dakoa oka imabeyua judíorākaro'si”, ãrīwa'ri nare kiboaerā baakopeka.

34 Judíotataki kimaeka õrīwa'ri judíorākamarārāte tērīwa'ribaji akasereka,

—¡Éfesokarāre jiyipuþayeerijayuko, Artemisa ji-itako koime!—

Í'þakuri aiyajérārō'ðjírā i'supaka Í'rīka upakaja akaserebaraka nimaeka.

35 Í'rīka tokaki imaruþutarimaji þo'imajare okata'rirūjekaki, supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Mija ã'mitiþe Éfeso wejeareka imarā. Majiyipuþayeeko Artemisa wi'ia ñarīrīrimaja maime ika wejeareka imarā. Supabatirā kopó'ijérāka ñipi ña'rīka maiarīrīrijayu. “I'supaka imarā nime”, ritaja þo'imajare ãrīwārūþatayu mareka.

36 Nirā þo'imaja “Pakirika sime”, ārībeyurā. Supa imarī mijā jo'ria'si, i'tojīrāja samija ja'atabe. Ba'iaja mijā baa'si, jia mijā þupajoabe.

37 Írā ïmirīja mijā e'era'airā majiyipupayeeiko Artemisarika karee'ebeyurā. Supabatirā ba'iaja koreka jaibeyurā nime.

38 Demetriore kika ba'irabeirāþitiyika aþerāte nare okabaajikareka, niþparimarā þō'irā oka jierī nare e'ewa'ritirā jia simajīñu. Oka naro'si imajīkareka, ïparimarāre nabojaññu. ïparimarā, jā'merimaja nime oka jierimaja.

39 Aþea oka bojarika mijā yaþajīka, Romakarāre jā'meka ãnu uþakaja ïparimarāre rērīrāka þoto nawājītāji mijā bojañjkareka jia simajīñu.

40 Mia, ðmarākā'ā Romatatarā ïparimarāte þupajoarāñu ruku i'supaka þo'imajare oka þo'ijiamaka? Ikuþaka naþupajoarāñu je'e. Aþeyari: “Mare boebariwa'ri ï'rāþē'rōtorāja mare nabaariyaþayu Éfesokarā”, narīþupajoarāñu je'e. I'supaka simamaka werika maro'si simajīñu. Supa imarī “ðMarākā'ā oka imamaka, i'supaka þiþebaraka mijā ime?”, Romatatarāte ārīrākareka, marākā'ā nare yi'riwārūberijīka maime,— torā imaruþutarimajite ārīka.

41 Sabe'erō'ō “Ttojīrāja simarū”, ārītirā nare kiþe'rirūjeka.

20

Macedoniarā Pablote a'rika

1 I'supaka oka imaeaka be'erō'ō Jesúre ã'mitiriþēaekarāte Pablote akaeka. Ke'rirā baaeka ruþu “Jesúre yi'ririþariwa'ri jia mijā imabe”,

ãr̄iwa'ri naka kijaika. I'supaka ãr̄itirã, nare kimajaroka kiboaeka a'yaokaro'si. Supabatirã Macedoniaka'iarã ke'rika.

² Macedoniaka'iarã a'ririjsaparaka ï'râweje upakaja Jesûre ã'mitiripéaekarã põ'irã kituriri-jarika. Napõ'irã eyatirã "Jia Jesûre ã'mitiripéabaraka okajãjia mijá imabe", nare kẽrika. I'sia be'erõ'õ Greciaka'iarã keyaeka.

³ Maekarakamaki aiya torã kimaeka be'erõ'õ Siriaka'iarã waþuruþi a'rirã kibaaeka. I'supaka simako'omakaja judiotatarâte kire jääerã nari'kaika majaroka kiã'mitirika. Supa imarã "Yi'taraþarõ'õrã Macedoniaka'iarã yiþe'riwa'rirãñu bo'iþi", Pablotë ãr̄ipuþajoaeka.

⁴ Kika jeyoariwa'raþarã ikarakamaki yija imaraþe: Sóþater Bereakaki Pirro maki, Segundo supabatirã Aristarco, Tesalónicawejeakarã, Gayo Derbewejeakaki, Timoteo supabatirã Tíquico, Trófimo Asiaka'ikarã, supabatirã yi'i Lucas. I'siarakamarã Pabloka yija jeyoariwa'raþe.

⁵ Filiposwejea eyatirã, yijaka imaraþarâte a'riweirape Tróadewejeearã yijare ta'arî.*

⁶ Pan levadura rukebekaja ba'aribayarã yija imaraþaka be'erõ'õ Filipospi yija a'raþe waþuruþi. ï'râþitarakarîmi be'erõ'õ Tróadewejeearã yija eyaraþe. Yija rupu a'raþarã, yija jeyomarâre torã yija eyaraþe. Torã ï'þotêñiarirakarîmi yija imaraþe.

Tróadewejeearã Pablotë imataþaeka

⁷ Ba'irabeñ'murirîmi† yija rẽrâþe Jesûre yi'yurâþitiyika. Maro'si Jesûre reyaeka

* **20:5** El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25 † **20:7** Domingo

þupajoabaraka kijā'meka uþakaja þan þibaba'aerā yija rērāþe. Yija ba'aerā baaraþaka ruþu Pablote yijare bojaraþe. Aþerīmi ke'rirā baaraþaka simamaka yijare kiwārōyuju ñami ñe'metāji seyaraþe.

⁸ I'sia wi'ia maekarakakuku yuraika ima wi'ireka, þiyikukurō'õrā rērītirā yija imaraþe. Rīkimakaja yaaboaika imaraþaka i'sia kurarakarā.

⁹ Suþa imarī ï'rīka bikirimaji Eutico wāmeiki ïmirā kurarakapi yoirūkia koþereka [‡] imaraþarō'õrā ruþaraþaki. Ñoaka Pablote jaimaka, koþakaja ðõmaka bikirimajite riaraþaka. Koþakaja kārītiyawa'ri kiñā'rāþe mae. Poriwa'ritirā kire yija kõae'ekoperaþe. Koþakaja reyaekaki kimaraþe.

¹⁰ Suþa imarī ruiwa'ritirā, kimajakarā eyaþaÑaritirā Pablote kire wā'wojī'araþe. Suþabatirā ikuþaka yijare kērāþe:

—Mija þupata'si. Õñia jariþe'yuka kime,— yijare kērāþe.

¹¹ I'sia be'erō'õ Pabloþityika yija mirīwa'raþe ate. Torā mirīeyatirā þan kiþibaraþe. Yija ba'araþaka be'erō'õ jairīji Pablote wārāþe. I'sia be'erō'õ Asowe-jearā turitaþarī ke'raþe.

¹² Jia jājika bikirimajite jaþakā'ã, kiwi'iarā þo'imajare kire e'ewa'raþe. I'suþaka kimamaka jia jījimaka najaraþe.

Miletowejearā Pablote a'rika

¹³ Pablote ãrāþaka uþakaja waþuruþi Asowe-jearā yija a'raþe. Topi waþuruþi a'ritirā kire yija ta'raþe, ma'api ke'raþaka simamaka.

[‡] **20:9** Ventana

14 Asorā keyaraþaka þoto waþuruþi kire yija jäätorape. Kire jäätoritirā Mitilene wämeika we-jeearā yija a'raþe mae.

15 Aþerīmi topi yija a'raþaka be'erō'õ Quío wämeika jūmurika yija o'raþe. Aþerīmi Samos wämeika jūmurikarā yija eyaraþe. Topi a'ritirā aþerīmi Miletowejeearā yija eyaraþe.

16 “Asiaka'iarā Jesúre ã'mitiripẽairā þõ'irā ya'rijikareka yiba'ejñiñu”, Pablotē ãþakā'ā ã'mitiriwa'ri, Éfesowejea wājaja yija o'ritapawa'raþe. “Jerusalén wejearā Pentecostés baya ĩaokaro'si wārūaja ma'rijikareka jia simajñiñu”, ãrīþupajoawa'ri, “Jajuaja ma'riye'e”, Pablotē yijare ãrāþe.

Éfesokarā imaruþutarimajare þiyia jia kiokajāñeka Pablo

17 Miletorā imatirā, Éfesowejeearā Jesúre ã'mitiripẽairāte imaruþutarimajare Pablotē oka þūatarape: “Mija i'tabe õ'õrā. Éfesorā a'ribérijíka ñime”, ãrīwa'ri nare kibojapūtarape.

18 Suþa imari yija þõ'irā neyaraþaka þoto ikupaka Pablotē nare ãrāþe:

—Mamarī Asiaka'iarā eyatirā jia mijaka ñimaroþirapaka mijā õñu.

19 Mijaka ñimaraþaka þoto Maiþamakiro'si ba'irabeñjibaraka, “Mija tẽrīwa'ribaji õñuka ñime”, ãrīberapaki yi'i. Suþabatirāoka þo'imajare Jesúre ã'mitiripẽabeyua ĩawa'ri yorape. Suþabatirā judiotatarāte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijūtarape.

20 Jesúrika bojariroka mijare yiboþarapaka þoto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'rãþāberapaki

yi'i. "Kirika bojariroka ã'mitiritirã jia nimarũ", ãrïwa'ri mijare sayibojaþatarape. Rïkimarã wâjítäji, suþabatirã mijá wi'iäräoka mijare sayibojaroyirape.

²¹ "Ba'iaja mijá baaika þupajoariwa'ri samija ja'atabe. I'suþaka Tuþaräte yi'ririka yaþawa'ri maiþamaki Jesucristore mijá ã'mitiriþëabe", ãrïwa'ri judiotatarã suþabatirã judiotatamarã imaräteoka yibojaroyirape.

²² Espíritu Santore yire jã'meika uþakaja maekaka Jerusalénrã ya'rirã baayu. Torã yire o'rirükia õrïbeyuka yi'i.

²³ Ikatakaja mijare yibojawärüyú. Ritaja wejearã ya'ririjayurõ'õrã ikuþaka Tuþaräro'si bojañjirimajare yire bojayu Espíritu Santore nare sõrïrûjemaka: "Wëkomaka imariwi'iarã mire natarãñu. Suþabatirã ba'iaja mijüarãñu", yire nañu.

²⁴ Maiþamakiro'si yiba'iraberükia yire kija'ataeka jia simauþatiji yibaawearäka be'erõ'õ yire najääjikareka marã imabeyua. "Po'imajare wayuñaþa'ri Kimakire Tuþaräte reyarüjeka mare tääokaro'si", ãrïwa'ri þo'imajare yibojaerã maiþamaki Jesúre yire þüataeka.

²⁵ "Kire ã'mitiriþëairäte Tuþaräte jia jã'merãñu", ãrïwa'ri ritaja mijare yibojaraþe. Mae þuri "Aþekurioka yire niabesarãñu", mijareka ñarïþuþajoayu.

²⁶⁻²⁷ Ritaja Tuþaräte þo'imajare bojariyaþparaþaka uþakaja mijare yibojaraþe, kûþají ma'rãþäbekaja. Suþa imarã ika mijare yibojayu: Í'rïka mijakaki Tuþarã þõ'irã eyabesaräkareka, kireje oka imaräka, yiremarã.

28 Supa imarī rakajekaja mijā ñu upakaja jia mijā pūpajoabe, Jesúre yaþaika upakaja mijā baarijayaokaro'si. I'supakajaoka Éfesowejearā pe'rieyatirā, Espíritu Santore mijare jā'meika upakaja jia Jesúre ã'mitiriþēairāte mijā ñarīþe. Maiþamaki Jesúre maro'si riwejurubaraka reyaekaþi ãrīwa'riji, Tuþarārirā maime. Supa simamaka jia nare mijā imaruþutabe, oveja ñarīrīrimajare ñarīñu upaka.

29 Yipupajoaikareka, ya'ritaþarāka be'erō'ð aþerā, þakirimajaroka bojirimajare etarāñu. Yaia oveja saba'ariataika upaka Jesúre ã'mitiriþēairāte þakirimajaroka nawārōrāñu, Jesúre nayi'ririya'atarū ãrīwa'ri.

30 Mija watoþeka ñrārimarā imarā þariji þakirimajaroka Jesúre yi'yurāte wārōrāñurā. "Yija pūpajoika upaka naþupajoarū naro'sioka", ãrīwa'ri supa nabaarāñu.

31 Supa imarī rakajekaja mijā imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika mijā ã'mitiriþēarija'atakoreka. Maekarakakuri wejejē'rāka, ñami, ñimioka mijare yiwārōrapaka mijā ñrīrijaþe. ñrākurimarā oþaraka mijare yokajāâroyirape.

32 Yijeyomarā, mijaro'si Tuþarāka yijairā baayu, mijare kñarīñaoakaro'si. "Mare wayuñawa'ri ba'iaja mabaaika wapa, Tuþarāte ye'kariayu", ãrīwa'ri mijā pūpajoamaka, jiibaji kirika bojariroka mijā ã'mitiriþēærā Tuþarāte mijare jeyobaarāñu. Supa imarī "Yirirāte jia yibaarāñu", kñrīka upakaja Tuþarāte baarāñu.

33 Aþerā niñerū, najariroakaoka oakiriberaþaki yi'i.

34 Ikuþaka simaraþe: Ñoñu uþakaja ba'irabetirã ba'arika, jariroaka yitõþoraþe. Suþabatirã yika imaraþarâteoka yitõþoñjirape. I'sia ññurã mijia ime.

35 Ritaja yiba'irabeka ïapatawa'ri, "Pablote baaika uþaka, jia maba'irabejñu sawaþapí wayuoka baairâte majeyobaaokaro'si", mijia ãrîwärüeka. Ikuþaka maiþamaki Jesûre bojaraþaka mijia ye'kariria'si: "Se'etoyukate têrîwa'ribaji jïjimaka kime sñjirimaji", Jesûre ãrîka,— Pablote nare ãrâpe.

36 I'suþaka Pablote ãrâþaka be'erõ'õ naka ñukurupatirã Tuþarâka kijairape.

37 Tuþarâka kijaiwearapaka poto oþarakaka kire nawã'ojñ'araþe, suþabatirã kiyeteearã nu'suraþe.

38 "Aþekurioka yire ïabesarãñurã mijia mae", Pablote ãrîka simamaka, jimariña ba'iaja naþuparape. I'sia be'erõ'õ þapitakarã kire najeyoariwa'raþe.

21

Jerusalénrã Pablote a'rika

1 Jesûre ã'mitiriþeairâte a'ribojaweatiirã waþururã yija jâirape. Suþabatirã wâjiaja Cos wâmeika jûmurikarã yija a'raþe. Aþerîmi Rodas wâmeika jûmurikarã yija a'raþe. Topi Pátararã yija eyarape.

2 Suþa imarî marîrûkirõ'õrã yija imaraþaka poto, "Feniciaka'iarã sa'rirã baayu ika waþuru", naþakã'ã, i'sia waþuruþi yija a'raþe.

3 A'ririjari Chipre wâmeika jûmurika yija ïao'raþe. Wejerîrîka þe'rõtopi yija o'raþe i'sia jûmurika. Siriaka'i wâjítâji yija a'ririjaraþe. Waþuruþi

ne'ewa'rapaka ba'irijia Tirowejearā namaataerā torā yija pāārape.

4 Torā Jesúre ã'mitiriþēairāte ïatōþotirā ï'potēñarirakarīmi naka yija imaraþe. "Jerusalénrā Pablote ba'iaja jūarāñu", ãrīwa'ri Espíritu Santore nare õrīrūjemaka, "Jerusalénrā me'ria'si", kire narīka.

5 I'supaka narīko'omakaja ï'potēñarirakarīmi be'erō'õ a'rirā yija baaeka ate. Torā Jesúre ã'mitiriþēairā imaraþarā, narōmia, namakarāoka yijaka wejeaþi jeyoariwa'ritirā þapitakarā eyaraþarā. Pō'sirō'õrā eyatirā ï'rākō'rīmatorāja ñukurupatirā Tuþarāka yija jairaþe.

6 I'sia be'erō'õ nare yija majaroka yija bojaraþe a'yaokaro'si. I'supaka baaweatirā waþururā yija jāiraþe. ï'rā þuri topi þe'raparā.

7 Tirowejearāpi a'ritirā Tolemaidawejarā yija eyaraþe. Torā eyatirā Jesúre ã'mitiriþēairāte ïatōþotirā "¿Yaje mijá ime?", nare yija ãrāþe. Supabatirā ï'rārīmi naka yija imaraþe.

8 Aperīmi topi a'ritirā Cesarea wāmeika wejarā yija eyaraþe. Torā eyatirā Jesúrika bojariroka bojataþarimaji Felipe wi'iarā yija a'raþe. Iki imaeakaki ï'potēñarirakamarākaki Jerusalénrā Jesúre ã'mitiriþēairā apóstolrākare jeyobaarūkika najā'mekaki.

9 Botarakakorā makarōmiki kimaraþe. Tīmiamarīrā nimaraþe. Supabatirā Tuþarāte nare õrīrūjeikakaka aþerāte bojirimaja rōmijā nimaraþe.

10 Torā ï'rārīmimarīa yija imatirapakarā, Judeaka'iaþi Tuþarāro'si bojañjirimaji, Agabo wāmeikite etaraþe.

11 Yija þō'irā eyatirā Pablo wa'eyoka kiwareraþe. Saþi kiõñu upakaja kiû'þua, kipitaka kipi'þeraþe. Suþabatirā ikuþaka kibojaraþe:

—“Jerusalénrā ikuþaka judíotatarâte ika wa'eyoba'ipite pi'þerāñu. Kire pi'þetirā judíotatamarñrā imarâte kire nijirāñu”, ãrīwa'ri Espíritu Santore yire bojayu,— Agabote ãrâþe.

12 I'suþaka kẽþakā'ã ã'mitiriwa'ri “Jerusalénrā me'ria'si”, ãrīwa'ri Pablote yija bojaraþe Cesareakarãþitiyika.

13 I'suþaka yija ãrīko'omakaja ikuþaka Pablote yi'raþe:

—Mija oria'si. Mija opakā'ã ñawa'ri, yirñomayu. I'suþaka simako'omakaja yiþuþaka þuri simauþakaja ima. Jerusalénrā yire napi'þerâka takamarña, yire jäärika nari'karäkareka, “Yire mijá jää'si”, ñarñbesarãñu. Maiþamaki Jesúre jää'meka uþakaja baarimaji ñime,— Pablote yijare ãrâþe.

14 Yija ãrâþaka uþaka kiyi'riþeþakā'ã, i'tojírâja kire yija jaiëjerija'atarape. Suþabatirā ikuþaka kire yija ãrâþe:

—Maiþamakire yaþaika uþakaja simarü.—

15 I'suþaka ãrīweatirā yija ba'iríjia jieweatirā Jerusalénrā yija a'raþe.

16 Cesareawejeakarã ï'rãrimaki Jesúre ã'mitiriþeairâka yijaka jeyoariwa'raþarã. ï'rïka Mnasón wãmeiki wi'iarã yijare ne'ewa'raþe torã tuiokaro'si. Chiþrekaki miräki kimaraþe. ï'rãjë'rãmarña Jesúre ã'mitiriþeåtiki kimaraþe.

*Santiago þō'irā wi'iturirī Jerusalénrā Pablote
eyaka*

17 Jerusalénrā yija eyaraþaka þoto jia jíjimakapí Jesúre ã'mitiripéairâte yijare e'etoraþe.

18 Aþerími bikitojo Santiago þõ'irã wi'iturirí Pabloka yija a'raþe. Nimaupatiji Jesúre ã'mitiripéairâte imaruþutarimaja imapataraparâ Santiago þõ'irã.

19 “¿Yaje mijá ime?”, ãriweatirã, “Judíotatamarírâte Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimariñ jia Tuparâte baaraþe”, ãriwa'ri ritaja o'rikakaka Pabloté nare bojaraþe.

20 I'sia ã'mitiritirã jíjimaka imawa'ri, “Jiitaka baaiki kime Tuparâ”, narâþe. Supabatirã ikuþaka Pabloté narâþe:

—Yija jeyomaki, matatarã ríkimarâja imarã Jesúre yi'yurã. Kire ã'mitiripéairã imariþotojo Moiséte jã'meka upaka oyajá mabaarijau ruþu. I'sia miõñu.

21 Aþerâ þuri ð'õrã imarâte ikuþaka bojairã: “Judíotatamarírã ka'iarã Pabloté imataþapoto ‘Moisés imaekakite jã'meroyika mayi'rija'atajíñu’, ãriwa'ri judíorâka torã imarâte kibojayu. I'supakajaoka ‘Mija makarã circuncisión baarika, supabatirã matatarâte baarijariroika yi'ririya'atarika sime’, kẽñu”, l'rârimarâte ãriñrijayu, — Pabloté narâþe.

22 —Metaika norírâñu. “Kireka po'imajare bojakopeika majaroka ritamarâ sime”, nañaokaro'si ð'marâkã'ã mibaarâñu?

23 Ikuþaka mibaajíkareka jia simajíñu. Õ'õrã maka botarakamaki ïmiríja imarã, “Miaika wâjitâji ikuþaka yija baarâñu”, Tuparâte ãriñkarã nime. “Tuparâte yija ãrika upakaja, yija baaraþe”,

ãr̄iwa'ri, Tuparâte jiyipuþaka õr̄iwi'iarã narupua wi'epaterüjeriñ na'rirãñu.

²⁴ Mi'ioka naka me'pe. Ba'iaja nabaaikareka jūjerika yaŋawa'ri judiotatarāre baaroyika uŋaka naka mibaabe. Oveja joeŋiokaro'si mijaro'si sami-waruaŋe. Tuparāro'si sajoeŋitirā, kurarākare mijarupua mijia wi'epaterūjebe "Tuparāte yija ārīka uŋakaja, yija baaraŋe", ārīwa'ri. I'suŋaka mibaa-maka īawa'ri, " 'Moiséte jā'meroyika yi'ribeyuka Pabloté ime', aperāte āñua puri ũakirika sime. Simauŋakaja kiyi'yu", matatarāte ārīrāñu.

²⁵ Judíotatamarīrā Jesúre ã'mitiripēairāte pāpera yija pūatarape. Ikuþaka bojabaraka naro'si yija o'orape: "Ikatakaja mijare yija bojaþūayu: Waþuju imaja jērāka jiyipuþaka õrīwa'ri ri'ia naþāïkakaka mijā ba'a'si. Riweaoka mijā ukua'si. I'suþakajaoka wa'iro'sia wāmuþ namokoru'ataeka ri'ia mijā ba'a'si. Suþabatirā rōmikirā, tūmiakirā, rōmimariñrā, tūmiamariñrāoka ba'iaja baabekaja mijā imabe", ãrīwa'ri yija o'orape,— Pablotē narāpe.

Tuparāte jiypupaka ōrīriwi'iarā Pablotē nañi'aeka

26 Suþa imarí aþerími botarakamaki imaekaráte Tuþaráte jiyipuþaka õrïriwi'iarã Pablotë e'ewa'rika. Ba'iaja nabaika najüjeroyika upaka naka kibaaeka. I'suþaka baatirã, ikuþaka kurarákare kibojaeka: "Ikarakarími sajariwa'yu ruþu ba'iaja yija baaika yija jüjewearükia. Piyirími seyaräka þoto Tuþaráro'si oveja mijä joeñirika yija yaþayu, yija imarakamakiro'si", nare kérïka.

27 Í'potēñarirakarñimi seyaerā baaeka poto
Tuþarâte jiyipuþaka õrïriwi'iarā Pablote imamaka,
Í'rârimarârâ Asiaka'iakarâ judítatarâte kire

ĩatōpoeka. Jājirokapi po'imaja wājítaji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aea.

28 Ikuþaka kire nokabaaeka:

—Yija tā'omaja, Israeltatarā, yijare mijā jeyobaabe. Ì'í ìmiriji imaki ba'iaja mare jaitaparimaji. I'supakajaoka “Moiséte jā'mekakaka mayi'rirükimarña sime”, ãparaka po'imajare kibojapibayu. Supabatirā ika Tuparāte jiyipupaka õrïriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judíotatamarírāte þariji Tuparāte jiyipupaka õrïriwi'iarā ke'eetamaka ba'ia sakimarüjeyu Tuparā ñakoareka, — ãrīwa'ri aperāte nabojaeka.

29 (I'sia rupubaji ì'rārirími wejeñe'metāji Trófimo wāmeikiptiyika Pablotē imamaka niaeaka. Éfesowejeakaki kimaeka Trófimo. Suþa imarī, “Kika kime je'e”, ãrīþupajoakoþewa'ri “Judíotatamaríkate Tuparāte jiyipupaka õrïriwi'iarā ke'ewa'yu”, naríkopéka).

30 Tuparāte jiyipupaka õrïriwi'iarā oka po'ijirika majaroka ã'mitiriwa'ri, i'sia wejearaka imaekarāte torā rīrīwa'rika. Pablotē ñi'atirā kire nayieþoaeka. I'sia wi'iaþi þoritirā, simauþatiji koperekā natātepataeka, torā oka po'ijirikoreka.

31 I'supaka kire jāäerā nabaaeka þoto, Jerusalénwejearaka imaekarāte oka po'ijiaeka majaroka Romakaki surararāka ïþamakire ã'mitirika.

32 I'sia majaroka ã'mitiritirā kisurararākare, supabatirā kirokajítekárā ïþarimara imaekarāteoka kiakaeka. Supabatirā rīrīwa'ritirā rukubaka þupajoabaraka po'imajare boebarikarõ'õrā neyaeka. Surara ïþamakire

kisurararākaþitiyika ketamaka ūawa'ri, Pablote naþajerija'ataeka.

³³ Suþa imarī surara ñpamaki Pablote ū'arūjekaki kisurararākare. Kire ū'i'atirā, ñ'þamiji þerumijiaþi nare kire kiþi'þerūjeka. Suþabatirā þo'imajare kijëriäka: “¿Maki kime ñ'ñ? ¿Dakoa kibaako'a?”, kérïka.

³⁴ Rakaka oyajia þupajoawa'ri akasererikaþi na-jaika. Nakaseretaruþamaka ã'mitiriwārūberiwa'ri, “Tsuþaka oka kireka ime”, kérïwārūberika. Suþa imarī surararāka wi'iarā Pablote ke'ewa'rirūjeka surara ñpamaki.

³⁵⁻³⁶ Surara wi'iarā kire ne'ewa'þakā'ā ūatirā ríkumarāja þo'imajare kibe'erō'ð a'rika. “Kire mijā jääþabe”, ãþaraka nakasererí'rïka. Surara wi'ia mirirūkirō'ðrā neyaeka poto, jääþibaji boebariwa'ri okajäjia najarika. Suþa imarī þo'imajare kire jää'si ãrīwa'ri Pablote surararākare e'emiawa'rika.

Po'imajare ūaeka wājítäji, “Dakoa oka yire imabeyua”, Pablote ãrïka

³⁷ Surara wi'iarā kire ne'ekäkaerā baaeka poto, ikuþaka niþamakire Pablote ãrïka griego okaþi:

—Mika jairika yiyapayu,— kérïka.

I'sia ã'mitiritirā,

—¿Yaje griego oka jaiki mime?

³⁸ “Bikitakamarña Egiþtokakite cu-atro mil rakamaki ba'iaja baairäka jeyoariwa'ritirā þo'imajamatorā ki-maruþutaeka. Roma ñparimaräre ñ'rāþë'rõtoräja kibaariyapakopeka. I'suþaka baaraþaki kime”, mireka ñaríþupajoako'o. I'suþaka yiþupajoakoþeko'omakaja griego oka

mijaikareka, Egiptokakimarïka mime,— kire këřika.

³⁹ I'supaka këpakaã' ikuþaka Pablotekire ãřika:
—Jëno'o aþika ñime. Judiotataki ñime yi'i þuri.
Tarlo wämeika wejeakaki ñime. Imatiyaiweje
Ciliciaka'iarä sime. ¿Yaje þo'imajaka yire mi-
jairüjejíñu?— Pablotekire ãřika.

⁴⁰ I'supaka këpakaã',
—Naka mijaiibe,— kire këřika.
Suþa imarï mirrükirö'õrã rïkamaritirä
þo'imajare wiriwirijayaokaro'si kiþitaka
kimi'mataeka. Po'imajare okata'rika be'erö'õ
hebreo okaþi Pablotekira:

22

¹ —Yijeyomarä judioräka, þakiarimaraõoka mij
ã'mitiþe ruþu. “Dakoa oka kire imabeyua”, mij
ãñaokaro'si yimajaroka mijare yibojaerä baayu
ruþu,— Pablotekire ãřika.

² Nokaþi kijaimaka ã'mitiriwa'ri, wiriwiri najari-
tyaeka. Ikuþaka Pablotekira:

³ —Judiotatakiji ñime yiro'si oka. Cilicia
ka'ia, Tarlo wämeika wejeareka þo'ijirikaki
ñime. Supabatirä õ'õ Jerusalénrä yipakiarika.
Gamaliel wämeikipi ãrïwa'riji þapera yiwärüräpe.
Mañekiaräte jäämekakaka jia yiwärüräpe.
Maekaka Tuparäte mijayi'yu uþakaja yi'ririka
yiþaparoyiraþe yiro'si oka.

⁴ “Jia Tuparäte yi'yuka ñime”, ãrïwa'ri, Jesúre
ã'mitiriþeairäte ba'iaja jüaerä suþa yibaaraþe.
Aþerikuri nare yijäärüräpe. Ímirïja, rõmijäteoka
ñi'awa'ritirä wëkomaka imariwi'iarä nare
yitarüjeraþe.

5 Kurarāka ñipamaki imatiyaiki supabatirā ñiparimarā imatiyarimajaoka “I'supaka kibaaraape”, yireka ārīwārūirā. īrājaoka pāpera yire baañjiraparā, matā'omaja Damascowejeakarāre yibearūkia imakoperaape. I'sia pāpera e'etoritirā, so'oeka yire jā'meika upakaja Jesúre ã'mitiriþēairāte mo'arī ya'rikoape. Jerusalénrā nare e'era'atirā ñiparimarāte wēkomaka nare baarūjerā yibaakoperaape.

“Ikupaka Jesúre yiyi'riū'murape”, ñarīwa'ri Pablotē bojaeka

(Hch 9.1-19; 26.12-18)

6 I'supaka baarī ñimi ñe'metāji ma'aþi ya'rapaka poto, Damascowejewā'tarā ñimarapaka poto, ikuþarō'þiji wejeþemapi jājia yaaboaika yire yaaraapeka.

7 Supa imarī ka'iarā yiñā'rāpe mae. Supabatirā ikuþaka yire sajakorapaka ña'mitirape: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaarijayu?”

8 I'sia ã'mitiriwa'ri ikuþaka yiyi'raþe: “¿Ñipamaki, maki mime?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ã ikuþaka kiyi'raþe: “Yi'iji ñime Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijayuki ñime”, yire kērāpe.

9 I'supaka sayaaboamaka ñatirā yika a'raparāre þupatarape. I'supaka sayaaboamaka ñatirā yika a'raparāre þupatarape. īrā þuri i'supaka yaaboaraapeka ñakoperipotojo yire jairaþaki oka na'mitiriberape.

10 I'supaka yire kijaimaka ã'mitiriwa'ri kire yijērīraþe: “¿Marākā'ã yibaarika miyaþayu Ñipamaki?”, ñarāpe. I'supaka ñapakā'ã ikuþaka yire kiyi'raþe: “Mi'mitirā Damascorā me'þe. Torā

ĩ'ríkate mire bojarãñu ritaja mibaarükia miro'si yija'ataeka", yire kẽrãpe.

11 I'sia yaaboalika ñiarapaka poto yiñakoyaraþe. Supa imarí yika a'raparã Damascorã yire títieyaraþarã.

12 Torã ĩ'ríka Ananías wãmeikite imaraþe. Moisés imaekekakite jã'mekakaka simauþakaja yi'riþataiki kimaraþe. Tokarã judiotatarã, "Jia baaiki kime", ãrÍwa'ri kireka najairape.

13 I'sia wejearã yeýaraþaka be'erõ'õ yiþõ'irã Ananíare etaraþe. Yiwã'tarã ríkamaritirã ikuþaka yire kẽrãpe: "Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate." Ikuþarõ'õþiji kire ñiarape.

14 Supa imarí ikuþaka yire kẽrãpe: "Tuþarã, mañekiarâte jiyipuþayeeroyikakite wã'maiki mime kiyaþaika uþakaja mibaarükia miõñaokaro'si. Supabatirã kiþüataekaki, ba'iaja baakoribeyukate* miaerã, supabatirã kijaika mia'mitiyaokaro'si Tuþarâte miþõ'irã kire þüatarape.

15 Jesúس majaroka mibojataþarijarirãñu. Miaeka mirãka, mia'mitirikaoka ritaja po'imajare mibojataþarãñu.

16 Miba'e'a'si. Jesúre ã'mitiriþëatirã, ba'iaja mibaaiaka kijújerã kire mijéñebé. Supabatirã ruþuko'a mijújerûjebe", yire kẽrãpe.

17 ÑoaþaÑaka Jerusalénrã imakoþeka yiþe'riwa'raþe. Torã ĩ'rãrõmi Tuþarâte jiyipuþaka õrÍriwi'iarã Tuþarâka jairõ ya'raþe. Tuþarâka jaikõrõ makãrãrãñuroka uþakapi Maiþamakire jaimaka ñiarape.

* **22:14** Refiere a Cristo, el Mesías

18 Toþi ikuþaka yire kẽrãþe: “Ñojimarõji Jerusalén wejeaþi me'þe. Õ'õrã imarã þo'imaja yimajaroka nare mibojakopemaka ã'mitiriþeabesarãñurã”, yire kẽrãþe.

19 I'suþaka kẽþakã'ã ã'mitiritirã ikuþaka kire yiþi'raþe: “Maiþamaki, õ'õrã imarã ritaja yibaaeka mirãka õñurã. Mire ã'mitiriþeabaraka judiorãkare rẽriþiwi'iarã imarãte e'epoatirã wẽkomaka imariwi'iarã nare yitaroyiraþe. Suþabatirã nare yiþajewã'imarõroyiraþe.

20 Mimajaroka bojaramaji Estebanre najããmaka yiyoirõkamarãþe. Kire jääbaraka jariroaka nawarataraþaka ïarõrimaji ñimaraþe. Suþa imarõ Estebanre jääweatirã, ‘Tsuþakaja kire mabaajïka jia sime’, ñarõþupajoaraþe yiro’sioka”, Maiþamakire ñarãþe.

21 I'suþaka ñarõko'omakaja ikuþaka yire kiyi'raþe: “Me'þe. Yoerã mire yiþüatayu judíotatamarõrãte miwärõkaro'si”, yire kẽrãþe,— ãriwa'ri þo'imajare Pablote bojaeka.

Surararãka ïþamaki Pablote ñi'arûjekaki

22 I'suþaka judíotatamarõrãreka kẽrõka þoto þo'imajare kire ã'mitirityika. Ate boebariwa'ri akasererikaþi kire naþipëka.

—Kireyaþarü. Õnia imaberijïki kime,— narõka.

23 Ña'rõyaarõmarõaja naþipëka. Suþabatirã naþariroaka þemakato[†] waratatirã ka'ia uyuakaka ïmirã nabaremiaruika. “Boebaka yija ime”, ãriþrika i'suþaka nabaaeka.

24 I'suþaka nabaamaka ïawa'ri, surara ïþamaki kisurararãkare nawi'iarã Pablote

[†] **22:23 Mantos**

ke'ekākawa'rirūjeka. “¿Dakoa oka imamaka, po'imajare mire ã'mijīayu?”, ãrīwa'ri, “Pablote ajeaipi mijā pajebe”, surara īpamakire nare ãrīka.

25 Kire pajeberā napi'perīkaweaeka poto ikuþaka Pablote jaika tokaki īpamakire:

—¿I'rikā Romatatakite mijā pajejīka jia simajīñu ruku? ¿Ba'iaja yibaaiaka ūakoribekaja yire mijā pajeberā baayu bai?— Pablote kire ãrīka.

26 I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, kīþamaki þō'irā a'ritirā, ikuþaka kire kibojaeka:

—Jia mirakajebe, i'suþaka mibaarūki ruþu. Í'í ñimirīji miþajerūjeiki Romatatakī kime,— kērīka surara īpamakire.

27 I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri surara īpamakire ikuþaka Pablote jērīka:

—¿Yaje rita sime Romatatakī mima?—

—Ikijioka ñime,— Pablote ãrīka.

28 —Rīkimaka yiþapañjiraþe Romatatakī imaokaro'si,— surara īpamakire kire ãrīka.

I'suþaka kēþakā'ã,

—Romatatakī po'ijirikakiji ñime,— Pablote ãrīka.

29 Suþa imarī kire pajeberika yaþakopekarā kīkiwa'ri aþerō'õrā kire na'ritaþawa'rika. “Ba'iaja Romatatakite yiþajerūjekopeyu”, ãrīwa'ri surararāka īpamakioka kīkikaki.

Íþarimarā imatiyairā wājítāji Pablote jaika

30 “¿Dakoa oka imamaka, po'imajare Pablote ã'mijīaeka?”, ãrīwa'ri aþerīmi, kurarāka īpamarā, judiotatarā īþarimarā imatiyaitataoka surararāka īpamakire rērātaeka. Suþabatirā Pablote þerumijia kutetirā, nawājítāji kire e'ewa'ritirā kire kija'arīkaeka.

23

¹ Judíotatarā īpamarāre ūtarīkatirā ikuþaka Pablote ārīka:

—Yitā'omaja, ñōnia ñimatiyikuriji Tuþarāte yaþaika uþaka baarimaji ñime. Suþa imarī kiwājītāji jajumariðaja ñime,— Pablote nare ārīka.

² I'sia ã'mitiritirā kurarāka īpamaki imatiyaiki, Ananías* wāmeiki Pablo pō'irā rīkamarikarāte “Kiri-jea mijā þaaþe”, kērīka.

³ I'suþaka nabaamaka ikuþaka Pablote kire ārīka:

—“Jia baaiki ñime”, ãñuka imariþotojo, ba'iaja mibaayu. Suþa imarī sawaþa ba'iaja mijūerā Tuþarāte ba'iaja mire baarāñu. “Moiséte jā'meika yi'ribeyuka mime”, yireka merīko'omakaja kijā'meika yi'ribekaja yire miþemapaarūjeyu, — Pablote ārīka kurarāka īpamaki imatiyaikire.

⁴ I'suþaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, torā imaekarāte ikuþaka Pablote ārīka:

—Tuþarāte wā'maekaki kurarāka īpamaki imatiyaikite ba'iaja mijaiyu.—

⁵ I'suþaka napakā'ã ã'mitiritirā, ikuþaka Pablote ārīka:

—Yitā'omaja, “Kurarāka īpamaki imatiyaiki kime je'e”, ñariwārūbeyu. “Mija īpamakire jaiyuyebekaja”, ãrīwa'ri Tuþarā majaroþūñu bojaika. “īpamaki imatiyaiki kime”, ñariwārūrikareka, kire yijaiyuyeberijāäeka, — Pablote ārīka.

⁶ Judíotatarā īparimarā rakaka oyiaja þupajoairā nimaeka. ī'rārimarā saduceokaka þupajoakerā,

* **23:2** El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

aþerā fariseokaka þupajoaekarā. I'sia ðrīwa'ri ikuþaka jājirokapi Pablate jaika:

—Yitā'omaja, fariseokaka þupajoaiki ñime yiro'sioka. Yirīrāoka i'suþakaja þupajoairā imarā. “Reyakoperipotojo þo'imajare ðñia jariþe'rirāñu ate”, ãrīþupajoaiki ñime. I'suþaka þupajoaiki ñimamaka, mijā wājítāji “Oka kire ima”, ðrīwa'ri i'suþaka yire mijā jērīayu,— Pablate nare ãrīka.

⁷ I'suþaka kēþakāð ã'mitiriwa'ri, saduceokaka þupajoairā okatotoð'muekarā fariseokaka þupajoairāka, rakakaja þupajoaekarā imarī.

⁸ (Ikuþaka nañu saduceokaka þupajoairā: “Reyairā þo'imaja ate ðñia jariþe'ribesarāñurā, ángelrākaoka imabeyurā, suþabatirā Satanárika imaoka imabeyua”, narīþupajoayu. Fariseokaka þupajoairā þuri, i'suþaka ãrīþupajoabeyurā).

⁹ Suþa imarī rakaka oyiaja þupajoairā imarī, jājirokapi nokatotoeka ruþu. Toþi mae Moiséte jā'meka wārōrimaja mi'miríkaekarā jaiokaro'si. Fariseokaka þupajoairā nimaeka naro'sioka.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime ð'í. Damascorā ke'rapaka þoto ángelte kire jairaþe je'e aþeyari. “I'suþakamarña sime”, marīberijñu,— ðrīwa'ri na-jaibu'aeka.

¹⁰ Jimarña jājirokapi okatotobu'abaraka, boebaitaka nimamaka ðawa'ri, “Pablate ba'iaja baawā'imarītirā kire najāâriatarāñu je'e”, surara ðpamakire ãrīþupajoaeka. Suþa imarī kisurararākare akatirā ikuþaka nare kijā'meka: “Pablate nawatopekapi e'epoatirā mijā wi'iarā kire mijā taþe ate”, nare kērīka.

11 I'siñami Pablo pō'irā maiþamaki Jesúre þemakotowirika. Kiwā'tarā eyarīkaritirā, ikuþaka Jesúre kire ārīka:

—Okajājia mimabe Pablo. Jerusalénrā mima poto yimajarōka mibojaika uþakajaoka Romawejearā mimarāka poto mibojarāñu,— Pablote kērīka.

Pablote jāärika naþakatarika

12 Aþerīmi ï'rārimarā judíotatarā takaja kareaja rērītirā, “Pablote majāäjīñu”, narīþupajoaeka. “Õnia kimarākarō'ðjīrā maba'abesarāñu, supabatirā okoa mukubesarāñuoka. Kire majāäbesarākareka, Tuparāte mare jāärū”, natiyiaja narību'aeka.

13 ï'rīka uþakaja i'supaka jaibu'abara ka imae karā ï'parāþo'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ðjīrā nimaeka.

14 I'sia be'erō'õ kurarāka ïþamarā, judiorāka ïþarim arāka jairīna'rika. Naþō'irā eyatirā ikuþaka narīka:

—Yija ï'rīka uþaka þupajoawa'ri, “Pablote õnia imarākarō'ðjīrā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majāäbesarākareka, Tuparāte mare jāärū”, yija ārīko'o.

15 Mija, judíotatarā ïþarim arāka imatiyaitatarāoka ikuþaka mij a baajíkareka jia simajīñu: Maekakaja surara ïþamakire oka mij a þūatabe, waeroka bikitojo mij a pō'irā Pablote ke'era'arū. “Yaje rita oka þarea kire imarika yija õrīriyaþayu. Supa imari õ'õrā Pablote me'era'abe”, ārīþakitirā oka kire mij a þūatabe. I'supaka mij a ārīrākareka õ'õrā Pablote etabeyukajiji kire yija jāätorirāñu,— narīka.

16 Pablo þaka'imaki i'suþaka oka imamaka õrïkaki. Suþa imarï i'sia oka Pablote bojarï, surara wi'iarã kikäkaeka.

17 Torã eyatirã Pablote kibojaeka. Suþa imarï torã imaeakaki ï'rïka surara ruþuko'amakite Pablote akaeka.

—Í'í bikirimajire miþamaki þõ'irã me'ewa'þe. Oka bojaerã kibaarijyu,— Pablote kire ãrïka.

18 I'suþaka këþakã'ã ã'mitiritirã surararãka ïþamaki þõ'irã kire ke'ewa'rika. Ikuþaka kïþamakite kibojaeka:

—Yija ïarñuka Pablo yire akatirã, “Í'íre miþamaki þõ'irã me'ewa'þe”, këþakã'ã kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaþarijyu,— kire kërïka.

19 I'suþaka këþakã'ã ã'mitiriwa'ri, aþerõ'õ pañakarã kire e'ewa'ritirã kire kijëřñaeka,

—¿Dakoa yire bojarika miyaþayu?— kërïka.

20 Suþa imarï ikuþaka kire kibojaeka:

—Judítatarã ï'rïka uþakaja þuþajoawa'ri niþarimarã wäjitäji Pablote mijá e'ewa'yaokaro'si oka püatarãñurã. “Yaje rita oka kire imarika õrïrika yija yaþayu”, nariþakirãñu.

21 I'suþaka mijare narïkøemaka miyi'ria'si. Naka imarã ï'þarã po'imajarakamarã têrïwa'ribajirõ'õjïrã ma'a ñe'metäji Pablote jääerã nata'arãñu. “Pablote õñia kimaräkarõ'õjïrã, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimarãñu. Kire majääbesarãka, Tuþaräte mare jäärû”, ãñurã nime. Mire najëñeräka uþakaja mijä'merükia ta'atikaja nime,— surara ïþamakire kërïka.

22 —Me'þe. Yire mibojaika aþeräte mibojaþiba'si,— surara ïþamakire kire ãrïka.

Félix pō'irā Pablotē ne'ewa'rīrūjeka

²³ Suþa kibaaeka be'erōõ surararāka ñpamaki, kirokajíte imaekarā ñparimarā ñparāte akatirā ikupaka nare kibojaeka:

—Ire ñami nueve rō'ñjirā aiyate eyawa'rīrāka þoto Cesarearā Pablotē mijā e'ewa'rīrāñu. Ikarakamaki mijaka a'rīrāñurā: Doscientorakamarā imarāñurā û'puapi a'rīrāñurā. Suþabatirā setenta rakamarā a'rīrāñurā kawaru þemapi. Suþabatirā doscientorakamarā imarāñurā bejoarikawa'ririmaja.

²⁴ Suþabatirā kiþemapi Pablotē a'yaokaro'si kawaru tōþoweitikaja mijā imabe. Íþi Félix pō'irā ñnikaja Pablotē eyarika yiyaþayu,— nare kērīka.

²⁵ Ikupaka ãriwa'ri naka surara ñpamakire þapera þūataeka Félixre:

²⁶ “Yi'i Claudio Lisias ika þapera þūataiki. ¿Yaje mime Félix, Íþi imatiyaiki?

²⁷ Judíotatarā ñí Pablotē ñi'atirā kire jääerā nabaakoþeraþe. ‘Romatataki kime’, naþakā'ã ã'mitiriwa'ri, kire najää'si ãriwa'ri yisurararākapiþiyika a'ritirā kire yija ë'marape nareka.

²⁸ 'Tsiakaka oka kire ima', naþakā'ã ã'mitiyaokaro'si, judíotatarā ñparimarā imatiyaitata pō'irā Pablotē ye'ewa'raþe.

²⁹ ‘Yija ñekiarāte jäämekakaka yi'ribeyuka kime’, ãriwa'ri kire naboebaraþe. Pablo puri Romakarā ñparimarāre jäämeika yi'ribeyukamarïka imarī, wëkomaka imariwi'iarā imaberijïki, majääberijïkioka.

³⁰ Judíotatarā kire jäärika nari'kaika õrítirā miþo'irā kire yiþuatayu. Kire okabaarimajareoka

yipūatayu. Supa imarī torā na'yu 'Ikuþaka sime oka kiro'si', mire nañaokaro'si. I'tojirāja sime", ãrīwa'ri Félixre þaþera kiþūataeka.

³¹ Supa imarī surara ðamakire jā'meka uþakaja Pablotē e'ewa'ritirā Antíþatriewejarā neyaeka.

³² Aþerīmi surararāka ū'þuaþi a'rikarāte nawi'iarā þe'riyeaka ate. Cabaru þemaþi a'rikarā takaja Pablopitityika o'rikarā.

³³ Cesarearā eyatirā ðipi Félixre papera naja'ataeka. Supabatirā Pablotē kiþō'irā natarika.

³⁴ I'sia papera ðaweatirā ikuþaka Pablotē kijērīaeka:
—¿No'okaki mime?— kire kērīka.

I'supaka kēþakā'ã,

—Ciliciaka'iakaki ñime,— Pablotē ãrīka.

I'supaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri,

³⁵ —“Mire þarea ima”, ãrīrī mire okabaari-majare etarāka þoto nare mijairika ña'mitirirāñu rupu,— Félixre kire ãrīka.

Supa imarī, ðipi Herodes wāsare baarüjekawi'iarā kisurararākare kire kīarīrūjeka.

24

*Félixre ðaeka wājitāji, “Oka imabeyua yiro'si”,
Pablotē ãrīka*

¹ Ðrāpitarakarīmi be'erō'ð kurarāka ðamaki imatiyaiki Ananías, supabatirā judíotatarā þakiarimarāþitityika Cesarearā neyaeka. Nare jaïijirī Térbulo wāmeikite naka eyaeka. Cesarearā eyatirā ðipi þō'irā na'rika, “Pablotē oka ima”, ãrīrī.

² Supa imarī ðipi Félixre akaeka Pablotē. “Oka Pablotē ima”, ãrīwa'ri ikuþaka Tértulote ãrīka Félixre:

—Jia mibaayu ñiþamaki. Miõñuaþi ãrīwa'riji, werika imabeyua maro'si. Supabatirā jia

mijērāko'aikaþi ritaja jiibaji simamaka ika ka'iareka imarāte jia mijeyobaayu.

3 I'suþaka mibaarijayua ðr̄itirā ritaja þo'imajare jījimaka mika ime. "Ñipamaki jia yija jiyipuþayeeiki, jia mibaayu", yija ãnu.

4 Ima aþea miba'iraberika je'e. Suþa imarī ñoaka mika yijaiberijñu miba'iraberika yiriatakoreka. Ñojimarīji yijaika mia'mitiþe ruþu.

5 Í'í imaki, Pablo kiokaþi þo'imajare rukubaka þupajoarüjeiki. Í'râwejerâmarña turitirā judiotatarâte rukubaka kiþupajoarüjetape. Jesúz Nazaretkakire â'mitiriþeairā ruþuko'amaki kime.

6 Tuþarâte jiyipuþaka ðr̄iriwi'ia Tuþarâ ñakoareka ba'aja baarüjeriyapawa'ri torâ kâkaberijrâ uþarâka torâ kikâkarape.* Suþa imarī kire yija ñi'araþe. Yija ñekiarâte jâ'meka uþaka, "Oka kire ima", ârîrika yija yaþakoperape.

7 I'suþaka baarika yija yaþako'omakaja surara ïþamaki, Lisias yija þo'irâ eyatirâ, okajâjia baatirâ yijareka Pablotë kë'marape.

8 Ikuþaka yijare kérâpe: " 'Oka Pablotë ima', ârîrika mijâ yaþarâkareka, ika ka'i ïþamaki Félix þo'irâ mijâ a'þe", yijare kérâpe. Suþa imarī, ñipamaki Félix, miõñu uþakaja kire jêriakõrî je'e þarea kire imakaka. I'suþaka mijérârâka be'erôð "Kire nokabaaika rita sime", merîrâñu,— Tértulote ârîka Félixre.

9 Torâ judiotatarâ kika imae karâoka "Rita sime", ârîkarâ.

* **24:6** La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar los lectores entender a que refiere el abogado Tértulo.

10 Suþa imar   Félix j  r  baaekaki Pablot   k  pitakaþi, “Mijaibe”,   r  wa'ri. I'suþaka kibaamaka   latir  , Pablot   jai  'mueka,

—  No  nu, ika ka'iar   bikija   pi ima  'muekaki mime. Suþa imar   miw  jita  ji “Dakoa oka imabeyua yiro'si”,   r  wa'ri j  jimakaþi yijair   baayu.

11   po  'puar  e'earirakar  mi r  'o  j  r  ja seyawa'yu ruþu Jerusal  nr   Tupar  te jiyipuþayeer   yituraþaka be'er  'o  . “Rita sime je'e”, mer  r  kareka, aþer  te mij  pe.

12 Mar  pateoka Tupar  te jiyipuþaka   r  riwi'iar   r  r  tir   imar  ka yokatotomaka   berapar     r  . Suþabatir   simauþatiji jud  r  kare r  r  riwi'ia yituriroyiraþar  'o  r   r  r  par  re rukubaka puþapajoar  jeberapaki yi'i. Jerusal  n wejareka oka yiþo'ijiaberaþaka simamaka, “I'suþaka Pablot   ba'aja baaraþaka poto kire yija   araþe”, maki   iw  r  berij  ki.

13 Suþa imar   “Pablot   yija okabaaika ritataka sime”, nar  w  r  berij  nu.

14 Ika mijare yibojawaþu'aer   baayu. Tupar  , yiþekiar  te jiyipuþayeekakite jiyipuþaka   no  nu yiro'sioka. I'suþaka imariþotojo Jes  re yijare w  r  eka uþakaja Tupar  te yijiþuþayeeyu. Jud  totatar     parimar   puri “Jes  rika bojariroka þakirimajaroka sime”,   nur  . Tupar  te yi'yuka imar  , Mois  simaekakite j  mekakaka, suþabatir   Tupar  ro'si boja  jirimajare o'oeakaoka yi'yuka   ime.

15 “Nimaþatiji reyair  te ate Tupar  te   nia jariþe'r  r  jer  n  ”,   r  rimar     'o  r   imar  te   nu uþaka   nuka   ime yiro'sioka. Ba'aja baair   reyair  te, jia baarijayur   reyair  teoka i'suþaka

kibaarāñu.

16 Suþa imarī jia oyiaja yibaariyaþayu, Tuparā wājitāji, þo'imaja wājitājioka, yire oka imakoreka.

17 Í'rājē'rāmarīa, aþea wejeearā turitaþatirā, Jerusalénrā yiþe'rietaryape. Torā þe'rietaryatirā wayuoka baairāte niñerū yiþibaraþe. Suþabatirā Tuparāte jiyiþupayeebaraka wa'iro'sia kiro'si torā yijoeñjirūjeraþe.

18 Tuparāte jiyiþupaka ðrīriwi'iareka i'suþaka baabaraka ñimaraþaka poto ð'rārimarā judíotatarā yire ñatōþoraþarā. Yija tatarā ba'iaja nabaarijayua najüjeika upakaja yibaawearaþaka poto, yire niatōþoraþe. I'sia poto ríkimarā imaberaþarā þo'imaja yika, suþabatirāoka, oka imaberaþaka.

19 Aþerā judíotatarā Asiaka'iakarā þuri yire ñatōþotirā oka þo'ijiaraparā. I'suþaka imarā imarī "Oka kire ima", ãrīwa'ri, bojarī ni'tarū maekakaja.

20 Bojarī ni'tabesarākareka, ñrā ð'ðrā imarāja bojarū. Í'þoñ'þuarāe'earirakarīmi rð'ðjírāja seyawa'yu ruþu Jerusalénrā yija judíotatarā ðparimarā imatiyaitata wājitāji yimajaroka nare yibojaraþaka be'erð'ð. ð'ðrā imarā, sã'mitiraparā imarī "Ikuþaka Pablote ba'iaja baaraþe", ãrīwa'ri yijare nabojañkareka jia simajññu.

21 Aþeyari "Reyariþotojo ate ðñia jariþe'rirāñurā þo'imaja", ika takaja jājirokapi torā ñarāþaka ã'mitiritirāja "Oka kire ima", mijá ãñuje'e,— Pablote ãrīka.

22 Jesúre þo'imajare ã'mitiriþeaika majaroka ðritikaki Félixre imaeka imarī ikuþaka nare kẽrīka:

—I'tojírāja ña'mitirirāñu ruþu. Surara ðpamaki Lisiare etarāka poto, "Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si", ñarñrāñu,— Félixre ãrīka.

23 Supa imarī ikupaka surara īpamakire kērīka:
—Wēkomaka imariwi'iarā Pablote mijā īarīpe.
Torā tīmarīji kire mijā baa'si. Kijeyomarāre
etarākareka kire najeyobamaka mijā jājibaa'si,—
kērīka.

24 I'sia wārīwa'ri aperīmirō'ōjīrā be'erō'ō Félixre
etaeka ate kirūmu Drusilaþitiyika. Judiotatako
koimaeka. Torā eyatirā Pablote kiakarūjeka. Ke-
taeka þoto, Jesucristore ã'mitiriþearikakaka kiboja-
maka Félixre ã'mitirika.

25 Ikuþaka Pablote kire bojaeka: “Jia ī'rātiji
þupajoawa'ri i'supaka mijā imabe', ãrīwa'ri
Tuparāte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare
jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajīnū.
Ī'rārīmi ba'iaja mabaaika waþa Tuparāte mare
jēñerāñu”, Pablote ãrīka. I'supaka kēþakā'ā
ã'mitiriwa'ri, Félixre þupataeka.

—Me'þe ruþu. Dakoa baabekaja ñimarāñurīmi
ate mire yakarāñu i'siakaka rīkimabaji
ñā'mitiyaokaro'si,— Pablote kērīka.

26 “Niñerū yire kījirākareka, kire yija'atarāñu”,
ãrīþupajoawa'ri, ñemeaja Pablote kiakaeka, kika
jairā. I'supaka simako'omakaja kiyapaeaka
upakamarīa Pablote baaeka.

27 I'supaka kibaayukā'āja ī'þakuri wejejē'rāka
so'rika. I'sia be'erō'ō īpi kimaekareka Félixre
þorika. Supabatirā Porcio Festo wāmeiki kiõ'toarā
īpi jāikaki. Félix īpamaki kimaeka kiþorirā baaeka
ruþu judiotatarāþitiyika jia imarika yaþawa'ri
Pablote kija'ataberika ruþu.

25

Festo wājítāji Pablote jaika

1 Festo īpi imarī kikākaeka be'erō'ō maekarakarīmi simaeka poto Cesareaipi imatirā Jerusalénrā turirī ke'rika.

2 Torā keyaeka poto kurarāka īpamarā supabatirā, judiotatarā īparimarā imatiyairā “Oka ima Pablote”, ārīwa'ri Festore bojarī netaeka.

3 —Jia yijare mibaabe. Ō'ō Jerusalénrā Pablote etaerā kire miakaþūabe, — ārīwa'ri Festore napakatarika.

Sarupubaji natiyiaja ikupaka najaika simamaka: “Pablote kiakarāka poto ma'a ñe'metājirō'ōrā kire majāÿe'e.”

4 I'supaka napakā'ā, ikupaka Festore nare ārīka:
—Cesarearā wēkomaka imariwi'iarā Pablote ime.
“Supa imarī ñojimarīji yipupayariji torā ya'rirāñu”,
ñarīþupajoayu.

5 Yika na'rirū ī'rārimarā īparimarā mijaka imarā. Oka kire imarākareka þuri, yika a'ritirā, “Oka kire ima”, narīrū,— Festore nare ārīka.

6 īpaþitarakarīmi Jerusalénrā imatirā, Cesarearā Festore þe'riwa'rika ate. Aþerīmi oka jieriwi'iarā ke'rika. Torā eyatirā Pablote kiakaeka.

7 Pablote kākaeyaeka poto judiotatarā Jerusalénpi i'taekarāte kiþō'irā narākutorirīkaeka. “Rīkimakaja oka kire ima”, ārīkoþeriþotojo, “I'siakaka oka kire ima”, narīwāþu'awārūberika.

8 I'supaka napakā'ā ã'mitiritirā, “Oka yire imabeyua”, ārīwa'ri ikupaka Pablote ārīka:

—Yija judiotatarāte jā'meika ã'mitiriþēabeyukamarīki ñime. Tuparāte jiyiþupaka õrīriwi'iarā ba'iaja baarī kākaberapaki yi'i. Supabatirā īpi Césarte*

* **25:8** El emperador de Roma

yi'ribeyukamarïki yi'i,— Pablotë ãrïka torã
ã'mitirirupäekarâte.

⁹ Judiotatarâka jia imarika yaþawa'ri, ikupaka Pablotë kijerîaeka Festo:

—¿Yaje Jerusalénrã me'ririyaþayu? Jerusalénrã þo'imajare ïarâka wâjitâji, “¿Yaje oka mire ima?”, ãriwa'ri yijerîarika, “¿Yaje miyaþayu?”,— Festore kire ãrïka.

¹⁰ I'supaka këþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka Pablotë yi'rika:

—Jëno'o. Õ'õrã miwâjitâji yirîkame “Oka mire imabeyua, oka ima miro'si”, yire meñaokaro'si. I'supaka õ'õrã baarimaji Ípi Césarte mire imarûjemaka, õ'õrâja yire mijerîabe. Judiotatarâte ba'aja yibaaberaþaka jia miõñu.

¹¹ Ba'aja yibaaeka miõrîrâkareka þuri, yire mijâärûjebe. “Yire mijâärûje'a'si”, ãrîberijîki yi'i. “Oka kiro'si ima”, yireka nokabaaika ritamarîa simarâkareka, ï'rîkaoka judiotatarâ þõ'irâ yire mijâa rûberijîñu. Suþa imarî, Ípi César kiþupakarâja, “Oka mire ima, oka mire imabeyua”, yire kërîrika yiyapayu,— Pablotë ãrïka Festore.

¹² I'supaka këþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, kire jaijey-obaarimajaka Festore jaika. Suþabatirâ ikupaka Pablotë kërîka:

—Suþa sime, “Ípi Césare yire ãrîrika yiyapayu”, meþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, kiþõ'irâ mire yija þüatarâñu,
— Festore kire ãrïka.

Ípi Agriþare ūaeka wâjitâji Pablotë jaika

¹³ I'sia wârîwa'ri aþerîmirõ'ojîrâ Ípi imatiyaiki Agriþa wâmeiki kibe'erõ'ôkako Bereniceþitiiyika,

Cesarearā neyaeka. Festore mamaka īpi jāika simamaka, “Jia mimabe”, kire ārīrī na'rika.

14 Ñoapañaka torā imatirā Pablo majaroka Festore bojaeka īpi Agripare.

—Īpi Félixre imaeka poto wēkomaka imariwi'iarā ī'rīkate kitaeka, ð'ōrāja kime rupu.

15 Jerusalénrā ñimaraþaka poto kurarāka īpamarā supabatirā judiorāka īparimarā, “Oka kire imamaka kire majāājikareka jia simajīñu”, yire narāþe.

16 Ikuþaka nare yiyi'rape: “Yija Romatatarāte jā'meika ikuþaka sime: ‘Oka kire ima’, āñurā wājitāji rīkamaþarakā, ‘Ikuþaka simamaka, oka yire imabeyua’, nare kērībeyukaji kire jāärika imabeyua”, nare ñarīka.

17 Suþa imarī ð'ōrā judiotatarāte etaraþaka poto, yiba'eberape. Aperīmi īparimarāre oka jieirð'ōrā naka eyatirā, Pablote yakarūjeraþe.

18 Yipuþarō'ōpi, “ ‘T’siakaka ba'iaja baaraþaki kime’, ð'ōrā etairā judiotatarāte kireka ārīrāñu je'e”, ñarīpuþajoakoperape. I'supakamarā simaraþe. Aþeakaka oyiaja kire nokabaaraþe.

19 “Tuþarāte yija jiyipuþayeerijayu uþaka yi'ribeyuka kime”, ārīwa'ri “Oka kire ima”, kireka narāþe. Supabatirā īrīka Jesús wāmeikireka “Reyakoperiþotojo ate õñia kijariþe'rika”, Pablote ãþakā'ã kire nokabaaraþe. I'sia takaja nabojaraþe.

20 Marākā'ã i'siakaka nare jērīawārūberiwa'ri ikuþaka Pablote yijērīlarape: “ ‘Jerusalénrā, oka kire ima, oka kire imabeyua’, ārīwa'ri, oka najieirð'ōrā ðyaje me'ririyaþayu?”, kire ñarīkoþeraþe.

21 “Jēno'o, Romakaki ūpi César, ‘Oka kire ima, oka kire imabeyua’, yire kērīrika yiyapayu”, Pablote ārāpe. I'supaka kēpaka'ā ā'mitiriwa'ri, “Romawejearā kiþō'irā mire yipūatarākarō'ōjīrā wēkomaka imariwi'iarā mimarāñu ruþu”, kire ñarāpe,— Festore ārīka Agripate.

22 Supa imarī ikupaka Agripate ārīka Festore:

—Yi'ioka Pablote jairika ā'mitiriyapaike.—

—Jee, waeroka bikitojo kijaimaka mia'mitirirāñu,— Festore kire ārīka.

23 Supa imarī bikitojo Agripa, Berenicepitiyika, Pablote jaimaka ā'mitirirī neyaeka. Torā eyatirā “Tērīrikaja imatiyairā nime”, po'imajare ārīþupajoaokaro'si jía jariroaka waþajā'rīkaka jāätirā, rērīrūki wi'iarā nakākaeka. Surararāka īþamarāpitiyika, supabatirā i'sia wejareka īþarimarā imatiyairāpitiyika nakākaeka. Nakākamaka īatirā, Festore akarūjeka Pablote.

24 Pablote etamaka īatirā, torā rērītirā imae karāte ikupaka Festore ārīka:

—Ñipamaki Agripa, supabatirā yijaka rērītirā imarā, mijā īabe, ī'ī kime Pablo. Rīkimarāja judiotatarā “Oka kire imamaka, kireyapajīñu”, ārīwa'ri akaserebaraka kire nokabaarijayu yire, Jerusalénrā supabatirā õ'ō Cesarearāoka.

25 Yipūþajoaikareka, oka imatiyai ka imabeyua kiro'si. Supa imarī “Kireyaparū”, ñarīwārūbeyu. “Maiþamaki César wājitāji, T'siakaka oka mire ima, i'sia oka mire imabeyua”, yire kērīrika yiyapayu”, kērāþaka upakaja “Ūpi þō'irā kire yipūtarāñu”, ñarīþupajaoayu.

26 “I'siakaka Pablote oka imatiyaika”, ãrīwa'ri ñipamakiro'si pāpera yo'owārūbeyu. Supa imarī Pablote yakako'o, kire mijēñaocharo'si rita bojarikareka ñipamaki Agripa. I'supaka mijērīarāka be'erō'õ i'sia oka ã'mitiritirā īpi César ro'si yo'orāñu.

27 Waþuju “I'siakaka oka kire ima”, ãrīwārūberikoperipotojo, Pablote yipūatajīka waþuju õrīþūabeyuka upaka yibaajīñu,— Festore kire ãrīka.

26

“Yibojaika mia'mitiþe, īpi Agripa”, Pablote ãrīka

1 I'supaka kēþakā'ã ã'mitiriwa'ri, Pablote kijairūjeka Agripa.

—Miõñu upakaja, “Oka yire imabeyua”, ãrīwa'ri mibojabe,— kērīka.

I'supaka kēþakā'ã ã'mitiritirā, Pablote kiþitaka mi'mataeka jiyipupaka īpire õrīwa'ri. Suþabatirā ikupaka kijaika mae:

2-3 —Ñipamaki Agripa, mia'mitiyaokaro'si jijimakapi yijairā baayu. Yija judiotatarāte baarijayua jia miõñu. Puþajoatirā yija jaikaoka jia miõñu. Suþa imarī judiotatarāte, “Oka kire ima”, ãnuakaka mae sayibojaerā baayu. Jia jajumarīaja ritaja yibojaika mia'mitiþe,— Pablote kire ãrīka.

4 —Yitā'omaja judiotatarā ritaja ñimaeka mirāka õñurā nime. Yiwejeareka me'rī ñimaeka suþabatirā Jerusalénrā ñimataþaeka mirākaoka jia noñu. “Me'rārīrāja mañekiarāte baaroyika upakaja kiyi'rika”, yireka nañu ruþu.

5 Yitatarā fariseokaka puþajoairā, ī'rā imarā tērīrikaja Moisés imaekakite jā'meroyikakaka

yi'yurā. Me'rī ñimaeka potorāja fariseokaka naþupajoaika yiþupajoaroyika. "I'suþaka kimaroyika", narījika, rita sime.

⁶ "Reyairāte ate ññia yijariþe'rirūjerāñu", ãrīwa'ri Tuþarāte bojaþüaeka yija ñekiarāte. Mia, i'suþaka yiþupajoamaka, "Oka kire ima", ãrīwa'ri ð'ðrā yire ne'era'ayu.

⁷ "Tuþarāte ãrīka uþakaja kibaarāñu", ãrīwa'ri nata'ayu judíorāka ð'poñ'puarāe'earirakatata imarā. Suþa imarī ïmi, ñamioka Tuþarāte jiyiþupayeebaraka nime. Nuþakaja i'siakaka yiþupajoako'omakaja "Oka kire ima", yireka nañu.

⁸ "Reyairāte ññia Tuþarāte jariþe'rirūjerāñu", ãñurā imariþotojo ðdako baaerā "Jesúre ññia jariþe'ribberika", mijā ãñu je'e, judíotatarā ð'ðrā imarā?— Pablote ãrīka.

"Jesúre yi'yurāte ba'iaja yibaaraþe rupu", Pablote ãrīka

⁹ Aþea ikuþaka Pablote jaika:

— "Jesús Nazaretkakire ã'mitiriþeairāte ba'iaja yibaaparū", ñarīroyirape rupu mamarī.

¹⁰ I'suþaka yiþupajoaraþaka uþakaja yibaaraþe Jerusalénrā. Kurarāka ð'pamarāre jā'memaka, Jesúre ã'mitiriþeairāte wëkomaka imariwi'iarā yitarūjeroyirape. Jesúre yi'yurāte najāãmaka, "I'suþaka mabaapajīñu", ñarīþupajoaraþe yiro'si.

¹¹ Ð'rākurimariña Jesúre ã'mitiriþeairāte ba'iaja yibaaraþe, "Jesúre yi'ribeyurā yija ime", ñarīñu ãrīwa'ri. Ritaja judíorākare rērīwi'irā nare e'ekākatirā i'suþaka ba'iaja nare yibaaroyirape. Suþabatirā, jimariña nare boebariwa'ri aþewejeaþa ya'raþe ba'iaja nare baaokaro'si.

“Ikuþaka Jesúre yiyi'riü'muraþe”, Pablotē nare ãrïka (Hch 9.1-19; 22.6-16)

12 Kurarãka ñpamarãre jã'meika yi'riwa'ri i'suþaka baarã Damascowejearã ya'raþe.

13 Ñipamaki Agripa, ma'api ya'ririþaraþaka þoto, aiyate têrïwa'ribaji jãjia yaaboaika ñiarape ñimiñe'metäji seyawa'rapaka þoto. I'suþaka yaaboaraþaka ääтика yire jääta'araþaka suþabatirã yika a'raparäteoka.

14 Suþa imarã yija imarakamarãja yija ña'rãþe ka'iarã. Suþabatirã hebreo okaþi ikuþaka yire sajaimaka ña'mitiraþe: “Saulo, Saulo, ¿dako baaerã ba'iaja yire mibaarijayu?”, ãrïwa'ri sajaikoraþe ñipiþi. “I'suþaka mibaakoþeika miþo'iaja ba'iaja mibaayu. Pota miterujikareka, mire sayi'arãñu. I'suþaka baariuþaka mibaayu”, ãrïwa'ri yire sajaikoraþe.

15 I'suþaka sajaimaka, “¿Maki mime je'e Ñipamaki?”, ñarãþe. I'suþaka ñapakã'ã ikuþaka Maiþamakire yire ãrãþe: “Yi'iji oka ñime, Jesúš ba'iaja mibaaiki.

16 Mimi'mirikabe. ‘Yiyapaika uþakaja kibaarü’, ãrïwa'ri, miþo'irã yiþemakotowiyu. Suþa imarã yimajaroka þo'imajare mibojapibarãñu. Maekaka miaika, suþabatirã ñamají mire yibearükiaoka þo'imajare mibojapibarãñu.

17 Judiotatarã, suþabatirã judiotatamarã imaräte mire jäärika ri'karäka þoto mikä ñimarãñu. ‘Ritaja þo'imajare yimajaroka Pablotē bojarü’, ãrïwa'ri naþo'irã mire yiþüatayu.

18 Naþo'irã mire yiþüatayu, aþeuþaka naþuþajoakaro'si. Suþa imarã þakirimajaroka

yi'ribekaja, rita imakaka norīwārūrāñu. Supabatirā Satanáre ī'rāpē'rōtorāja baatirā, Tuþarāte yaþaika uþakaja nabaarāñu. I'suþaka Tuþarāte na'mitiriþearāka ba'iaja nabaakoþeika kiy'e'kariarāñu. Suþa imarī kirirā nimajiþarāñu", ãriwa'ri yire sajaikorape,— Pablote ãrika Agriþate.

*"Jesúre jā'meraþaka simauþakaja yiyi'raþe",
Pablote ãrika*

19 —Ñipamaki Agriþa, i'suþaka īmipi kijaimaka ã'mitiriwa'ri, kērāþaka uþakaja Jesúre yiyi'raþe.

20 Kērāþaka uþakaja Damascokarāre Jesúrika bojariroka yibojañ'muraþe. I'sia be'erō'ō Jerusalénkarā Judea ka'iakarāre nimaupatiji, suþabatirā judiotamarīrāteoka kimajaroka yibojataþaraþe. "Ba'iaja mijā baaika ja'atatirā, Tuþarāte yaþaika uþakaja mijā þuþajoabe. Suþabatirā jia baabaraka mijā imabe, 'Tuþarāte yi'jurā nime', aþerāte ãriwārūokaro'si", nare ñarāþe.

21 I'suþaka yibojamaka ã'mitiriwa'ri, Tuþarāte jiþupaka õrīriwi'iarā judiotatarāte yire ñi'araþe. Suþabatirā yire najāäriyaþaraþe.

22 I'suþaka nabaariyaþako'omakaja, Tuþarāte yire jeyobaaraþe. Maekakaoka Tuþarāte yire jeyobaayu ruþu. Suþa imarī õ'õrā þo'imaja imatiyarimajare, suþabatirā waþuju imabayurāteoka Tuþarārika yibojayu. "I'suþaka simarāñu", Moisés imaekakite bojatika uþakaja, suþabatirā Tuþarāro'si bojañjirimajare bojatika uþakaja i'siakaka mijare yibojayu.

23 Moisés suþabatirā Tuþarāro'si bojañjirimajaka ikuþaka naríka: "Tuþarāte þuþatarāñuka ba'iaja

jūatirā, reyarūkika. Iki imarāki reyakoþeripotojo mamarīji õnia jariþe'rirāki. Ate õnia jariþe'ritirā Judíotatarā, judíotatamarīrāteoka kitāärūkia nare kiõrīrūjerāñu", ãrīwa'ri no'oeka. Nabojaeka upakaja simaraþe,— Pablote nare ãrīka.

*Cristore kiã'mitiriþeaokaro'si Agriþate
jaiéjeriyapækaki Pablo*

²⁴ I'suþaka "Oka yire imabeyua", ãrīwa'ri Pablote jaiyukā'äja jääjirokaþi Festore jaita'taeka,

—jWaþuju jaiwejabiyuka mime Pablo! Tëritaka þapera miwärüeka simamaka rukubaka miþupajoayu,— Festore kire ãrīka.

²⁵ I'suþaka kẽþakā'ä ã'mitiriwa'ri, ikuþaka Pablote yi'rika:

—Jēno'o ñipamaki Festo, waþuju jaiwejabiribeyuka yi'i. Jia þupajoatirā yijaiyu, suþabatirā ritaitaka oyajia sime.

²⁶ Maiþamaki Agriþa, yijaikakaka jia õrīþüaiki. Suþa imarī kïkirimarïaja i'siakaka kiwâjitäji yijaiyu. Wâârō'ðrâja Jesúre wârōeka, i'suþakajaoka po'imajare kijeyobaaeka. Suþa imarī Jesús majaroka nimauþatiji po'imajare ã'mitiriþataika upakaja, ikioka sã'mitiriþatarapaki ñarîþupajoayu,— Festore kërîka.

²⁷ —Ñipamaki Agriþa, Tuparâro'si bojaþirimajare bojaeka ¿yaje mia'mitiriþayu? "Sã'mitiriþeaiki kime", mireka ñarîþupajoayu,— Pablote kire ãrīka.

²⁸ —¿I'suþaka yire mijakajïkaþi "Jesúre kiã'mitiriþearâñu", yireka merîþupajoayu bai?— Agriþate ãrīka.

²⁹ I'suþaka kẽþakā'ä ã'mitiriwa'ri, ikuþaka Pablote kire ãrīka:

—R̄ikimaka majaroka yijaijīka, kūpajī yijaijīkaoka, miro'si Tuparāte yijēñeyu. Supabatirā õ'õ yijaika ã'mitiyurā ritajaro'si Tuparāte yijēñeyu, Jesúre ña'mitiripēaika upaka mijā ã'mitiripēaokaro'si. I'supaka simako'omakaja yupaka perumijiapi pl'pekarā mijā imarika yiyaþabeyu,— Pablote nare ãrīka.

³⁰⁻³¹ I'supaka kērīka be'erõ'õ Agripa, Festo, Berenice torā nimaeka upatiji aþerõ'õrā na'rika, ikuþaka natiyiaja jaiokaro'si:

—Dakoa oka imabeyua kiro'si. Supa imarī “Kireyaþarū”, maki kireka ãrīberijīki. I'supakajaoka wēkomaka imariwi'iarāoka kimaberijīñu,— narīka.

³² Supa imarī Agripate ikuþaka ãrīka Festore:

—“Iþi César þõ'irā oka jierika yiyaþayu”, kērīberirikareka, maekaka kire majā'atajīñu imakoþeyu,— kire kērīka.

27

Romawejarā Pablote naþūataeka

¹ Torājīrā mae, “Pablote, supabatirā kika wēkomaka baariwi'iarā imarāteoka Italiaka'iarā maþūatajīñu”, ĩparimaraõre ãrīka þoto surara ĩpamaki Julio wāmeikite Italiaka'iarā yijare ne'ewa'ririþeraþe.* ĩþi César surara wāmeitarā ĩpamaki kimaraþe.

² Supa imarī Adramitio wāmeika wejeaþi i'taeka waþururā jātitirā yija a'riü'muraþe ate. Asia ka'iareka ima wejea þaþitaka turitaþarī a'yua

* **27:1** El uso de “nosotros” (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

simaraþe i'sia waþuru. Þ'rïka Aristarco wãmeikite yijaka a'raþe. Macedonia ka'iarã Tesalónica wejeakaki kimaraþe iki.

³ Cesareaþi yija a'raþe. Aþerïmi Sidónwejearã yija eyaraþe. Torã eyatirã jia Pablotë ïawãrûwa'ri jia Juliore kire baaraþe. I'sia wejareka imarã ki-jeyomarãre Pablotë ïarika yaþamaka jãjibaaberaþaki Julio, "Kire jariwa'yua, ba'irñja kire nijirãñu je'e", ãrñwa'ri.

⁴ Sidónþi yija o'raþaka þoto jãjia wîrõa yijare baeraþaka. Wâjia a'riwãrûberiwa'ri Chipre wãmeika jûmurika jãjitaka wîrõa baeberaþaka þë'rõtopi yija o'raþe.

⁵ Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wâjitâji yija o'raþe. Topi o'ritirã Liciaka'iarã Mira wãmeika wejearã yija eyaraþe.

⁶ Torã eyatirã surara ïþamaki Julio Italiaka'iarã a'yua ï'râkumu waþuru kïatõþoraþe. Alejandríakaka simaraþe i'sia waþuru. Sarã yija jãiraþe sapi a'yaokaro'si.

⁷ Jãjia wîrõa baemaka, ï'rãrîmimarã a'ritirã, ka'wisi be'erõ'õ Cnido wãmeika wejearã ko'apito yija eyaraþe. Wâjitâji sayija o'ritaþparaþe. Yija a'raþaka wâjitâji jãjia wîrõa baemaka, wâjia yija a'riwãrûberaþe. Wejerîrïka þë'rõtorã têrñwa'ritirã Salmona wãmeika wejearã yija o'raþe. Supabatirã Creta wãmeika jûmurika, wîrõa rãrñta'airõ'õpi yija a'ririjaraþe.

⁸ Topi râkuwa'ritirã, ka'wisi be'erõ'õ Lasea wãmeika wejewâ'tarã, Buenos Puertos nawãmeyeeirõ'õrã yija eyaraþe.

⁹ ï'rãrîmimarã sajaritiraþe yija a'riü'muraþaka be'erõ'õ. Pu'ea koyiaja sajariwa'raþaka simamaka

werika simaraþe riaþakiaka mae. Supa imarí ikupaka Pabloté nare okajääraþe:

10 —Yijeyomarä yipuþajoaikareka ð'ðþi mo'yua, werika simaräñu maro'si. Waþuru ña'miräka, suþabatirä waruakaoka ña'mipataräka je'e. Maririräñu je'e aþeyari,— Pabloté nare ãräþe.

11 I'suþaka këriko'omakaja surara ïþamakire kire ã'mitiriþeaberaþe. Waþuru ïþamaki, suþabatirä waþuru temaríkarimajire takaja kiã'mitiriþearape.

12 “Pu'ea simaräka þoto marakajeþäbesaräñu õ'õrä”, ãriþuþajoawa'ri, i'sia þapitakarä þu'ea nare o'ririka aþeräte yaþaberaþe, yijaka a'raparä. Supa imarí “Fenicewejeaþa Cretajümurikarä ma'riye'e. Torä þu'ea mareka o'rirü”, naräþe. Ka'arirõ'õ þaþaka simamaka waþuru þäärükirõ'õrä jãjia wîrða baeberijïka simaraþe.

Werika wejea nare baaeka

13 Wejeriþikaþi jãjimarña wîrða baemaka ïawa'ri, “Fenicera maeyeräñu je'e”, naríþuþajoaraþe. I'suþaka þuþajoatirä Creta jümurika rijeþe'rõtopi yija râkuú'murape ate.

14 I'sia be'erõ'õ no'oþiþamarñaja jãjitaka ma'karoka þeþe'rõtopi waþururä wîrða eiþi'muraþaka. Jãjia wîrða Nordeste wâmeika simaraþe.

15 Jãjia wîrða waþuru baemaka wâjítäji yija a'riwârûberaþe. Supa simamaka wîrða e'ewa'raþaka uþakaja yija a'raþe mae.

16 Kûþajïka jümurika Cauda wâmeika rãrîta'aipë'rõtopi jãjitaka baetiyabeyurõ'õ yija o'raþe. Supa imarí ka'wisi be'erõ'õ kûmumakaräka naji'abaawa'raþaka ne'eraþe. Waþurureka sayieþäatirä sanapí'þeraþe.

17 Sanamaajāārapaka be'erō'ō pāukārōapī waþuru naþi'þeraþe jiÿia sañi'aokaro'si, wīrōa baemaka saña'mia'si ãrīwa'ri. I'sia be'erō'ō, "Sirte wāmeika þō'sirō'ōrā wīrōa baeþūtarākareka þuri saweriþaÑaraÑu", ãrīþupajoawa'ri, wīrōa sarā eirūkia sayapāia narueraþe mae, waþuru jājia turikoreka. Suþa imarī wīrōa baeþūtarapaka upakaja yija a'raþe mae.

18 Suþa imarī aþerīmi wīrōa jājia baetēatamaka, waþurureka imaraþaka waruaka riaþakiakarā nabareñ'muraþe wiibaþaÑaka sajayaokaro'si.

19 Aþerīmi ate waþurureka imaraþaka pāukārōa, sayapāia, waþuru tuarūkia ba'irījia riaþakiakarā nabarerāþe.

20 Í'rārīmimarīa jimarī okoa ūmakaka imamaka, tā'þia, aiyakaoka ðiberaþaka. Suþabatirā yijare jājia wīrōa eimaka, "Óñia imaberijīka maime", yija ãrīþupajoaraþe.

21 Í'rārīmimarīa ba'abekaja yija imaraþe. Suþa imarī i'suþaka simamaka ïawa'ri mi'mirīkatirā ikuþaka Pablote jairaþe:

—Creta þapitakarā yijairapaka mijā yi'ririkareka, ikuþaka ba'iaja majūaberijāārapaka. Suþabatirā waþuru bitamarīberijāārapaka, waruakaoka ririberijāārapaka.

22 Maekaka þuri mijā wayupi'ria'si. Ika waþuru ririko'omakaja, ï'rīkaoka makaki riribesarāñuki.

23 Ikuþaka sime: Ñipamaki Tuparā, kiyapaika upakaja yiyi'ririjayuka, ñami yipō'irā ángelte kiþūatako'o.

24 Yipō'irā eyatirā, ikuþaka yire kibojako'o: "Pablo, mikīkia'si. Romawejearā eyatirā ïpi César

wājitāji, ‘Oka yire imabeyua’, kire merīrāñu. Supabatirā Tuþarāte mijēñemaka mire kiã'mitirape. Supa imarī mikä waþuruþi a'jurā nimaupatiji tārīþatarāñurā”, ángelte yire ãrīko'o.

²⁵ Supa imarī okajāja mijā imabe yijeyomarā. Tuþarāte yi'riwa'ri “Ángelte bojaika uþakaja simarāñu”, ñarīþupajoayu.

²⁶ I'supaka simako'omakaja, jūmurikarā waþuru eirāka þoto torā matuirāñu,— Pabloté yijare ãrāpe.

²⁷ Í'þakuri jērītarika seyawa'raþe Adriático wāmeika riaþakiakareka sayaþairō'õrāja wîrða yijare baeþüatarapaka ruþu. I'siñami ñe'metajirō'õjírā, “Ka'iarā maeyaerā baayu”, waþuru tuarimajare ãrāpe.

²⁸ Supabatirā ñutakārðaþi ãta kārðbaatirā “¿No'oþírā iki sime?”, ãrīwa'ri najērābaaraþe. Treinta y seis metros rð'õjírā iki simaraþe. Ñoþaþnakarā ate najērābaamaka veintisiete metros rð'õjírā iki simaraþe.

²⁹ Åtarā eiwa'ri yija ñamia'si ãrīwa'ri, botarakao wakaika þota þakiaka[†] ñutakārða ñoakapi kārðbaatirā waþuru itopeþe'rõtopi sanaña'metaraþe. Waþuru meñiamaka sabaiþarū ãrīwa'ri i'supaka nabaaraþe. I'supaka baatirā ñojimaríji sawārīrika yaþawa'ri Tuþarāte najēñeraþe.

³⁰ I'supaka simeje waþuru tuarimajare ru'ririþa þupajoaraþe. Supa imarī waþuru þú'earā, wakaika þota þakiaka ña'metaerā nabaayu ãñu uþakaja kūmumakarāka nayieñ'aþaraþe.

³¹ I'supaka nabaamaka ïawārñwa'ri, surararāka

[†] 27:29 Ancla

suþabatirã niþamakireoka ikuþaka Pablote bo-jaraþe:

—Waþuru tuarimajare rurirãkareka, mijia tãrãwãrãbesarãñu,— surararãkare kẽrãka.

32 I'suþaka kẽþakã'ã ã'mitiriwa'ri, kãmumakarãka pi'þekopeka nayiita'ruiþape, “Sõñu uþakaja sameñaparã”, ãrãwa'ri.

33 Bikitojo ñamiji neiþuþurõ'õ ikuþaka Pablote yijare ãrãþe:

—Mija ba'abe þaÑakama kũþají. Í'þakuri jẽrãtarika sajaritiyu, wayuþi'þaraka, ba'bekaja mijia ima.

34 Mae mijia ba'abe þaÑakama kũþají. “Jia rikitubaritirã, mijia tãrãrãñu”, ãrãwa'ri mijare yiba'arãjeyu. Mija wayuþi'ria'si. Í'rãkaoka mijakarã reyabesarãñurã,— Pablote yijare ãrãþe.

35 Suþabatirã þan e'etirã, “Jia mibaayu”, Tuþarãte kẽrãþe yija ïarapaka wãjitãji. Suþabatirã kũþají ña'kata'arí e'etirã kiba'araþe.

36 I'suþaka kibaamaka ïawa'ri, okajãjia yija jarape. Suþa imarã yija imarakamakiji sayija ba'araþe.

37 Doscientos setenta y seis rakamaki þo'imaja yija imaraþe i'sia waþuruþi a'raparã.

38 Yija ba'ariyaparaþaparõ'õjírã yija ba'araþe. Ba'aweatirã trigo nabarerape, waþuru wiibaka jayaokaro'si.

Waþuru ña'mika

39 Sawãrãþaka þoto waþuru tuarimajare jãmurika ïarikoperipotojo “I'suþaka wãmeika sime i'sia jãmurika”, narãwãrãberape. I'suþaka simako'omakaja jãmuri ritakarã þõ'sia õimaka ïatirã, “Torã maþãáye'e”, narãþupajoarape.

40 Supa imarī wakaika poto pakiaka waþuru ñi'aokaro'si mamaři naña'metaeka nayiitatarape. Supa imarī ïkirā okowatoþekarāja satuika. Supabatirā waþuru temarīkarükia sarīmekoreka naþi'þekopeka nakuteþaterape ate sanatemarīkaokaro'si. Supabatirā wîrða eirükia sayapāia saruþurð'ðpi imaekato namiatarape. Supa imarī þo'sipé'rõtorā waþuru waawa'rapaka mae.

41 Torā sawaawa'rapaka poto koþakaja waþuru riarijerā eyaerā baaraþaka poto þo'siarā waþuru eitirape. Supa imarī koþakaja sapū'erð'ðpi þo'siarā sayairape. Marākā'ā baatirā mo'riberejika simekā'āja waþuru i'toþepē'rõtopi jājia saþa'kumaka sawa'riū'muraþe.

42 I'supaka sabaamaka ūawa'ri, wēkomarāre na-jāærā baaraþe surararāka. "Nare majāãþajīñu, nabariru'ria'si ãriwa'ri", narību'raþe.

43 I'supaka narīko'omakaja surara ūpamaki puri Pablote ðnia imarika yaþaraþaki. Supa imarī kisurararākare nare kijāärüþeberape.

—Mija bariwārūirā wārūaja bariwa'ritirā riarijerā mijā a'þe mae,— kērāþe waþurureka imaraþarāte mamaři.

44 Supabatirā aþerā bariwārūþeyurāte,
—Waþuru þāimirākaþi mijā a'þe,— kērāþe.
Supa imarī ūrīkaoka riririmarīaja ka'iarā yija eyaþatarape.

28

Malta wāmeika jūmurikarā Pablote turitaþaeka

1 Riarijerā eyatirā, "Malta wāmeika sime ika jūmurika", yija ãriwārūþape mae.

2 I'sia ka'iakarā jia yijare baaraþarā. Okoa jarapaka imarī, jijia simamaka þeka naþē'araþe. I'suþaka baatirā, "Mija þekajūþe", yijare narāþe.

3 Suþa imarī þeka þōþoa Pablotē rēaraþe. I'sia þeka kisíaraþaka þoto þeka jū'rēika ru'riwa'ri sapi ãñaka þoraþaka. Kipitakarā sakā'rījī'iarape.

4 Äñaka kire kukumaka ūatirā, i'sia ka'iareka imaraþarā ikupaka natiyiaja najaibu'araþe:

—Po'imajare jäärimaji kimarijiyu ūi. Suþa imarī riaþakiakarā kiriribeþakā'ā jiyipupaka moñuko* jia þupajoawa'ri ba'iaja kibaaika wapa kire koriatarüjeyu mae,— narāþe.

5 I'suþaka narïko'omakaja Pablo puri þekaõ'toarā äñaka teratarapaki. Dakoaoka kire baaberaþaka.

6 Ritaja torā imaraþarā puri "Kire sapípiräñu je'e, suþabatirā ñojimariji kipupaririña'rīrāñu je'e", narïkoperape. I'sia be'erō'ð ñoaka ta'akoþetirā kijiribepakā'ā ūawa'ri, ape upaka naþupajoarape ate: "Majiyipuþayeerijayuka þo'imaja þo'iaþi ña'rījāitirā ketayu mae", narāþe.

7 Peka õ'towā'tarā simaraþe ūrākð'rīmato ka'ia jūmurikarā imarā ūþamakirika. Publio wāmeiki kimaraþe iki. Kiwi'iarā yijare e'etoritirā maekarakarīmi torā yija imaraþaka þoto jimari jia yijare kibaaraþe.

8 Torā yija imaraþaka þoto Publio þaki, yoyaka, joþirika pitiyika kijiribayurape. Kipõ'irā ūarī Pablotē a'raþe. Kipõ'irā eyatirā Tuparāte kijēñeraþe. Suþabatirā kipitaka wāmarīa imaraþaki þemarā kija'aþearaþaka þoto kijajirape.

* **28:4** La diosa de justicia

9 I'supaka kibaamaka ã'mitiriwa'ri, i'sia jūmurikareka aperā wāmarĩ imaraþarāte kipõ'irā etaraþe. Supa imarĩ wāmarĩ nima o'raþaka nareoka.

10 Yijare ã'mitiriþeairā imarĩ, jia yijare nabaaraþe. Yija a'rirā baaraþaka ruþu ritaja yija ba'awa'rirükia yijare nijiraþe dakoa jariwa'ririmarĩaja.

Romawejeearā Pabloteyeaeka

11 Maekarakamaki aiyaka i'sia jūmurikarā yija imaraþaka be'erō'õ a'yaokaro'si waþururā yija jāriþe ate. Pu'ea o'yaokaro'si torā tuika simaraþe i'sia waþuru. Alejandría wāmeirō'õpi i'taeka simaraþe. Sapū'erō'õpi, jērāka najiyipuþayeeika Cástor, suþabatirā Pólux ruþuko'a upaka baaeka simaraþe.

12 I'sia waþurupi a'ritirā Siracusa wāmeika wejea þapitakarā yija eyaraþe. Maekarakarīmi torā yija imaraþe.

13 Topi Regiowejeearā yija eyaraþe. Wejerírkapi wîrða baerapaka jia yijare jeyobaarapaka. Supa imarĩ aperimiji Pozzuolirā eyatirā torā yija marāþe.

14 I'sia wejeareka aperā Jesúre yi'yurāte yija ūtōþorape. "Yija pō'irā ū'rākuri jērītarika mijā tuibe", yijare narāþe. I'sia be'erō'õ ma'aþi yija a'riñ'muraþe Romawejeearā.

15 Romareka Jesúre yi'yurā yija a'raþaka ūrīweitirā nimaraþe. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arā yijare torirī netaraþe. ū'rārimarā, Foro de Apio wāmeika wejeearā yijare toraþarā. Suþabatirā aperā Tres Tabernas wāmeika wejeearā yijare toraþarā. Torā nare ūtōþotirā, "Jia mibaayu",

Tuþarâte kërâpe Pablo. Suþa imarî jia jijimakaþi okajâjia kimaraþe.

16 Romarâ yija eyaraþaka be'erô'õ wëkomaka imariwi'iarâ Pablote nataberaþe. Kiyaþaika uþakaja kiro'siji wi'iarâ kire nimarûjeraþe. Torâ ñ'rârîmi uþakaja ñ'rîka surara kire tueroyiraþe.

Romarâ Pablote imaeka

17 Keyaeka be'erô'õ maekarakarîmireka judiotatarâ imatiyarimajare Pablote akarûjeka. Narêrîpataeka þoto ikuþaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarâ, dikaoka ba'iaja judiotatarâte baaberaþaki yi'i. Mañekiarâte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberaþaki yi'i. I'suþaka yibaaberiko'omakaja matatarâ Jerusalénrâ yire nañi'araþe. I'sia be'erô'õ surara ñ'amakite Cesarearâ yire þuatarape, "Oka kire ima, oka kire imabeyua", ãrîwa'ri Romakarâre yire jêrîaokaro'si.

18 Yire jêrîatirâ yire ja'atarika nayaþakoþeraþe, "Dika oka mire imabeyua. Suþa imarî mire jääriatarika imabeyuaoka", ãrîwa'ri.

19 I'suþaka simako'omakaja matatarâ yire ja'atarika yaþaberaþarâ. Suþa imarî "Ñiþamaki Romakaki, 'Oka miro'si ima, oka mire imabeyua', yire kërîrika yiyaþayu", ñarâþe. Roma ñ'amaki wâjítâji matatarâte yokabaaokaro'simariâ i'suþaka ñarâþe.

20 Suþa imarî i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarûjepûako'o. Judiotatarâte ta'aroyiki Jesucristo kime. Kire ã'mitiripêaiki ñimamaka, þerumijiaþi þi'þekaki ñime,— Pablote ãrîka.

21 I'suþaka këþakâ'ã ikuþaka kire narîka:

—Oka mire imakaka papeera Judeaka'iakarāre pūataika e'etoribeyurā yija. Matā'omaja topi i'taraþarāoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberaþarā.

22 “Jiamarīa sime po'imajare Jesúre ã'mitiripēarika”, ãrīrikakaka oyiaja yija ã'mitiyu. Suþa imarī ika mamaka þupajoarikakaka, mi'i þuri, ¿marākā'ã samipuþajoayu? I'siakaka yija ã'mitiririyapayu,— kire narīka.

23 Suþa imarī “I'sirīmi marēriye'e je'e”, narīka. I'suþaka ãrīweatirā naþibika. Najē'rāþāækarīmi seyaeka poto rīkimarāja po'imajaka jeyoariwa'ritirā neyaeka Pablote imaekarō'õrā. Narēþakā'ã ïatirā, “Ikuþaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuþarāte nare imaruþutarāñu”, ãrīwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo ñamiji kibojaü'mueka, rā'itakarā kibojatiyika. Moisés imaroyikakite o'oekakaka suþabatirā Tuþarāro'si bojañjirimajare o'oekakakaoka kibojaeka “Jesúre na'mitiripēarū”, ãrīwa'ri.

24 Í'rārimarā Pablote jaika jia ã'mitirikarā. Aþerā þuri sā'mitiripēaberikarā.

25 Suþa imarī Í'rīka uþakaja þupajoaberiwa'ri nokabojiü'mueka. Naþibirā baaeka ruþu “Í'rārimarā yire ã'mitiririyapabeyurā”, ãrīþupajoawa'ri, ikuþaka Pablote nare bojaeka:

—Isaíapí ãrīwa'ri ikuþaka wājia Espíritu Santore bojaeka mañekiarāte:

26 “Ikuþaka judíotatarāte yiro'si mijá bojaþe: Í'rākurimariña yibojaika ã'mitirikoperipotojo, samija õrīþūawārūbesarāñu. Yibaaroyika ïakoperipotojo, “I'suþaka Tuþarāte baayu”, mijá ãrīwārūbesarāñu.”

27 Ikuþakaoka Tuparâte ãrïka Isaíare: “Yirika yi'ririyaþabeyurã imarã, sõrïþüawärübeyurã nime. Suþa imarã na'mukopea natâteyu. Suþabatirã naþïþiyu, dakoa ïakoreka. Yirika nayi'riyaþarikareka, nare ñañua, nare yibojaikaoka norïþüajääeka. I'suþaka imawa'ri, ba'iaja nabaaika naja'atarikareka, nare yitääjääeka”, Tuparâte ãrïka Isaíare.

28-29 Maekakaoka mijá judíotatarã Tuparärika bojariroka ã'mitiriyapabeyurã rupu. Suþa imarã Tuparâte po'imajare täärimajaroka, judíotatamarïrã imarâte bojarika simarãñu. Í'rã þuri sã'mitiritirã jijimaka sayi'rirãñurã,— Pablote nare ãrïka.

I'suþaka këþakâ'ã ã'mitiriwa'ri, natiyiaja okatotobaraka judíotatarâte a'rika.

30 Í'þakuri wejejë'râka jia Pablote torã imaeka. Wi'iareka kima waþa waþaïjibaraka kimaeka. Torã kire ïarï etaroyikarã rakamakiteje jia ke'etoriroyika.

31 Kïkirimarïaja, “Ikuþaka Jesúre yi'yurâte jã'mebaraka Tuparâte nare imaruþutarãñu mae”, ãrïwa'ri nare kibojaroyika. Suþabatirã maiþamaki Jesucristorika kiwäröroyika. I'suþaka bojabaraka Pablote imaeka þoto makioka “Jesús majaroka miwärða'si”, kire ãrïberika.

I'tojírâja sime rupu.

Tuparã Majaroka NT Portions in Tanimuca-Retuarã

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tanimuca-Retuarã

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Portion only

in Tanimuca-Retuarã

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

clx

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022
4e379460-3432-5782-bd03-3b795b62c06a